

הַצֵּדָה

קובץ-זכרון לַא. נ. גנסין.

ירושלים, תרע"ד
דפוס „אחדות“.

ה ת כ ן :

—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	א) תמונות שונות של א. נ.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ב) משירי־הנוער של א. נ.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ג) ממכתבי א. נ. (ששים מכתבים)
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ד) קמע מעזבונו של א. נ.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ה) אורי ניסן גנסין (חומר לתולדותיו) — ש. ביהובסקי.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ו) א. נ. גנסין — ד. פרישמאן.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ז) אישיותו וזכרונו — ז. שניאור.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ח) במרם — ד. שמעונוביץ.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ט) גנסין — ג. שופמן.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	י) א. נ. גנסין — ג. מייזל.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	יא) חשאים — א. ד. פרידמן.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	יב) קיום — י. ה.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	יג) מישיבתו בפתח־תקוה — ד"ר י. מהרש"ק.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	יד) פעמים — ז. דויד.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	טו) אורי ניסן — י. ה. ברנר.

תקוני־טעויות:

בע' 22 נשתרבה החערת, למותר וגם שלא לנכון.

בע' 24, מכתב ד', כתוב: התכוונות וצ"ל התכווצות.

בע' 25 כתוב, שלג נוב' וצ"ל של ג' וג' ב.

בע' 38, בסוף מכתב י', כתוב: ואולם' את יש לך נשיה אלית, וצ"ל: ואולם

אם את יש' וכו'.

תרע"א

שמו חזיריה האחרון,
 כי נחטמה המטה:
 אי תנאים יעבדים,
 לאו ספר כנולי ליה

אבתצומות דג-דלום
 תדק חגי קרשיטה
 הין כפזי החכמים,
 התקינו אגבתי?

1900
 H. H. H.

מְשִׁירֵי הַנֶּעֶר יִשְׂרָאֵל נ.

* * *

מָלֵא תַעֲצוֹמוֹת הָאֶהָבָה,

בְּדֶרֶךְ אֲנִי—בְּאֶדְוָנִי...

חוֹשֵׁי שְׁלֵמָה תִּתְּבוֹשְׁשִׁי,

יִלְדָּה, הִזֵּי חוֹשֵׁי אֱלֹהִים

לֹא עוֹד יִקְוֶמוּ, אִם בְּזוֹ כְּבֹר,

לְחַיֹּת תְּלֻמוֹת תִּפְּזוּ:

שָׁנָא לְאַלִּילִים לֹא אִמּוֹן בָּם

לְעֵנֹת אֵל חֲשָׁקִי הִנְעוּ.

אֵל אִיפּוּא, יִלְדָּה, תִּתְּבוֹשְׁשִׁי—

חוֹשֵׁי וּבִאֵי אֱלֹהִים;

יִחַדְדִּיו עַל בָּמוֹת שְׁנֵהָרְבוּ

נָקִים נָא הִיכַל אֵל תִּי!

* * *

המִיָּה מִסְכִּיב שׁוֹרְרָה,
שְׁאוֹן הָעוֹפֹת צָפוֹר עַד קָשׁוּב;
מִחֲשָׁבָה בִּדְדָה שׁוֹנֶרֶת
בְּמִדֵּי חַיִּינֹת לָרֵב.

וּמִחֲנוֹת חַיִּינֹת הַחֹדֶי
הַרְמִיָּה אֶת נִמְשֵׁי בְּנֵי,
מִנְשֵׁי הַחוּצָה יֵצְאוּ,
יִתְפָּרְצוּ וַיֵּרְאוּ אֶל עַל.

אֶל הַבִּלְת שָׁמַיִם נִשְׁאֹחַ
הַמִּחְנוֹת וְהַקְדוּשׁוֹת הָהֵן,
יִסּוּרוּ אֶל עוֹלָם הַפְּלָאוֹת
מִשְׁמָה תִּשְׁוֹבְנָה בָּרוּן.

וּמִלְאֵי הוֹד עָהָן אֱלֻמֹּת
לְשִׁירֵי שִׁיר קָסָם, שִׁיר־אוֹב
וְצִבְעִים וְחִמּוֹנוֹת לְרִבְבוֹת
וַיִּלּוּ לְשַׁעֲפִים, לֵלֵב.

הַנִּשְׁמָה מִזְהִירָה מְעַדְנִים
וְרוּחַ תְּעִלּוּמַת הַסּוֹד,
אוֹר מַעַל אִם תִּשְׁאֹף בַּחַנִּים
אוֹ חֲאָצִיל עַל שְׁמִי-עַל אוֹר הוֹד.

אָל גַּיָּה.

לא, לא יפעת שָׁמֶשׁ אָכִיב—
עֲדַנְתַּ שִׁירָה לִי גִיעָה,
הוֹד חֲלוּמוֹת הַעֲלֻמִּים,
הַקִּיפֶת חַיִּי הַנִּסְלָאָה!

אֶל אֵל אַחֵד נִדַּל עֲלֵיָהּ
עַתָּה כָּל חוּשֵׁי בִי כָרְעוּ
לוֹ הַתְּפַרְצָה שִׁירַת חַיִּי,
עֵינֵי חֲלוּמוֹת לֹא דָמְעוּ...

יָמִים רַבִּים, יָמִים כְּבִדִּים
כְּמִי אֲזוּ עָלֵי הָלֶפֶס;
עַם דְּמַעֲוֵי-חֲלוּמוֹתַי
אֶל מִצְלוֹת-עַד נִגְרְפוּ.

וַיִּתְפַּצֵּץ אֵל מַעֲוִי,
נֶאֱוֹן בַּחוּנִי, אוֹדִי, קָרֵם...
וַיִּשְׁתַּעֲרוּ אֱלִילִים
עָלַי נִפְשֵׁי הַנִּסְעָרָה...

וַאֲלִילִים בְּאֱלִילִים
הוֹד לִבִּי הָאֲמֻלָּה
עַל הַשָּׁלָל נִלְחָמוּ
עַל נִשְׁמֹתַי הַחֲלָלָה...

לא, לא יפעת שָׁמֶשׁ אָכִיב—
עֲדַנְתַּ שִׁירָה לִי גִיעָה;
לא מִאֲפִלִּית לֵיל הַשׁוּפָנִי—
צִית חַיִּי הַנוֹרָאָה.

* * *

(מהיינוח).

לך ספרים, מרגליות
כל לב גבר לך ותמוד,
גם עינים לך מה יפות—
תמדת לבי, מלך עוד?

ולענך תיפתיות
צבא שורתי שירי-הוד
כולאי עדנה רעננה—
תמדת לבי, מלך עוד?

גם עינך תיפתיות
בי לפתי עד תיסוד
במסום נוסם אכלי אכלו—
תמדת לבי, מלך עוד?

* * *

הינית דממה עממה חרשה.

אט ילילו עץ ופארה;

גם לבתי תמים חלד

חחת תמית עצב נרא.

אי יפעחדי מלאה חיים.

מה תחמי חרשה נידה?

אי לבתי שירת צוה.

מה קשיתי בלי תפוגה?

בגוף רגלים ענבה חרשה

והעמח בעצבה;

ויונה ענבתי—

תדה לבתי האדברה...

מָרֶם אָבִיב.

מָרֶם אָבִיב... אַתְּ חֲלֻכִּים

אַט תִּסִּיר הָאֲדָמָה,

וְיִרְאוּ תַנְצָנִים,

בְּמִבְלָקִים פֹּה וְשָׁמָּה.

גַּם אַתְּ מַצַּח הָעוֹפֶרֶת

אַט יִסִּירוּ הַשָּׁמַיִם;

רוּחַ עֲדָנָה צִחָה חֲרָשׁ

תַּעוֹר, תַּחֲזִיר הַכְּנָפִים.

וְחֻזְרָתָ אֶל לִבִּי

וְעוֹבְרָת פֶּן בִּטְוָה,

בְּמַרְעִידָה אֶת שִׁירִי

אֲשֶׁר תִּמְרָא אֶת מְזֻמָּתָה...

* * *

שחר שכי תוליכני
שירת-זמיר מלאכת-גיל
ובכל שתחזו עיני—
אחוש: אשרי עומה מעיל.
צהרים המקומה
מרה תליל, תצרח מר—
גם אנכי בדמיה
אריד: אשרי כי נז ככר.

הַיָּרֵחַ.

בְּשִׁבְלֵי תְּכֵלֶת הָרְמוֹעַ
בֵּין מְקַהְלֹת בּוֹכְבֵי שָׁבוּ
סֹהַר מְלֵא אֵט יִנוּעַ
וַיִּחַצֶּה גְּלִי תְּהוֹם הַנּוֹי

(מחזק בכת"י וכתוב נוסח אחר)

עַל פְּנֵי תְּכֵלֶת הָרְמוֹעַ
בֵּין מְקַהְלֹת בּוֹכְבֵי פֹז
יִצְחָק־לֹם הַיָּרֵחַ
מְלֵא הוֹד שֶׁרַעְפֵי קוֹ.

לוֹ תַחְפוּנָה נִבְחֹת־קָלָבִים
לֵב הַמְשׁוֹרֵר יְהוֹם לוֹ,
הוּא שְׁלֵאֲנָן יַחְדֵּר הַלְּאָה,
וַיִּחַצֶּה גְּלִי תְּהוֹם הַנּוֹי.

הַרְהוּרֵי לַיְלָה.

אֶת הַצִּלִּים הַמְשַׁתְּרָעִים
עַל הַחֹבֶל הַנִּרְדָּמָה
אֶת—שְׁלֵהֶבֶת קִטְנָה בָּהָה
וּבִוּדָּה—אֶת גִּלְחָמָה.

וּבְחוּץ—שֵׁם הַעֲלָטָה...
הִיא רוֹבֶצֶת פְּעוֹסָרָה,
וּמִסְבִּיבָה שְׁדֵי-לֵיל
יַעֲמִידָה לְמִשְׁמָרָה.

יָמִים רַבִּים הִיא רוֹבֶצֶת,
גְּרוֹת רַבִּים בָּהּ נִלְחֲמוּ
וְכִי יֵגִיד בְּמָה הַרְבֵּיעַ,
בְּמָה גְרוֹת עוֹד יִתְמֹוּ...

* * *

הוּא הַדְּלִיקִי, הַשְׁלֵהֶבֶת
אֶת הַתְּקִנָּה חוּץ לְבֵתוֹ—
אוֹלֵי תְּפִיץ מִחִשְׁבוֹתַי,
אוֹלֵי תִשָּׁיב אֶמּוֹנָתִי...

ממנינות הזמן.

(לי. ח. ברנר)

בְּחֶצִיר שְׂחֹת תַּחַת מְנֵל
בֶּן אֱלִילִי שָׁוָא יִבְלֵי.
וְחֶדְשִׁים יִתְנוּסִי
וְאַמְנו—עַד יִפּוֹלוּ.

הִיכְלִי אֶתְמוֹל גִּלִּים נָצִים
וְאַחֲרִים יִהְאֲרוּ;
הַתְּבַמְּחָה? אֵילִי מִחֵד
גַּם הָאֵלֶּה יַעֲדֵרוּ?

וּבִנְפֶשׁ שְׁלוֹת־שְׂמֻמָּה
וְעֵלְטָת לִיל־פְּלֹחוֹת;
לֹא עוֹד תִּקְרֹר שִׁירַת־קִדְשׁ.
לֹא תִחַמְרֶנָּה גַּם הַדְּמָעוֹת.

* * *

שָׁוֵא אַעֲרֶה הַמִּיתָרִים.

כִּי אֶתְמַיֵּאֵה הַמַּטָּרָה:

לִי חֲנוּטִים מְעַבְּרִים.

לָמוֹ שְׁפַת בְּנוֹרֵי זָרָה.

וְבִתְעָצוּמוֹת עֲזֵעוֹלָמִים

הַעֵיִק חֲזִי בַת־שִׁירָתִי...

הִיא, כּוֹכְבִי הַחֲכָמִים.

הַחֲבִינִי לְמִבְּרָחִי

1900, מ'צ"ב.

מכתבי א. נ. *

(חרנח—ררעג)

* ששים המכתבים שנאספו פה הנם רק חלק קטן מכל המכתבים הנמצאים תחת ידינו ושהבטיחו להמציא אלינו. בהאספה כל המכתבים הננו מקוים להוציאם בספר מיוחד. (ראה „אורות מכתבי א. נ. גנסין“ בסוף הקובץ). ש. ב.

100

לש. ביחובסקי.

פאממע י"א אונוסט (1898).

לאחי היושב בולגה!

"...בצת-עד. מים נרפשים. קרום ירוק" מגהץ פרוש עליהם. על פני הבצה
המכרכמים—דומית-בקר. דומית-מות; אין כל רגש תנועת-חיים... קר, קפאון, עצלות=
נוראה, עצלות-הרגלית, כמעט טבעית, בוקעים ועולים... כל רוח, אף שאיננה מצויה,
לא תועיל להפריע את המות השורר שם, לפחת רוח-חיים אף באגל אחד קטן,
כנשף אחד מצער... כל אש= אוכלה, כל להבה=בוערת לא יצלחו להצית את הוויקים
האחדים, אשר, אחרי מלחמה כבדה והתנגדות עצומה, כבר עקמו, עקמו... לא יוכלו
דעורר, לרגש, ללהב, לערב בכל דבר קטן, בכר פעולה מצערה מעט-חם, מעט-לחות,
אפס-חיות...

קפאון נורא!.. אי-תנועה מיתית... ממשלת החשך!..

אולם שם, בתוך הבצה, תחת המכסה עתיק-היוזמין?

שם, אמנם, תנועה כבירה, קולות, רעמים, סערות ורוחות-מנשבות...

רגשות נחנקים יתאמצו לשוב לתחיה... אידיאלים-קבורים משתדלים לקום

מקברם...

אולם היועיל להם תפצץ?.. האמנם כל הדבר תלוי רק בהם ובחפצם?.. ולסוף,

היגיעו עד קץ סטרתם?..

מי יודע?..!

לעת-עתה הנם בסכנה גדולה מאד!..

ומה? הכבר נמראה סאת-תאותך? היספיקו דברי ארה להשביע את נפשך
השואפת לדעת את גלל צעדי-אחיך הנחבאים בבצה הארורה הזאת, ברפש הפרזינין
עמוק, עמוק?.. הדי?

הכבר נגלו לפניך רבות-אחיך כמו שהם? הכבר תראם עם כל פצעייהם,
נגעייהם, סכרותם, מרירותם ושפלוחם? הבט נא, אחי, פנימה, הבט אל תאחר... מה

מצאת שם?—רקניות!.. חביתים ריקות!.. איה מקום האהבה? האמונה?.. ראה. גם התקוה איננה... ואיה?..

התראה: יאוש=נורא! רק הוא נשאר, רק הוא ימלא את כל חלל הלב! השמעת? את כל חלל הלב ימלא רק יאוש נורא ולא יותר!.. מה נורא, מה מעיק ומה מכאיב מצב כזה!.. יבש הדב, צמוק הנהו... צמוק!.. אמנם, גם מלבד היאוש יש שם דבר=מה... התראה? יסורי=איוב, יסורי פאוסק, יסורי=דָּקֶן בימיו הראשונים...

עוד לא תם... עוד תמצא שם רב...
גם פצעים, גם נגעים, גם פגעים נאמנים לא יחסרו שם...
גם פצעי=אוהב, גם פצות=איוב תמצא שם...
גם נְשִׁיקוֹת=איוב...
מכל המינים!..
אך גם רבות, רבות חסרו שם...
התשמע, שמעו? רבות, רבות...

ומה לך עוד? האוציא את לבי ואשלחהו אליך, וילנאה?.. אולם צר הפוסט מהכיל את קְלוֹ עם כל אנהותיו, פצעיו וכו', וכו'... אך את זאת אעשה לך: הנני שולח לך אחת מאנחותי המרות, הנָה... היא ממראה את כל המכתב, כרו, כלו... בין השיטות, בין האותיות, התיבות, בין הקוים, השרטוטים, בכל, בכל הנָה...
התשמע?

בכל! רא תצטרך לחפש אחריה הרבה... היא תקדם את פניך תיכף בפתחך את הטעססה. היא תפגשך...
בדקנה, אחי, בדקנה היטב ותבין ללבי, לפצעי, לנגעי...
אך שמרנה נא היטב; היטב, אחי, שמרנה פן תתפרץ ההוצה—אז תחריב חבד ומלואה...
השמעת?
תבל ומלאתו...

הנה מכתבי כבר נשלם; עתה אשלחהו לברענענר א), יוסיף גם הוא עליו נוסף משלו וישלחהו אליך, למען תדע ולמען תבין למצוקות רגשות=קבורים...
התבין? שים נא את לבך היטב: רגשות=קבורים!..
מה נוראים הדברים!

א. נ. גנעססין.

(א) י. ח. ברנר למד אז בישיבת אביו של א. נ. בפוז'נ.

II.

להנ"ל.

(פוע'ס. ד' מרץ 1899).

אחי הנאמן!

את אנרתך הפתוחה והקצרה מאד קבלתי היום. הנני חושב, כי עוד בטרם עלתה על דעתך דבקש את שליחתי, על אשר אחרת מלענותי, כבר ידעת, כי סדחת, ובכן—הכל מחול!

אמנם גם אנכי יודע, כי הצדק עמדי; דברי, הנני מובטח, נכונים ונכחים, ואינני צריך להסכמתך; אולם מדוע זה אחרת את המועד? מדוע אינך יכול לעזור קד? לעזור לעצמך אינך יכול? האמנם אסרת לזיכנה בעבותות? מי זה יפריעך מעזבה? לא אוכל להבין!

חדשות אתי—עוד לא נבראו; ומי יודע אם יבאו!

הנני חפץ לחתום את המכתב. מתי ייק, לבי יבש, בנפשי אין כל קורטוב רעננות—ואינני מסגל בעת להרבות עמך דברים.

מבקיך קבלתי אחמול אגרת-פתוחה, הוא כיתב לי בפוסט-סקריפטום: „איננו כתוב לי אודות ביבוסקי; את חטאי אני מזכיר; רק מכתב אחד כתבתי לו; אני חפץ למלא את חסרוני“. הנך יודע, כמדומה, את אדריסתו—כתוב לו; מדוע זה נתרחק איש מאת רעהו, בעת ריקה ויבשה כזו, בעת אשר מבלעדי הרעות והאחזה לא נרגיש כל לשד-חיים, רטב-נעימות?

פושט, יום א', 7 מארץ.

אחריך א. נ. גנסין.

אדריסתי מהיום והלאה על שם צ.

כתב, אחי, כתב, כתב!

III.

להנ"ל.

Почта, 9 Января (1900)

את אנרתך הפתוחה קראתי—ואקוט בפני. אם אמת הדבר כי ה"עני" לאו שמיא עון? הנה עוד יותר אמת ההחלטה, כי הוא מביא לידי כל עון. ובאמת, האמינה לי, אך הוא שגרם לזה; בכך זאת אל נא תשנה את אנלתך המשוונה—לשלח לי כרטיסים. עליך לדעת, כי אין אני מתרעם בעבור זאת כלל; אפס מביע אני את התנגדותי לזה.

התמונות לא נשלמו: הצלם חולה. מ"ח א) לא קבלנו לע"ע כדום. קראתי את דעתו ע"ד הספר „באין משה", הרבה אמת יש בה, אבל גם לא מעט יש שם מה שקורין „שגגה". אין את נפשי להאריך עתה בנדון זה; דברים כאלה יתלבנו באופן יותר ברור, בהשמעם מפה לאזן. אני מחכה בחסר-סבלנות על מכתבו; לבי אומר לי, כי הוא יהיה בעל-ערך. כתב-לי מה אתה קורא כעת, במה תבכה את פנאיך? מדוע, הגד נא לי, מכתבך כל כך צנומים, ואין בהם בלתי אם רמיזת-שלום נהוגה ושאלות-מְרַקְדוֹת רגילות? אני חפץ לדבר עמך; אני מרגיש בחסרונוך על ידי-- אני קורא את דָרְפֶר; היום נקרה לידי הכרך האחד-עשר של הונצ'רוב. קראתי את ה„גשף-הספרות" שלו. בכלל אין, כמעט, בימים האחרונים כד סדר נכון בלמודי, בקריאתי ואף גם במעשי, ובלחישה אנדה לך, כי גם הרבה, הרבה עת הולך לאבוד, נתמוזז, כמו שאומרים, בין השנים. אני מחכה לא על „אטקרישקה-סחרנית", כמו שרגיל אתה לכתב. ה„קנאים", כנראה, אָפְלוּ מאש-קנאתם ויהיו לאבק-שרפה. אָה, אָחֵנִי. האמת הדבר, כי „השלח" חדל מִצֵּאתָ? את „העודם" ג) אני מקבל גם לשנה החדשה. עתה ידברו נא עמך אחרים, ואני--שלום!

אורינסן.

IV.

להנ"ל ד).

т. 1900 כך וכך לירח פלוני ופלוני. (ורשה. קיץ).

וככה--קבלתי, סוף סוף, מכתב ארוך מְךָ; ברוך השם! אח טוב ונאמן, אמנם ידע ידעתי, כי מכתבך זה לא יגרום לי כל נחת-רוח, לא יהיה לי לאת אשר צריך להיות מכתב-רע בנוגע שבעולם, ובכל זאת הרגשתי מעין התכוונות כאשר קראתי: „הפזמון הזה ישן נושן"--ביצד קרא הינה? ארוכה, ארוכה הקינה; אבל במי האשם? בנו? מי יודע--אורי כן הדבר; אבל היש לאל ידנו לתקנה? על השאדה הזו יש ג"כ תשובה קצרה: להתנצר אין הדבר שוה ומועיל; צריך איפוא להשאר יהודי, אעפ"י שחמא, יהודי, אעפ"י שהוא בר קרקפתא_דלא מנה תפלין. הן תרגש תרגיש, אחי הטוב, כי „לשוני תהלך בכבודתי", כמו שאומרים; בינה איפוא, כי הנני עתה במצב-רוח סוער מאד. מה תסבה לזה--הכל אחד הוא, ואולי גם אני איני יודע; אבל מלתי האחרונה--הנה היא לפניך: אלכסנדר מוקדון אמנם חכם גדול היה, אבל

א) יוסף-חיים ברנר.

ב) הכוונה לאלה שיצאו להלחם באנדרה הציונית הראשונה שנוסדה אז בפוצ'פ.

ג) הכוונה ל"Die Welt" האשכנזי.

ד) בפתיחת המכתב הזה משתובב א. ג. ברוסית; להאדון (אדון גדול!) לסימון (כך?)

לליבוזיץ (יפה!) לביחובסקי (נפלא!).

אנו צריכים לסע לברלין, אם הגוצרים (קוראים לנו, או לשוין, אם יש שם רע טוב, שאפשר לסמוך עליו. אם אין מעצורים שא את רגליך. אם אפשר לך לקבל תעודה—הלא תקל עדיך העבודה. מדוע „שנואות עליך המים הללו? מעט יותר ריאליות, מר ביכוכסקי, פן אידיאליסטי! אגב אורחא: כלום אני מכחיש בהיסטוריה? ואיבעית אימא...

את כונתו של מוסד (ה) הנישפים לא הגדת לי, אעפ"י שהסכמת בטובך הגדול, כי רצויה היא. אולם מפיסרוב ושלג נוב אני מבין עוד הפעם, כי „הפזמון הזה ישן נושן, כימי למך—או תנוך: איני זוכר—בארץ ובשמים. מאידך גיסה הנה, גם זו לטובה; איך שיהיה, עפ"י המושג שקבלתי מפי ברנר על דבר האיש הזה—איני יכול להבין את מעשיו כלל.

מה אמרת: חביבים עליך השמחה והתם שב „תסידות" או שב „תסידות? (ג) אם כשבאחרונה—אז אולי אושיט לך את ידי...

ומעתה אל נא יהי כל מקום לקינות. עד דבר ה„ספרים" שאתה קורא נדבר אולי כאשר נזכה להתראות: אני חפץ לחיות, למצער במכתבי, אם המציאות „משיכה בזה את פני ריקם".

דוד ח. נסע להומל? כך. טוב הדבר; אבל מדוע לא עניתני על אשר בקשתיך להורות לישראל=נח? (ד) עוד הפעם אני אומר: מעט יותר ריאליות, פן רוחני! וה„אגודה" שלכם „מתעתדת" (מלשון „עתודים"—כן?) להבין „נשף ספרות". קבל רשיון רשמי. ממי? והנך מבקש איפוא לשלח לך „מאמר", המבאר את „מהות הציוניות"; אבל, ילמדני נא רבי, מה הדין אם בעצמי לא אדע? יוכל היות, כי יודע אנכי מה משמעה של „תחית העם", אבל לא של הציוניות. אולם איך שיהיה אין אני יכול להבטיח כזאת, אחרי שהלבר דורש עת לא מצעירה, והיא יקרה לי עתה מאד. יכל אוכל, אם תאבה, להמציא לידך את אחד השירים האחרונים של יפה ואולי גם משלי, אעפ"י ש„באמתחתי" אין בכלל שירים מעין ארה שקוראים „לאמיים". במחילה מכבודך הרם, מזה פנס=קסם? מאידך גיסה, אם תשלחו לי כסף ותודיעוני את שם ה„דבר" הזה אשכנזית או רוסית—אמציאנו לדיכום: הוכל היות, שמשוגעת כזאת תחסר בנרשה? ע"ד „הקריאה העברית"—המ... המ... מה נשמע הדשות? ההסיקו היום את בית=המרחץ?

אורינסן.

(א) א. מ. בונצר.

(ב) ע"י המורה בם, שישב אז בפוצ'ם. נוסדו נשפים ספרותיים והיו קוראים פרקים בחולדות הספרות הרוסית. האיש הזה (עברית לא ידע כלל) היה אדם נפלא כימיו וכשבתו בהומל חשפיע על הלל צייטלין וכל אותה החבורה. מת בידי עצמו.

(ג) לארכען.

(ד) בן אחותו של א. ג. שנתחנך בבית אביו הרב.

V.

לא. ש. ניבילוב.

(ורשה. שנת 1900 ט"ז. יולי).

לניבילוב.

חפץ אתה להמציא (להוציא?) מיד מכתבים ברורים ומפורשים, אשר יתארו את כותבם מכל צד, מצדדי בר כמו מכותלי תוך. (מודה אני, כי המבטא הזה חדש הוא בעיני, אף כי זכיתי להקנות פה בין בעלי "המהלך החדש"), אך מתירא אתה לדרש בזאת ממני ישר, בלי כל קסנדריות, אחרי כי חסר דך זקן שחור ועוד. אנכי מצדי הנני נכון להראות לך, כי הפעם החטאת את המטרה. לו פסיכולוג באמת הנך היית צריך לחטט בכל מכתבי, ומבלי אשר אדע אני את זאת, ולקט לקוטי בתר לקוטי עד אשר סוף סוף היית מוציא מהם תמונה שלמה; אבל עתה, מכיון שגלית את תשוקתך לפגי, קלקלת את השורה. לתאר את מצב נפשי לא אוכל, עפ"י החק חטבתי, וגם כהם שד מכתבי הורע מעתה, אחרי כי טבע הדברים מחייב, שיהיו צנומים, יבשים, בכלל: בדת-ערפיים. כל זה לך מיד שגעונך!

אתה מדבר על מעשי-ידיו של ברדיצבסקי בסגנונו של זה האחרון; כלומר: הוא מדבר מתוך הסערה עד אשר יקשה מאד להבינו, וגם את דבריך אתה אין אני מבין. בתחרה אתה אומר כך ואחרי-כן כך וסוף דבר אין אני ואתה יודעים את אשר לפנינו.

הבה ונשוחח מעט!

נקח לנו, למשל, את... נו, את ה"מחנים" שלו. איזה האוס אתה מוצא שם? שם, כלומר בגוף הספר, הכל ברור, הכל מובן, ואולי גם נקד דהבין; אפס בנפשו של הגבור מבוכה נוראה; אבל זוהי הנקודה הנפלאה, שמרתקת אותנו אל הספר באותן שלשלאות-הקסמים, שמרגישים אנהנו בנפשותינו מדי קראנו בו. מחנים... "Да, Но, А" היטב את המלים האלו: הוא מראה לנו את... ב) שהוא גם פזרן במדה ידועה, השורר בלבם של הצעירים העברים-האירופאיים, הוא מראה לנו את הקרע הגדול שבנפשותיהם, השוקקות לשנות את ערכי חייהן; מהחל ועד פלה, אפס התנאים שהם נתונים בהם לא יניחום לעשות כזאת, ולהחליף מהם אי-אפשר אחר אשר מרגישים הם את העניבה העולמית, המרתקת אותם לצור מהצבתם—אחרי כל העתיקות ואי-ההתאמה לצרכי ההתפתחות הפלית, שהם מוצאים בו. מיכאל כבר היה מ"חוי" למחנה; התזפר? וגם נפתה לבו דהאמין, כי יש אר כה לעולמי-עד; אבל מה אנו רואים דאחרונה? הנני זוכר מבלי משים את דבריו של

א, ב) חמלים החסרות משוטטשות כגוף הקכתב.

פייערברג, המנוח: "שם, מעבר לרחוב, כרב נובה... ואני בתוך הרחוב..." (ליר אביב). הן מתנגעג הוא החוצה לעבר הרחוב, ובכך זאת מדוע איפא יחשב אייע למאשר באותה שעה, שהוא חש את עצמו בתוך הרחוב? ברדיצבסקי יתאר לנו את הקרע הזה בכל תקפו, מכל "צדי צדדיו", כמו שאתה אומר, ואיש, איש, אולי, מוצא שם את נפשו הוא...

השורה האחרונה היא: נתון לשנות את ערכי החיים; אך המכשולים הן רבים הם, ולכן עלינו להתאמץ-דהסירם, למען יהי לנו את אשר לנו, למען נוכל לסגל לנו מבדל כל מפריע את הקולטורה הלאומית שלנו, ביהד עם זו הכללית. עתה אי-אפשר הדבר, אחרי, כי בהפגש שתי אלה לא תוכלנה לדור בכפיפה אחת, אבל אז יהי הדבר אפשרי.

"אז..." כלומר? אבל שמע נא: אז, בעת שיוסרו מעל דרכנו המכשולים הפלפלים, כלומר בשעה שעמנו יהיה בדרך מבדל ולא כמים וסמך שבלחות, אז, בעת שיתחלפו תנאינו המדיניים, כלומר, בשעה שנהיה עם לבדד ישכן, ואז, בשעה שתהיינה לנו גם אשיות חברותיות אחרות, כלומר, בשעה ש... הכלל: בשעה שנהייה לאנשים, דבר, שיש לנו הזכות לתבע אותו מאת האנושיות! ובכן? ובכן הנני ציוני! ובכן עלינו להיות ציונים!—זה אומר לנו ברדיצבסקי בספרו זה. התשמע לדבריו? הישמעו אחרים! אומר אתה. יותר אין אני כותב לך לעיני.

אורניסן.

IV.

לש. ביחובסקי.

(ורשה. 1900 מ"ז יולי).

לכבוד המאוהב ר' ביחובסקי הי"ו.

את מכתבך הקלני קראתי. הנהו גם אתה לפני, חדשות אין. בקרוב אכתב. כעת אקרא, "האחד במערכות המלחמה" לשפירדהגן. אני מתענין. מצב רוחי כמקדם. לא טוב. חיי מתנהגים בכבדות. אין אני מוצא בהם כל קורת רוח. וכו'. וכו'. יישר כחך, ר' שמעון, גם על המעט הזה. אבל אין אני יודע, האמנם נבד ממך הדבר לקרטי לי היטב, כלומר ברור את מעשיך, למען אדע מה אתה הפך ומה יש לך ומה חסר לך? בכלל, אין אתה צריך להיות בהול. בנפשך, למשל, כאשר נוכחתי אחרי חקירה ודרישה רבה לא נעים כלל להיות, מהוראות-שעה. מורים יש פה למכביר מהעתונות גם כן אי אפשר להיות, בלתי אם כשהמול נכשד בפיו; כי צריך אתה לדעת, שר' מוליניו העברים לא הסכימו לשלם.

בהדרג הזה יחל לצאת לאור פה עתון יומי חדש בשם „העת" (עורכו ב"צ פ"צ), אך גם עריו אי-אפשר לקוות. בכלל רחוקה עוד הספרות שלנו מהספיק למחזיקים בה לחם לאכל ובגד ללבוש. אנכי אינני יודע במה זכיתי, אבל המו"ל שלנו מפיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, והנהו משלם לי כפי המגיע; אבל יש פה הרבה, הנותבים וכותבים ואינם רואים אף פרוטה אחת בעיניהם; מדוע? יען, כי הוא לא בא עמם בדברים טרם באם לכאן. אולי טובה היא גם פצי'פ? פרנן עזב בשבוע זה את המל דבא רביליסטוק, למען הנכה שם מתי הוא צריך להקרא לצבא. אחי'פ יוכל היות, כי יבא גם הוא לורשה, אף כי אנכי לא יעצתי; ככל זאת, איך שיהיה, אל נא תשכח, כי הוא עתיד לקבל מידי ב"א א „ממון-קרה" בעד ספרו „מעמק העכור". למצער להצי שנה יספיק לו הפסק הזה ב) ואח"כ רק יהא הדרך לפניו בגופו יבא ובגופו יצא. לכן כתב נא מה, מפרש, אתה חפץ, שאין אתה יכול להשיגו בשבתך בפצי'פ.

את הקלט ישלחו לכם. הופינשטיין ג) דורש בשלומך. את פ. לא אדע איפה הוא. קרא את יתר מכתבי וכתב הרבה.

אוריניסן.

מדוע לא יכתב לי ה—?

אתפלא על מאיר ד): הן ביום א' לשבוע העבר שלחתי לו מכתב ארוך; מדוע לא אקבל עליו כל מענה? החישו לענות די.

VII.

לה נ"ל.

(קין) Варшава, не знаю числа, но знаю что 1900 г.

אח נאמן

לאחרונה זכיתי לקבל ממך מכתב, ולו גם למקוטעים. אבל אין אני מתאונן. שמח אני מאד על הערבים-הספרותיים שנוסדו בעירנו: אחרי כל ההתחכמות וההתפלפלות, עדינו להודות, כי כל מה שיש לנו, כלומר דנפשותינו, להנשמה הפרטית שבקרבתנו—אמנם אוי ואבוי דיש כזה, אבל בכל אופן הן טוב הוא מהאין הנצב לעמתי ה"יש" הזה—נתנה לנו רק אותה ההתקדמות, שעדיה אנו רגילים להתאונן בשעה שלבנו מתחמק למראה המציאות הנוראה. הנני אומר איפוא, כי שמה אני על העובדה הזאת. למצער, בזו השעה. אולם אתה, כדרךך תמיד, הודעתני רק

א) בן-אביגדור. ב) כשבעים רובל. ג) אליעזר הופנשטיין. ד) ראה הערה למכתב הבא.

באופן לקוני. באר לי איפוא את הכל בפרוטרוט: הגפרצים ערבים כאלה; במה יעסקו שם; מה ידברו, וחעיקר: אם לא אל צה"ח הם לע מכנה עבודתו שר מיסדה. מכבר אני את האיש הזה, עפ"י המושג שנתן לי יוסף הייטא) ממנו, אקוה, כי לא תמנע ממני את זה, ותודיעני את הכל.

מאחינו האובד האומלל ניבילוב ב) אני מקבל כלום. אני יודע גם את אדריסתו; בקשתי את מאיר ב), כי יודיעני אותה; אולם עוד לא קבלתי כל תשובה ממנו; הוי, מנהגי החסידות האלה! אוי ידועה היא לך—אנא הודיעני.

אודותי אין מה לדבר הרבה. אני קורא עתה ספרים שונים, פתוכם גם את שילר במקורו, חושב מעט וכותב עוד פחות; אני מבקר ערבי-ספרות שונים, מדבר, מתוכח, מתפלפל עם אחרים ועם נפשי—מה יש פה דבר היוצא מגדר המציאות? הבר, אפשר לאמר, כדאחמול. זה לא כבר הדפסתי בהצפירה בקרת, אם גם לא כל כך מפורטת, כי המקום גרם לזה, אבל חמה, כמדומה, על הדמון היהודי של גורדין (חתמתי אסתרזון); בקרוב, כמדומה, אדפיס בקרת מפורטת על הספרות-היפה אשר בלוח-אחיאסקה האחרון ג). אני יודע אם יצא הדבר לפעולות, אבל את נפשייש לכתב מאמר-בקרת גדול על כל ספורי בן-אביגדור, בקרת גדולה ומפורטת, כי על הספורים האלה, וביחוד על התקופה, שבה יצאו דאור יש ויש מה לדבר, ולי יש כבר החמר לזה; כבר רכזתי את כל מחשבותי על אדות זה וארשם בספר, אולם מי יודע מתי אגיש אל העבודה, נו, מה עוד? אני מתחרט מאד על אשר נתתי לסוקולוב להדפיס את שירי השני (בסה"ש א). בעיני איננו מוצא עתה הן כלל וכלל, אף כי יש רבים—וגם יוסף חיים בתוכם—שישר בעיניהם. נו, על דבר שירתי בכלל? מוטב, אל נדבר משנדבר. זה לא כבר הקדישו את אחד הערבים מערבי-הספרות דפה לספרו של יוסף חיים. את פרשת כל הדברים שנדברו שם כתבתי ליוסף חיים. במלה אחת: הכל טוב, הכר יפה—והכל ריק, הכל נפות... עלינו איפוא, אם אפשר, לעשות את עצמנו כאילו אין אנו מרגישים כלום. בנוגע לזה הנה טוב בעיני צדיק סכל מרשע ערום...

כי מחשבות כאלה עלולות למק את כל הלשד שבעלומים, את כל ההללויות שבנפש, ודבר זה נחזק לנו, נחזק מאד, נחזק, פשוט, לקיומנו הפרטי: אני מרגיש, מרגיש את זאת: בכל אופן, הלב צריך לרתח, הנפש צריכה לסער, הדם צריך להמ, נלא—הנך מת, עוד הנך גרוע ממך, גרוע...

(א) ברנר.

(ב) א. ש. ניבילוב ומאיר צינבערוב—ידידיו וחבריו משכבר הימים, שהיו קרובים אליו מאד.

(ג) המאמר הזה נדפס ב"השכונ", שיל בקרקו, ע"י פוקס, בשלשה גליונות.

(ד) השיר, אך קינה ונתי, אך בכי ויללה...

(ה) כ, ספר השנה.

וְיָמִים הָאֵלֶּה כָּתַבְתִּי כֵכָה: „...וְיָמֵי אִם שִׁירָה
רוֹמְמָת, אֲדִירָה
מִבְּלָתִי מְנִיגָה מְזֻלָּה—
לֹא אֲרָטִיב עֵינַיִם,
כְּפֹשֵׁט יָדַיִם,
כִּי חֹשֶׁעַ הַפֶּה נֶשֶׁלָה!
לֹא שִׁירַת־שָׁמַיִם,
אֶל רַעֲהֵעֵינַיִם,
זוּ יָדָךְ מִלְּבָבִי הִסִּיקָה—
כִּי תוֹגָה—עַל לִוְקָה
מִמָּאִיר הַיָּעֲמֻקָּה,
לִמְצָעַר בְּמִצְוֵה הַרְתִּיחָה!“

אם שירה אם תוגה—הכל אחת היא; אבל ירתה נא דבר=מה בלב; אל נא
יהיה יבש, אל נא יהיה ריק, אל=נא יהיה קר ככפור!..
ויש אשר הנני ציוני גמור...

אבל נהדול מזה. מה אתה קורא? מה אתה חושב? מדוע לא תכתב לי כלל
מזה? א? הנך, שמעון, אותו השמעון שאני מכיר פנים אר פנים: חביב ובלתי=נסבד
כאחר; אבל חדל לך מדרכיך אלה: כתב בתגלויות=הלב. מה שלום ג? אמור שלום
לצנברוב, ואמור לו, כי יענני. התחתם הביבוליותקה על השדח? ועל הדרור? ועל
המורה? באחרון יוכל היות שאשתתף, את פ. לא מצאתי.

שלך אוריניסן.

Волынская № 7, кв. 2.

שלום לי. ח. מה שלומי? שלום=לפ=ני. מה שלום שָׁמַיִם? אדיה. ענני בקרוב.
שלום לכם מִיָּפָה: א) הוא עודנו מחזיק בדעתו לבא לימי הקיץ לפוצץ; הלוא!
אמר לג. כי עודנו זוכרים את אשר נדברנו „הג יהיה במושבותינו“—הם ח?

VIII.

להנ"ל.

(קיוב. ח' ינואר שנת 1903)

ביחובסקי!

מה שנוגע לך: „אחרי כבוד“ לא אוכל לקחתך, לדאבוני, אחרי כי אותו
הכבוד בעצמו חסר לי. ועד הספורים אכתב לך, אחרי אשר אדע לאיזה מהם אתן

(א. ז. י. שהרפים אז שירים אחרים ב„לוח אחיאסף“.

מקום בהאדם. א) תו לא. ובמה שנוגע להלל, שכתבו לי גם המה בכרטיסך—יש הרבה מה לדבר. למשל, ליוליה מוקורוב ב) יכל אני לאמר, כי יודע אנכי את מעלה אשר תמעל בי—א, בוגדת!—אולם אנכי יכל לסלח. מדוע? ידוע. יען כי "לִבְבִי אֶחָד לִי בְּקִזָּה, וְעֵלְמוֹת-לְאֻלָּיִם, כּוֹתֵרוֹת אֶת כָּל עֵלָם בְּזֶה כְּתָנִיבִים". ואנכי אינני איסטניס יותר מדאי, אחרי כי לִבִּי שׁוֹבֵב לִי בַּהֲזָה, אוֹהֵב חִיִּים בְּלִי מְשׁוּרָה: אִם לֹא שָׂרָה, גַּם לֹא רוֹזָה—טוֹבָה בְּבוֹרָה!...

תדע איפוא הבוגדת את כל זאת ותיטיב את דרכיה!

ובנוגע לשרה ב)—היא, כמדומה לי, כתבה זרגונית—אם גם יש הרבה לכתב, אולם אנכי אנביל את המענה רק בהערה קטנה אחת: אם היא "אויף צולאכעס שונאים"—אז אנכי "אויף צולאכעס שונאים/שעס"—אדרבא! ליעבער גאט, זאלל נאר זיין אנומע שעה!

ולגולה ב) מסר אמנם את ברכתי העמוקה.

וליואל ב) תודה על אשר אשר את החתימות.

ושלום לכל.

כן. את הקשת ב) כבד להשיג פה; מה עלי לעשות?

אוריניס.

האדריסה:

Межигорская, № 20, кв. 18 Брисману

IX.

לחזה בריון ד).

(קיו: פברואר שנת 1903)

ואת, חוה, מה אֶתְךָ? איני זוכר באיזה מכתב כתבת לי כנראה רק בשביל לצאת ידי חובתך, שתיים-שלוש מלים, כי קוראת את את אוספנסקי וכשהגמריהו תקחי ספרים אחרים; אבל הבזה תאמרי די? משער אנכי, כי חליפת-מכתבים בינינו נחוצה לך יותר מלי—לכל הפחות, לעת עתה; למה איפוא תחרישי? טוב אם עודך ילדה ואינך מרגשת כל נחיצות בזה; אולם אם הרגש תרגישי נחיצות בדבר—

א) האדם—מאסף ספרותי, שנולד אז בטחשבתם של אחדים מהמופדים העכרים לחוציא לאור. אחר מהמשתתפים הראשים צריך היה להיות שמה מר הלל צייטלין.

ב) כלם משפחת מוקורוב, שישבה בפוצ'ס מולדתו. עם בני המשפחה הזאת נתגרל א. נ יחד בימי נעוריו. אל ביתם היה סר לעתים קרובות מאד ויחוסים תמידים היו לו עם הכית הזוה.

ג) שיצא כבר לין ע"י יוסף ליאן ויהושע רדלר.

ד) כת-אחותו, של א. נ. שנתחנכה מימי ילדותה בבית אביו הרב ושהוא היה מורה

ומדריכה,

הנני מתחנן לפניך; כתבי לי על הכל. דבר אל תכחידני: כתבי לי את מהשבושתיך על מה שאף קוראת ועל מה שאף רואה, הודיעי לי את הרהוביך על חיי אחרים ועל הניך אף—אנא, אל תמילי ספק ברצוני להיות בעזרתך, כי נכון הנני בכל עת ובכל שעה, הוה היקרה, לשרתך בכל אשר אוכל. זכרי את דברי אני ואד תשכחי אותם. הוי שלום, דורך החפץ לראותך אדם.

אוריניסן.

X.

להב"ל

הוה היקרה! צר לי מאד, אם הבינות את דברי האחדים, אשר כתבתי לך, כאילו דורש אנכי, שתחיי לי אסירת-תורה בעד מה, או, כפי שאת כותבת, בגלל שהוריתי לך את דרך-האדם. ספק גדול בלבי, הוה היקרה, אם למדתיך מה, מלבד אולי את האורות-גרפיה העברית, וגם את זאת, כפי שנראה ממכתבך, שלא על בוריה... צר לי מאד, אם אנכי בדברי ההם אלצתיך לשקר לי; צר לי פעמים, הוה: צר לי, כי אנכי הסיבותי לזה, כי בשלי עשית שקר בנפשך וכתבתי לי דברים, אשר אף בעצמך מכחשת בהם וצר לי, מלבד זאת, עליך, הוה, על אשר לא הית בך האמץ לירוק לי בפני על דרשי דברים האלה; על זה, הוה, צר לי שבעתים. רפה אף עוד, הוה, עשי איפוא סג לסיג לנשמתך לבלי ישלט בה השקר, העושה את האדם לקנט, לבריה משונה, בלי רגש הי ומחשבה מקורית. אין את יודעת עון, הוה, עד מה בני-אדם באים ביצל השקר; אם תגדלי מעט ויצאת אל אחיך ואל אחיותיך, וראית, אם אך עינים לך לראות, וידעת את כל העבדות, השפלות, ההכנעה, הקטנות והיסורים, אשר במ רוחשים בני-האדם בשל השקר, החביב עליהם רק ביען, פי למראית-עין הוא מקל מעליהם את משא החיים. דחי איפוא את השקר מעליך, הוה, כמטחית-קשת ובחרי באמת בכל מהשבושתיך ומפעלותיך. אם אמנם הרגשת בשעה שכתבת לי את דבריך, כי שקר אף עושה בנפשך—מחרי איפוא, הוה, והאנחי, האנחי מעמק הלב על דריסת-הרגל, אשר נתת לשקר בנשמתך הטהורה עוד; האנחי, הוה, על שעבר והשבעי על להבא, כי לא תוסיפי עוד ללחד בו, פחיו ממנו, הוה יקרה, כי צעדיו שאול יתמכו:

ואולם צר לי מאד, מאד, אם גם באמת ובלב תמים כתבת את דבריך ההם. האמנם נתתי לך דרך, הוה? האמנה תדמי, כי יש לך דרך? מה שקראתי עיך ספרים אחדים או מה שדברתי עמך כפיקים מאד רחוקים דברים מאד מעטים—לא נחשב בעיני כלום, הוה. צר לי עליך, הוה, כי דרך נשים גדולות לך לעשות לך מורים ולכרע ברך לפני מי, שאת מקשיבה ממנו מלה אחת או שתיים חדשות. היש לאל

יד איש, חוה, לתת לך מחשבה אחת מקורית או רגש אחד אשר יגלד בקרבך ורק בקרבך? לא תהיה תפארתך על הדרך הזאת, חוה. השתמשי באותן המחשבות והרגשות, אשר יגלו לך אחרים, לפתח בהם את מחשבותיך והרגשותיך את, אבל אל תלכי אחריהם כעננת ואל תעשים לך מוֹרִים. כל בן-אדם יש לו מוֹרָה, היושב בקרבנו, במחו ובבלבו, ומוֹרִים אחרים אֵין, חוה, וכל אחד צריך להשתדל רק כי מורו זה לא ינום ולא יישן... הִנֵּי איפוא זהירה, חוה!

כתבי לי עתה מה הספורים אשר קראת מספורי נְרִיִצְקָה ומה הם בעיניך; כתבי גם מה קראת מלכדם מיום עזבי אותך ועד עתה עברית ורוסית, ומה משפטיך על מה שקראת. מלבד זאת חפץ אני לדעת מה את לומדת מפי העלמה N ומה רכשת לך. צריך אני להגיד לך, כי עליך לזכור, שהעלמה N היא מוֹרָה לך לדקדוק ולשפת הארץ וכדומה, אבל מה שנוגע לחוץ מן הדברים האלה, דעי לך, כי לא כל מלה היוצאת מפיה קדושה היא—ואדרבה, בטוח אני, כי תשע וחצי מלים מכל עשר מלים, היוצאות מפיה, הן מלות של שטות; לכן איפוא הִנְבְּרִי ואל תקבלי שפיה תורות ודעות מבלי אשר תאמני אותן עשרת מונים בשכלך את וברגשך את. זכרי את זאת. ואולם אֵת יש לך נְטָה אליה... אל נא תשימי לב לדברי אלה ושכחי אותם. נו, היי שלום, יקרה, וכתבי לי מהר. אל נא תשכחי להודיעני מכל אשר אתך.

אוהבך בכל נפשו אוריניסן.

קיוב, ד' מרס. (שנת 1903)

XII.

לחווה דביון.

(יקטירינופֿלֵב, כ"ד ספטמבר שנת 1904)

נו, חוה. לא יכלתי לכתב לך עד עתה כלום מפני הטלפולים, למרות מה שפעמים אחדות החלטתי כבר, כי צריך אני לכתב לך את אשר תקראי פה להלן. עתה מצאתי לי עת, אם כי בתנאים אחרים, ואולי גם בזמנים אחרים, לא הייתי קורא לעת הזאת שעת-הכשר. כל זה שאמרתי לך הם, כדאורה, דברים יתרים; ואולם יש אשר נטפל אתה לדברים שאין להטפל בהם משום ערכם האמתי—אך ורק משום שהטפול כשהוא לעצמו בא ללמד... אין לך דבר שאין לו שעה. אולי אני שוגה בשעִלָּה זו. כתבתי לך את כל זאת ושכחתי שאת ילדה. ולזאת הלא אתפלל: מי יתן ולא תחדלי להיות ילדה בשרם בא מועד. ובכל זאת פלט עטי את הדברים האמורים למעלה, אחרי שאת נתת לי פתחון-פה לזה. לא באיזה מעשה יחיד או באיזו מלים מסומנות, אלא את בכל מעשיך ודבריך—בכל

האת שלך. ואת זכרי, חוה, כי לא יש את נפשי לבא אליך כמלמד או גם כיועץ. יודעת את בי, שאין מנהגי בכך. לפניך החיים—חיי. ואולם ראיתי והנה נתונה את בתנאים מוזרים. את—ילדה, וסביבך—זקנים. את—בריאָה וחולים יסבוך. את זאת אני ירא. סביבה זו מאַרת אלהים רובצת עליה. מעמסה כבדה, רכה עד לגעל־נפש, מתדבקת ומטנפת כבצק, מכבירה על ראשה וסוגרת לפניה את השמים החפשים ואת האדמה הרחבה. מָקָה היא את המה ומטשטשת את הַרְגִּשֹׁת הברואים ומחלישה את האַנְרִיגִּה הרעננה ועושה את האדם למשארת תוססת ומתפרנסת בלי אונים אֶל־הַרְבֵּה מאד ממכרינו. זאת תורתִי כֹל "סביבה", חוה, וזאת פעולתה על האדם למיום חדלו מעמד על גִּבָּה ולהסתכר בה וְהַחֲלוּ לִשְׁקֹעַ אֶל־תּוֹכָהּ, ולהטשטש בה. ועוד הפעם, חוה: לא דברתי אליך כדברים האדה לו לא ראיתי אותך עומדת באותה הסביבה שראיתי. אני כותב עתה ולבי נוקפִי: איני יודע אם צריך אני לכתב לך את זאת. אני יודע רק לראות באנשים וכהבין אותם ואת חייהם ולא ללמדם. אולם מדי ראיתי חיים צעירים, העומדים עוד על המפתח, והנה הם צפויים גם הם אֶל־אותה המצולה, המטונפה עד לְהִקָּאָה, הפוערת עליהם את פיה המעורר זַעֵה —יבכה בי לבי, וזה די לי שאכתב לך את כל אשר אֶת־רוּאָהּ. יש אשר ירחשו תולעים כְּבִצָּה והיתה להם הִירְקֶרֶת המסריחה, אשר עלתה עליה—לְשִׁמִּים, והחלון אשר קרע בה החזיר ברחצו בה יהי להם לְשִׁמִּשׁ. אדם כי יעבֹד על הַבִּצָּה ותתקפהו זַעֵה, ואולם התולעים, למצער, מְאֻשְׁרִים. ואדם יש אשר יקח האדם את מקלו, והעבירו על פני הִירְקֶרֶת, וקרע אותה, והיתה כְּדֹא הִיתָה—אז תקום מהומה בתולעים: את שְׂמִיָּהֶם גִּזְלוּ מֵהֶם ושמשם בזוּז. אז אי־להם לתולעים, כי ארורים הם לכל ימי חייהם. בכל כחותיהם המעוררים חמלה עד להקאה יתפרצו אל מחוץ לבצעה, אל המקום אשר עליו משתרעים שמים גְּבוּהִים ועמוקים ושמש עולמים תשפך עליו אורה,—וכה לא יהי בהם לקפִץ. משמה אָף לרגע... והתפרצו התולעים, והקִימוּ שאון, והרעישו את רחבי הַבִּצָּה, עד אשר ייעפו—והביטו על ראשם, והנה עלתה עליהם יִרְקֶרֶת חדשה, המסריחה עוד יותר מהראשונה; והביטו הצדה—והנה חזיר רובץ שם ומחטט בסנטרו המְטֻנֵּף; וקמו להם נביאים כְּרֻסִּים, ונבאו להם לֵאמֹר: והיה באחרית הימים, והרוק אלהים את קֶבֶת החזיר, ונשא את נפשו אל בִּלְיָל־הַשְּׁעוּרִים, אשר בחצר אֲדוֹנוֹ, וקם מְרִבְצוֹ, והלך לו אל אשר ילך, ועינינו תראינה אור חדש, וזרחה עלינו שמש חדשה, והיה כל הבא אל הַבִּצָּה—ויבא עד צואר אל רִשְׁפָה הַחֶם, ועצם את עינו מִמִּרְבֵּה הַזַּעַג, וקרא אל רעהו אשר על ידו: האה! חֲמוּנִי, ידידי, ראינו אור!.. זאת תורת ה"סביבות", חֲמוּנִי!

במחיר קטן מאד עלה לך השחרור הרוחני מהסביבה הבִּיתִית הסוכבת אותך ואנכי הייתי שבע־רצון מאד מזה. אמנם עוד לא גמרת עמם את כל החשבונות, אבל כבר ראיתי כי מתיחסת אֶת־לֶחֶם לרֶבֶב, כאל תנאים אֲרָעִיִּים אשר את נתונה בהם לזמן

ידוע. ואולם ירא אנכי לכל זרבה המחיר ביום אשר תבאי לגמור את השבונותיך עם הסביבה החדשה אשר באת אליה. ולו הייתי בטוח, כי הסביבה הזאת לא תבלעך ולא תמץ את לשד הייך, ויבא יום ואת תגמרי בדעה צלולה את השבונותיך עמה, לאחר שכל נקודה ונקודה שבה תהא ידועה וברורה לך למדי—אז הייתי שמח לו גם עלה לך הדבר במחיר לא קטן. סוף סוף—קניית לך דעת החיים במחיר זה. לקחת מהאנשים את אשר היה עליך לקחת—ותלכי מהם. אולם ירא אנכי לכל יארע לך מה שאירע ומתרחש לרובבות שכמותך בכל יום ובכל עת ובכל שעה. אלה החיים הצעירים, הצצים ועוד בסרס יפתחו כבר הם גובלים והיו לצללי אנשים אשר אין בהם כל רוח חיים ומות לא מתו; אלה שנשמתם נשרפה וגופם קיס. הנהרי, חוה! אף—הפצה חיים ומלאה חיים—והני ועשי מה שלבך חפץ. הני עם כל האנשים, הסתכלי בהם ודעי והביני אותם, אך לעולם השארי למעלה מהם והנהרי משקע אל תוכם פן תהיי כאחד מהם והיית גם את למת מתהלך.

למרות חפצי יצא סופו של המכתב בסגנון כזה. ואולם את תביני, כי לא כמורה באתי אליך. אני שונא את המורים, כי קשואים הם, אשר שרשם בארץ והם הפצים להורות דרך לכוכבים. אנכי כבר אמרתי לך מה הדבר אשר שם את הדברים האלה בפי ועתה אהדל. נשאר לי לבקשך עוד אחת: התאמצי לכתב לי שלא כמו שאת כותבת עד הנה. מכתבי—ידידות ושלום לאהובי בריעף—אינם לוקחים את לבי. לכתב לי רק בשביל לצאת ידי חובה—זאת היא שמות שאין למעלה הימנה. המכתבים הם חלק מנשמת האדם. אם אין את נפשך לכתב לי מכתב שיהא ראוי לשם זה מוטב שלא תכתבי כלל. הלא את חיה, הלא יש דברים, המעסיקים את לבך ואת מחך; יש דברים אשר את חושבת עליהם, יש הרגשות אשר את חיה אותן—כתבי וספרי לי מהם. חושב אנכי, כי מקני אין את צריכה לא לירא ולא לבוש מדבר אפילו על דברים העומדים ברומי של עולמך. אדרבה, אולי יהי לאל ידי להגיד לך מה: איך שיהיה אני יודע גם אותך וגם אותי, ואת—מסופקני אם עוד יודעת את את נפשך את. ומה שלא נדע—לא נדע ביהד...

וככה, חוה. אמרתי לך מה שהיה את לבבי, ומקוה אנכי, כי תשימי לב לדברי. עתה מתחילה בינינו חליפת-מכתבים חדשה, שתהא חשובה גם לי גם לך. מחכה איפוא אני למכתבך. ואולם עוד הפעם אני שונה: לא לשלומך אני דורש ולא לקו-הבריאות של מי שהוא. יכולה את גם לבלי להזכיר במכתבך, כי שלום לך, או, כי הכל דורשים בשלומי. התרגלי לדבר מה שצריך. זכרי איפוא וכתבי. אל נא תהינה המרקזות מעצור בערך. ישראל—נח ישיג לך.

כן. פה יהא מונח מכתב למאיר. מסריהו לו כשהוא התום. שם אולי אכתב גם ליי דברים אחרים. ואולי קבלו בשבילי מכתבים התאמצי נא להמציאם אלי

לכאן, וכתבי לי איפה עתה גליה, ומה את עזייה? כתבי אם נשאר לזוינסקי לימות
החרף, בפצפ ואכתב לו, כי ילמדך.

ומלבד זאת תכתבי לי מה את קוראת. מדוע לא תבהרי לך מה למקרא
מהקלסיקים הרוסים? באחת—את תכתבי לי על הכל. רק אל תכתבי לי „דודי“
והיי שלום. הרי אני לוחץ את ידך בחזקה.

שלך אורינסן.

האדריסה היא לע"ע כך:

Екатеринослав, Провиантская ул. д. Ароновскаго, № 22. Г. Давидовичу. для меня.

XII.

להנ"ל.

(יקטירינוסלב, כ' אוקטואבר שנת 1904).

אם הפצה את לדעת את הרשם אשר עשו עלי דבריך כאשר קבלתי את
מכתבך, הרי את יכולה ללמד אותו מהעובדה, שלא מהרתי לענות לך תכף, ואולם
אם יש את נפשי אני, שתדעי גם את את הלופי-הרשמים שנהיו בתוכי בשעה
שקבלתי לפני ימים אחדים את מכתבה של גוליה א) ואקרא בו כמעט אותם הדברים
ממש, שהיו במכתבך את—אם יש את נפשי, כי תדעי גם את את הרשם שעשה
עלי דבר זה—אז עלי לכתב לך ולהביע את כל זאת במלים מיוחדות. זר ומתמיה
הדבר בעיני. קדם שקבלתי את מכתבה של גוליה הייתי חושב, כי יש לי עסק רק
עם מחשבותיך את; אבל עתה אני יודע עוד אם את היא המדברת גם מתוך גרונה
היא ואם, להפך, שומע אני את קולה מדבריך את. קרוב לודאי, יקירותי, כי גם מתוך
גרון שתיכן מדבר איזה „שלישי“. הדברים, הנשמעים לי מפי אנשים רבים, אין
הבדל אם כהויתם או שלא כהויתם, הרי הם השודים בעיני תמיד; וביחוד כשהם
נשמעים כמעט בצורה אחת מפי כלם. אותה האמת שהיתה לקנין רבים אינה נותנת
עוד בעיני מחנה על הדובר אותה; כי היא לא שָׁלוּ. האיש החי—יש לו מחשבותיו
שָׁלוּ; ומי שיש לו מחשבותיו שלו, אשר רוחו הרתה והגתה, יודע גם לתת להם
צורה שָׁלוּ, המתאימה אל שרש נשמתו; ואולם אם שומעת את אנשים מספר מביעים
את מחשבותיהם השוות באופן, כמעט, אחד ובצורה, כמעט, אחת—אז דעי לך, כי
גם כלם הנוטים, אומצות-בשר בלבד, שיש להם רק הכשרון לסגל להם מחשבות
שָׁרִים הולידו ולחקות אותן כקופים—ואותן המחשבות, אשר את שומעת מפהם,
אם גם כשהן לעצמן אולי חשובות הן—לא ממקור זה תהלכנה. כן, חוה, את האמת

א) טוקרוב—חברתה של בעלה-המכתב.

אני מגיד לך: מיום שקבלתי את מכתבה של גוליה מנקה מחשבה אחת מרה מאד את לבי. אולי אפשר, הוה, לעקנה משרשה? אמנם הדבר אינו תלוי לגמרי ברצונך—ימים ומקרים יגידו.

כן. ואנכי הייתי שמה מאד אלמלי היתה לך היכלת להמציא לי אחת, אחת את תמונותיהם הנפשיות של אחרים ממכרינו או ממכרותינו, למען אוכל לדעת עד כמה מגיעה הסתכלותך באנשים ובדברים ועד כמה מגיעה הישגתך בהם. נסי נא לעשות כדברי, הוה. עבודה כזאת, מלבד אשר לי היא נכבדה, כאשר אמרתי, נכבדה היא שבעתים לך. ראשית כל—תתרגלי בזה. וזהו, הוה, עיקר גדול. מלבד זאת יצא לך אולי מזה איזה קרור בנוגע ליחוסך אליהם, אשר לא ברכת לך עוד, כדבריך, (או כדברי גוליה או כדברי מי שהוא...). וגם זה הוא, כמדומה, דבר חשוב דך. ומלבד מה שעבודה כזאת עולה לפתח בך את היחס הכלל לאנשים ולדברים בכלל, ולהרגיל את מחך לעבודה בקרית, ואת לבבך—לסנון ההרגשות, וכיוצא באלה עוד הרבה, הרבה. הוה, כמה חפצתי להיות בטוה, כי המקריאים היחידים של דבריך המה רק מחך ולבך את!

וכתבי נא לי על כל אשר אתך וגם כמה שנוגע לתורת ל. או עלמות

החסד.

וזה אשר חפצתי לאמר לך ע"ד הקריאה המשותפת. גוליה במכתבה חולמת על קריאותיכן המשותפות. אין אני יודע מה את חושבת על זה; אנכי אינני מחסירי הקריאות הללו. מה שקריאת ספרים טובים יכולה לתת—זאת היא רק ההתעסקות בנפש עצמו. ואולם אם איני קורא לבדי, אז משמשות ההרגשה הזאת, ואם איננה הולכת לגמרי לאבוד, הנה את חנה היא אובדת בודאי. העמק שבה נעשה לרפרוף קל יש ער גבי הדברים ותוכם מאבד את כל מהותו. דבר אחר לגמרי הוא, למשל, לברר יחדו את דברי הספר, לאחר שכבר יש לך מושגך שלך מהם, אשר רכשת בשעת הקריאה בלבדך—זה בודאי לא יזיק, אבל הקריאה גופה צריכה להיות יותר הפשית ויותר מתעמקת מזו שיכולה להיות בשעה שאת קוראת עוד עם אחד. מחשבותיך והרגשותיך ואפילו חלומותיך שהקריאה מעוררת בך בה באותה שעה אינם צריכים להרגיש כל מעצר על דרכם; חפשים הם צריכים להיות ואל כל אשר יובילוך,—יובילוך, אבל ידע תדעי אז, כי אז המקום הזה סללו לך דרך מחשבותיך את והרגשותיך את וחלומותיך את. את איפוא בצרת את המקום הזה, את ולא אחרת. ואולם אם בשעת הקריאה יושבת על ירך עוד בריה אחת, אשר אותם הדברים בעצמם יכולים לעורר בתוכה (בלבב האחר, הדופק אמנם אצלך, אבל תחת לוח וסגור אחר) מחשבות לגמרי אחרות והגיגות לגמרי אחרים; ואם גם נניה,—מה שאיננו יכולים להגיד בגשחה בכל זאת—אם גם נניח שמעוררים הדברים האלה גם בתוכה את אותם ההגיגות וההרהורים שהם מעוררים גם בקרבך—אבל

תמונות ההגיונות האלה וצורות המחשבות הללו הן בלי כל פקפוק אחרות ושונות, אחרי אשר בריה זו יש לה אורגניזציה נפשית אחרת מזו שלך—אם בריה זו יושבת על ירך בשעת הקריאה אז אין את והיא חפשיזת, כי עוצרות אתן אשה בעד כנפי רעותה, והקריאה כבר איננה מה שהיא צריכה להיות. הלא חפצה את, חוה, להיות „סאמאסטאימטעלנע“ בגופך, היי איפוא בת-חורים גם בנשמתך.

העיקר הוא החרות בכל. אומרים לך האש היא אדומה; טוב מאד. אבל את צריכה להסתכל באש בעיניך את. אפשר, שענייך תרגשנה בה עוד איזה צבע או צל-צבע אחר. העינים שונות הן. צריכות הן להיות שונות.

וכתבי לי מה את קוראה. כן. התאמצי שבפרוגרמט למודיך עם ל. תהי גם השפה האשכנזית. לפרוגרמט של בתי-הספר אמנם אין היא נכנסת, כמדומה; אולם נחוצה היא בשביל שתדעי את ספרותה ולמען לא תשארי לעולמים רק בין כתלי הספרות הרוסית, כהרבה ממכרינו ובלתי-מכרינו, אשר היא כל ה„אירופיות“ שלהם. ועוד הפעם: כתבי מה את קוראה. כמובן, תכתבי לי כך, שיהא לי גם מושג איך את קוראה.

מדוע לא יכתב לי י"א? כלום? מה הוא עושה? ויכתב נא לי את אשר אתו. מה כותב מנחם? ב)

כמדומה לי, כי כבר כתבתי לך, שתקראי את ספוריו הקטנים של טורגינב—ואם לא, הריני כותב עתה. השיגי אותם וקראי בהם. וכתבי מה את קוראה עתה עברית.

וככה, חוה, תקראי את מכתבי זה ותמלאי את כל אשר אני שואל מאתך. וראי אל תחדלי מקרא עברית—אם תכתבי לי את אשר קראת בימים האחרונים אכתב לך את אשר תבחרי לך למקרא. התוסיפי עוד לקרא בדברי ימי ישראל? ומה עם תולדות הספרות? והיי שלום, חוה, וראי ועשי לי את אשר אני שואל מאתך. והיי שלום עוד הפעם!

אורינסן.

אמרי שלום לגוליה. אנכי את מכתבה קבלתי ולבטח אענה בקרוב. ישראל-נח, ישראל-נח, כתב!

כן. קחי מכתבי את המחברת האדומה וקרעי משם את הדף האחרון (שם רשמתי שנים-שלשה פזמונים: „דיא נאכט איז שטען“ וכו') ושלחי אותו אלי במכתבך. אך אל תאבדי משם כלום וצרי אותם אח"כ כהלכה.

כן. במכתב יש שגיאות אחדות בנוגע לשמוש-הלשון ולפעמים גם מחלפת את זכר בנקבה. התאמצי להסירן.

(א) ישראל-נח ספריניץ—בן-אחותו של א. נ. (ב) אחיו של א. נ.

XIII.

לש. ביחובסקי.

(יקטירינוסלב. י' דצמבר שנת 1904)

שלום לרי שמעון עם רצועות בשליקו הצהובות, מסתמא!
מסרו לי את אגרתך, שנכתבה לבטח במחלקה הראשונה של התחנה החביבה,
בשעה שהיה לבך בטוח, כי בחזירתך תהא יונק ומניק, ג"כ כנהוג. ודוקא עתה
היתה את נפשי לדעת את אשר אתך, מר ביחובסקי. „ספקות, יאושים, חלומות—
כנהוג“. האי מאי, יהודי גנב? מילא מרוד אתה—זה אני מבין. איך שיהיה—התחנה
הומיה, ציציות זהב של בשליקים לבנים מרפרפוח, עינים יורות, פיות ממלמלים—
כל זה עלול להשפיע על לבו של בר-נש חוטא; אבל הא י מאי? מפחד אנכי רק
לשלֹתה של מרת לאה בת אברהם, היי. אל אלהי אבותיה יעמד לימינה! כתב נא
לי באמת יותר מפרט מאת אשר אתך. כן. וכתב מה עם תרגומו של פרץ (א)—הלא
כתב כתבתם גם כלכם, כי הוא יהא נדפס באיזה ירחון רוסי (בשבורה של אירופה!),
אבל כפי הנראה, לא דבס ולא יער. מה אירע? איזה עתה אינך? הלא הוא קבל
מכתב, כמדומה. כך כתבת לי אז. מאת ל. מסרה לי רחל-הכסף שלום. היא ראתה
בקוב. מה אתו—פירושו? מי אתו? ובכלל, ביחובסקי? יש אשר אתה הפך לשמע
מנגינות „פון דער וויגעלע און פון דער ציגעלע“. הלא תכתב מה יש.

XIV.

לחזה דריון.

(וילנה. ט"ז מאי שנת 1905)

חזה היקרה שלי!

את מכתבך החתום קבלתי במועדו ועד עתה לא הספקתי עוד לענות לך
משום שהיו לי טרדות אחדות לא חשובות או חשובות בימים האחרונים. אני נהנה
מאד, חזה, מיחוסך-לדברים, הנובע במכתבך זה. לכי בדרך זה ואולם על עמך אל
תעמדי. השתדלי תמיד לברר את היחוס הנכון של שרש נשמתך אל הענינים אשר
מחוצה לך ובקרוב פנימה, מבלי התלות במי-שהוא ובמה-שהוא והרבה דברים יבוררו
לך מצד אחר לגמרי, מאותו הצד, אשר שום איש, יהיה מי שיהיה, לא יוכל

(א) יחד עם אחד ממכירי הנוצרים שכפצ'ס תרגם אז א. נ. לרוסית את אגרתו של י.
ל. פרץ „המחשבה והכנוה“. התרגום נדפס בהדפוס „וועסטיק ונאמא“, חייל כמברבורג, שנת
1905 בחו' מארש.

לגלותו לך, אחרי אשר צד זה שונה הוא אצל כל אחד ואחד, כי כל אחד ואחד יש לו שרש נשמתו הוא ויחוסו-לדברים, השיך רק לו לעצמו, משום שהוא נבדל ונפרד מאחרים בקדורו הנפשי ובהרבה דברים קטנים, בלת-נתפשים, רגעים וקטני-ערך, לכאורה, אבל הם הם הנם, הבוראים בתוכם פסיכיקה מיוחדת לגמרי, „אמת“ שלו ורק שלו. אלא שיחד עם זה השתדלי לדעת את האחרים ולדעת לתת להם את ערכם הנכון, יהא איזה שיהיה, קל או גדול, אבל יהא נכון. ואלי, חוהלי, תכתבי על הכל. לא טוב עשית, אשר השארת דברים רבים, לפעם אחרת. כתבי על הכל ואדע ואולי תהיה בפי מלה בשבילך. הכל אפשר.

ואם חפצה את, חוה, להבחין בירח אוגוסט אז עליך לזכר את זאת ולעשות את כל המוטל עליך בשביל זה. כי באמת כבר הגיעה העת. אם יעלה בידך דבר זה אשתדל לקחת אותך אתי לימות-החרף אל אשר אסע. אלמלא היה עלי לעזוב בקרוב את וילנה הייתי לוקח אותך אלי לכאן, אבל אנכי מוכרח אהיה גם כן לנסע מפה, אעפ"י שאיני יודע לאן. מאד יוכל היות, כי בירח יוני או יולי יבא לידי להיות בפצפ. ואז נתראה, כמובן, ואפשר שגם קודם לזה אבא אליכם. לא בי הדבר תלוי.

כן. את כתבת לי בשמה של N (איזה N?), כי רק אלה האנשים אשר „אין להם מה לעשות“ יכולים לדאג עתה, בשעה שכל העולם חי, אדות היהודים. האחת, היטבת מאד לענות לה, והשנית—צריך עוד להתחשב עם האיש, הדובר את הדברים האלה. הבאמת חי האיש הזה עם כל העולם? וכיצד הוא חי? יש עוד שאלות רבות מסוג זה, אלא שאת כבר תביני בקרוב מה שאפשר לשאל אדות איש כזה ולא אאריך. כי יש הרבה אופנים של עבדות ויש גם עבדות הבאה מתוך קהות ההרגשה וטמטום-המחשבה, אותה העבדות, המציגת את האנשים מן העדר, העומדים לכאורה, ברשות עצמם ובעקרו של דבר הם חיים על חשבון מחשבותיהם של אחרים והרגשותיהם של אחרים. זאת היא לא אותה העבדות החצונית, השפלה אמנם מאד, בשעה שאיזה איש מכניע את עצמו ומסתיר את מחשבותיו והרגשותיו הוא מפני מחשבותיהם והרגשותיהם של אחרים, או אותה העבדות, בשעה שאיזה איש לא מסתיר אלא מכניע ומשעבד ומבטל את מחשבותיו והרגשותיו הוא מפני אלה של אחרים—זאת היא לא אותן העבדות שמנתי ושלא מנתי, כי אם זאת היא עבדות המונית, עבדות, הנובעת מטבעם של התנאים, אשר בהם אסור האיש כל העת, עבדות, שכבר נעשתה לאורחה, פרי העבדות של דורות ראשונים, אשר עתה היא כבר דבר שבטבע. עבדות זאת לא תציק לאיש הטובע בתוכה והוא לא חלי ולא מרגיש בה, אחרי אשר הוא מרגיש את עצמו בטוב עמה, כשם שהחזיר מרגיש את עצמו יותר טוב בקצה מאשר בכרם-המד. אני מקוה, כי תביני את דברי. ואת זאת צריך להבחין תמיד. בשביל זה צריך לדעת את האיש, הרוצר

את הדברים, כמו שצריך לדעת את ערכם של הדברים עצמם, מבלי ערבב אותם בדובר—מוכן, אם אך יש להם איזה ערך. כן.
ועתה תכתבי לי ולא תאחרי הרבה ותכתבי לי על כל אשר אתך. וצריך בכל זאת לקרא ג"כ, אעפ"י שעתה ימות-החמה ואין צריך לזלזל בכבודם ביותר. ויכולה את לכתב ע"ש הרדקציה של הזמן, כי מי יודע מתי אסע מפאן, אחרי אשר כבר אני יושב כאן כמו על גחלים. אתמל נסע אהר"ם א) הביתה. ואמרי שלום לגוליה. מה אתה ומה שלומה ומה היא עושה, מדוע לא תכתב דבר? ושלום גם לחנה העגולה. היא, כנראה, לא שכחה עוד את אשר למדה. מולודיץ! והיי שלום ושמחה וטובה ג"כ, בשעה שצריך.

שלך אורינסן.

וילנה, פרייטאג.

יש"ג, מה אתך? הלא עתה כבר מותר לך לכתב דברים אחדים על אדותך. ראה, הזהר. אם אבא אליכם—עודני זוכר, כי אזניך יש בהן כדי אחיזה ביד הגונה. זכר איפוא.

אמרו שלום גם למאירג). שדום רב ללאלקענ)—העלמה הכבודה והגישו לה צרור פרחי-מאי בשמי. ושלום למאיריחע. ויכתב לי מאיר מה.

XV.

לא. ש. ניבילוב.

(פוצ'ם. כ"ט דצמבר שנת 1906).

בשבת קבלתי את מכתבך ובו ביום אירע לי שהיו בכיסי פרוטות אחדות והשיבותי לך, אבל מסופקני אם קבלת אותן: אמרה לי גושל, שהסוציאליסטים מהסכים אצלכם את העולם.

ועכשיו—כ"י, בשעה זו שהעולם מתהפך יש יסוד להוצאה ספרותית חדשה אצל היהודים... את אלה המשתתפים תדע פריביליזטעלנא מהקונספקט שיראה לך ביכובסקי, לפיכך צריך אני לאמר לך, שזוהי לא "הוצאה" (ד) אלא שיש

(א) הסופר ז. י. אנכי. (ב) ישראל-נח—בן-אחוחו של א. נ. (ג) צינברוב וכתו הקטנה. (ד) הוצאה זו, שעליה מדבר א. נ. כאן, זוהי הוצאת "נסיונות" שנוסדה אז על ידו ועל ידי אחרים מידיו הקרובים. מטרת ההוצאה הייתה להוציא בעברית ובחברות וזלות תרגומים מ מ כ ח ר. הספרות האירופאית וגם לתרגם לרוסית ממיטב הספרים העברים. (וגם לפעמים ספרים מקוריים). הוצאה זו היתה תביכה מאד על א. נ. והרכה היתה משפיל בה והרכה עמל השקיע בה. אבל מסכות שונות לא יצאו בהוצאה זו אלא 8 נומרים: ספורי "צ'חוב" בתרגומו של גנסיין וספורי המקורי "כינתים" (לונדון תרס"ז). תרגומים אחרים משל "צ'חוב כשכיל, נסיונות" נשארו בכתב-יד. אחד מהתרגומים הנ"ל—"בצה"—י"ל ע"י ברנר (ירושלים, תרע"ב). פרוספקט מפורט של "נסיונות" נדפס ב"המערור" שנת ראשונה, חו' כ'.

אמצעים להוציא חוברות אחדות זולות וטובות ואח"כ אולי יעלה הדבר להוציא עוד: סקראַמנים אַבראזאם. על מ"ז עמודים יפים אפשר יהיה להדפיס, לערך, א צעהנדליג גוטע ליעדער, לפיכך אם יש ת"י עוד דבר-מה או תרגומים יפים מאת בלמונט, עברית או ז'רגונית, או אולי תוכל למצא כאלה אצל ליזרא (ואבל יפים באמת)—נוציאם בהוצאה יפה-יפה ומחירים יהיה "על קרבם ועל כרעיהם" רק 5-4 קופיקות. העיקר, כי הדבר אינו דורש לא הרבה כסף ולא הרבה עבודה, כלומר שנוכל לאמר שלא לפי המדה היא. יש תקוה, כי בעוד ירחים אחדים אפשר יהיה להוציא, ג"כ טאָקס אבראזאם, גם את "האדם". העיקר אם יהיה חמרי יפה ומובחר—וכזה יהיה.

ההוצאה הזאת צריכה שיהיו לה מוניטין בפרובינציות; הרבה יש ערים ברוסיה והרבה יש שם יהודים הגועים ברעב. אתה צריך לקחת עליך את העבודה לאסוף כל כמה שאפשר חתומים בהמל, כמבואר בהקונספקט, הלא מחיר החתימה מצער וההוצאה תהא יפה ומשוכללה מאד. וגם התרגומים יהיו טובים ושלמים. הדבר אינו דורש ממך עבודה יתרה; אלא שלא צריך להחמיצנו, כי לירח ינואר צריך שתצא החוברת הראשונה.

בנוגע להדפסת החוברות הרוסיות עוד לא נחרצה בהחלט—

אולי יוכל ליזר לקחת עליו איזה תרגומים, אבל התרגומים צריכים להיות "תרגומים".

לי נדמה, כי דבר זה מכיון שהוא מתחיל במצער כזה, תהיינה לו רגלים ואולי גם ישגא באחריתו.

שלך אוריניסן.

XVI.

לח. ברוין ולג. טוקרוב.

(וילנה. כ"ב מרץ שנת 1906)

ילדותי הטובות,

אתן סלחנה לי אם לא כתבתי לכן כלום עד הנה ואם גם עתה אולי לא ארבה לכן איזה דברים מיוחדים: לא זה העיקר, ילדות טובות. אם יש אשר תהיה התשוקה בלב להגיד לכן דבר, להביט בכך, ללחץ יד מי מכן או להחליק את ראש אחת מכן—גם זה די לזקן שכמותי. ואתן הלא כה יקרות לי לפרקים—ילדותי הטובות!

חנה היקרה שלי, יפה היה לי אילו הייתי רואה אותך יפה וסקחית וקלה וחפשיה, באחת—איתנה! כתבי לפרקים.

הנה אני גומר את מכתבי. יהא די. היינה שלום ושמחה ורקדנה וספגנה את אור השמש ואת זיו האביב וכתבנה גם לי.

שלכן אוריניסן.

XVII.

לש. ביחובסקי.

(וילנה. כ"ב מרץ שנת 1906).

מר ביחובסקי,

קבלתי מברנר גם אנכי. אל נא תאיץ בו בדבר ה"נסיונות", כי סוף סוף אין מה למחר—החותמים לא ימותו ובלבד שיקבלו סוף סוף. מלבד זאת, אי-אתה צריך עתה לאסף עוד חתומים, אם רק יש בידינו סכום של עוד ארבעים רובל (כלי) אם יש עתה אפשרות להוציא שני קונטרסים ולפיכך—הדל מזאת. לכשיבא תד הקונטרס השלישי אפשר יהיה לאסף אז עוד ארבעים וכן הלאה וכ"ה, כמו שהחלטנו לראש וראשונה ובמטותא, ביחובסקי, שמע בקולי. לנו תהי האפשרות להוציא קונטרסים מקוריים בקרוב, כליל לערך, מהקונטרס הרביעי או החמשי והלאה, אם לא עוד קודם לזה, אלא שגם זה נעשה בצנעא, שלא בפרסום, ולא נעמיד אנגשים, ולא נרים קור צעקה. העסק של הקבץ א—שנך לע"ע. ואולם שתיקה.

עוד זאת: יוכל היות שביחד עם מכתבי זה או לאחר יום תקבל ממני מכתב ובו אכתב לך בקרוב בדברים האלה: יש איש אחד הנותן לי כסף בשביל להוציא את קונטרסי "נסיונות", אלא שבשום אופן איננו חפץ באסיפת חתומים. פשוט הוא חפץ להוציאם על השבנונו הוא ואח"כ למכר אותם לאחרים, כמו שנוהגים וכמו שנהגו—ומכתב זה יהיה כתוב בשביל להראותו להאדון שלנו למען יקטן מעט ה"ויצעקו" לאחר שיתחילו הקונטרסים להופיע. אפשר ששני המכתבים גם יחד יהיו בלא מרקות—שלם. מחר לא יהיה לי פנאי. השתדל להוציא כל מה שאפשר מידו. כך, ואיה האויסלאווייע? קבלנה נא וקרע אותה.

XVIII.

להנ"ל.

2/v (וילנה, י"ט אפריל שנת 1906).

לאחרונה, קבלתי ממך דברים אחרים. בדבר הקבץ—לא הגיעה שעתו, ואולם אותו מקום אולי אפשר יהיה להשתמש בו בשביל „נסיונות“? כי ציטלין, למשל, מבקש „נסיונות“ ויצאו משלו קרוב לעשרה גליונות. ראה—אולי יש אפשרות.

ועכשו—בדבר „נסיונות“. החוברות, כנראה, לא קבלו עדיין. אבל מה יהיה? הלא צריך לגשת אל החוברת השניה—לערך, אפשר יהיה לתת עתה חוברת אחת של ציטלין או שתיים ואח"כ יש מן המוכן חוברת אחת של שופמן ואם-כן—אעמד גם אני בנסיון ואתן מיד אהריה את ה„בינתים“ ואחר הבינתים תהי הדרמה של אהרנסון. רואה אתה—בחזר זה אפשר למלאות, כפי שחשבת, קרוב לטיו חוברות—ועליך איפוא להשתדל בדבר הכסף. אתה ענה לי מיד וואו האלט עם. פה יש לי עבודה עוד מעט ואולם בקרוב תהא נגמרת ואם תכתב לי, כי מצד הכסף לא יהיה מעצד—אז אולי אבא לקיוב ונכונן שם את הכל ונגש תכף להדפסת חוברות אחדות בבת-אחת. אבל עליך, ביחובסקי, לבלי תרדם, כי חזר יש וציטלין חולם ואפילו אהרים, מי שכותב ז'רגונית, חולם. ענה לי איפוא מיד.

אורינסן.

עוד זאת. ספרו לי היום שבקיוב יושב עכשיו N. אם תקגש אתו—אל תספר לו מעשיות יתרות—כך צריך להיות.

בכלל, אני חושב שב„נסיונות“ יבאו, כמעט, כל אותם הדברים שחשבת שיבאו בהקבץ. השתדל איפוא וגם כתב לי מיד.

XIX.

להנ"ל.

25/IV. (1906). וילנה.

הכינותי לך היום מכתב ופתאם הביאו לי את אגרתך של 23—מה יש לעשות—בעצמי איני יודע. להדפיס שלא בלונדון הרי זה דבר שכמעט אינו אפשר; אתה חושב, שמלתא זוטרתא היא—ואני יודע, כי בשביל זה צריך שיהא איש אחד בעל שבע עינים שיהא מיוחד לעסק ההדפסה, כי בלא זה לא יהיו הקונטרסים קונטרסים

וההוצאות תהיינה שלא לפי הכח: כבר יודע אנכי טעם מה פרושם של „מדפיסים“ אצלנו. נמצא, שצריך רק למצא עצה בנוגע להצנזורה: זהו המוצא היחידי שיש לנו. המעשה בצנזורה הורשאית, לכאורה, אינה מובנה כל צרכה, ואולם אני הושב, כי הדבר פשוט. מה שהצנזור הבטיח לשטיבל—זה עדין לא חשוב, העיקר הוא ששטיבל מצדו..... (א) בעד טובו, ה„נפשות“ הללו הרי הם פשוטים למדי ויחד עם ספק־רוח מוסרי משובת־הנאה של מי שהוא הרי הם דורשים עוד איזה ספק. (א) ועוד זאת—כתב לו, לברנר כונתי, אולי טוב שישלח את הטרנספורטים לכאן, לוילנה. ציטלין אומר, שהוא יסור אל שטינברג (הוא הצנזור שלנו) וישאלנו. מי יודע אולי היה הדבר יותר נקל. ומכאן היו הטרנספורטים נשלחים אח"כ לקיוב, אליך?

ומקונטרסי „נסיגות“ אילו המציא לך, לפחות, מספר קטן של אכסמפלרים—עשרה או עשרים. אני, למשל, בטוח, שאת הקונטרסים הללו היו מעבירים את הגבול בלי כל ספק אפילו אם היה שולח את כל הטרנספורט; אבל, למצער, אכסמפלרים אחדים.

ואנכי שלחתי לו בימים האלה את „קניני־הרוח“ כשהם מתוקנים בידי ציטלין וצריך אני לשלח לו עוד בשבוע הזה את ה„מלואים“ שהוא כותב להם—ומה יהיה? והקונטרס של שופמן הרי הוא כבר מוכן, כמעט, תידי—ומה אעשה בו? והדרמה הולכת ונגמרת—ואת ה„בינתים“ איני מוסר בכונה ל„הזמן“—ומה יהיה בסופו של דבר?

וזכר אתה את טענותיך? N, N —אנכי אקה את הדבר בידי אני. הגה סטרודוב, מינסק, פינסק, ליפציג, אמריקה.—

הרי לך סכומה של כל התהונה במלואה!

מיום שנסעתי—לא נוספה אפילו פרוטה אחת וכמדומה שבאחד המכתבים שלך כבר התחלת רוקם תכניות אחרות לגמרי: לא חתימה, אלא מכירה לאחדים; דאם, יעני—ועל מה אנו סומכים?

וכמה בקשתי—כמה בקשתי וביחוד אותך: אל תשכח, כי נגשים אנחנו לעשות בידיים ריקניות דבר שלא בנקל יעשה אפילו במלא־החפנים! ביחובסקי, ביחובסקי, זכר את האחריות הגדולה משני הצדדים גם יחד. זכר, כי כבר נאספו יותר ממאה חתומים וזכר, כי עסק לנו בדבר שדי לו די גם אם לא נוסף אנהנו שבר על שבריו. אילו ידעת את מצב הדברים במלואו!

כתב להאפטב, שבקרוב יקבל את ההרשאה. אנכי אמציאנה לך ומידך

(א) השמטנו כאן וכן הלאה מלים ושורות אחרות מטעמים מובנים.
(ב) מכרו שישב אז כשיקנו, כאמריקה. הוא בקש הרשאה כדי לאסף חתומים על „נסיגות“ באמריקה.

יקבלנה. כמו"כ שלה נא לו, אם עדין לא שלחת, את הנומרים שבהם נדפסה המודעה. יהיה נא גם הקפדים שלו מלא—וגראה את החלומות האלה מה הם. ובדבר השירים הלא כתבתי לברנר שלא ידפיסם, כי אעפ"י שיש בהם ניצוצות בכ"ז אין מדפיסים כאלה. תחתם שלחתי לו שירים אחדים של שניאור. יש לי שני מאמרים בשבילי—ומסתמא אשלחם לו בקרוב. גדולים הם כגדל החכמה שבמחזות מחבריהם, אע"פ שהמאמרים כשהם לעצמם יש בהם מה שיש, ולי אין להוצאות-הפוסטה.

וגלד, ביחובסקי—בדבר „נסיונות“. הדבר אינו נותן מנוח לי, בטרם באתי לזילנה הייתי רוקק על כל הענין, אבל עכשו יותר צר לי, כי נודע לי מצב הדברים ביתר פירו. השתדל בכל מה שאפשר, בכל מה שאפשר ואל תתחם לדבר בקלות-דעת מרגזת.

ובנוגע לדידי, לי בפרט, הלא יודע את ענייני הגדולה ואילו הייתי יודע שאין תקוה (איני יכול אפילו להעלות על לבבי כזאת) הייתי מוסר את ספורי א ל„הזמן“—הם מבקשים מאתי יום, יום—והיה לי, לפחות, מעט כסף. ראה, איפוא, ביחובסקי—ואל תתרשל. מעט פחות התאוננות ומעט יותר עבודה—ויקום נא הדבר.

אוריניסן.

ואם אשלח את המכתב בלא מרקה הרי זה שלא מרע-לב. זאת למודעי. אלא מפני שלע"ע עדין לא נתעשרתי. וכתב לי, אם יודע אותה, מה את אינן. הוא נחון לי.

XX.

להנ"ל.

יום לחדש אייר אי געה 19/IV (שנת 1906. וילנה)

ביחובסקי.

בו באותו יום שקבלתי את מכתבך קבלתי גם מאת יו"ח קבלה על המכתב אשר שלחנו לו. מצב הדברים הוא עתה ככה, שאנכי לא אוכל לכתוב לו אולי ימים רצופים אחדים בה בשעה שחפץ אני בכל נפשי לאמר לו מלים אחדות בנוגע לאותה המרירות שבמכתבו. כתב איפוא לו, שלא יתיאש ולא תרפינה ידי. סוף סוף יהיה הכל כהלכה. בנוגע ל„המעורר“ ול„נסיונות“—אין הדבר תלוי אלא במסכת-הכסף שצריך לקבוע לצנזור—ולא יותר. אין איפוא השד נורא כ"כ. שלחתי לך היום מכתב בשביל

(א) „בינתים“.

שטיבל ואתה הריצהו אליו מיד, והוסיפה דברים אחדים מעוררים גם מצדך ויעשה את אשר כתבתי לו. בתחלה חשבתי לעשות את זאת פה עם שטינברג, אלא שהלל א, שהיה כבר מוכן ללכת אליו, נזכר בדברים לא חשובים אחדים ונמלכנו לנסות בתחלה בנרשוי דבר—ובודאי יעלה הדבר בידו: בכאן היה מעשה ונכנס בשלום ע"י שטינברג היו טרנספורט שלם של ה"יודישע לעבען" או זורנל אחר מהוצאותיהם של שני הסמכים ב. אמת, שאצלםג) אבל אין זה חשוב. הרי איפוא, ביחובסקי, שכל הכחות צריכים שיהיו נכונים עתה בשביל לכונן את הדבר הקטן הזה שבשלו כל הצרה והכל יהיה טוב, אלא מאי? ההוצאות? אבל אטו חסרים אנחנו הוצאות?

וכמו"כ—בדבר "נסיגנות", איני חוזר בי בשום אופן ממה שכתבתי במכתבי הקודם, שלהדפיסם פה כמעט אי אפשר. כבר יודע אנכי היטב את דרכי המדפיסים ואם המכשול של הצנזורה יוסר—וזה יהיה, בטוח אני, אם רק ידברו עם הצנזור דברים ברורים—הלא אין טוב לנו מלונדון. אל איפוא תנוס. שלח תקף לשטיבל וכתב גם לברנר, אלא שלא תזכיר לו ממה שכתבתי לך בדבר אי אפשרותי לכתב לו.

ועוד זאת: מאד אפשר שאת מכתבי זה אשלח לך עם מרקה (ברוך שהחיינו!) ואולם אם גם זה יהיה בלא מרקה—יכל אתה להיות, למצער, בשוה, שלא אוסיף עוד בדבר הזה. לא, חלילה, מפני שנתעשרתי עד ככה, אלא שיש דברים אחרים בגו.

אל תתרשל איפוא, ביחובסקי.

שכתתי: היום קבלתי מכתב מ N והוא כותב: השיבני נא אם יהיה מקום ב"נסיגנות" לספורי החדש, "בין נשים" או "בתוך נשים" ואנכי השיבותיו: לספורים טובים יהיה תמיד מקום ודל.

XXI.

לה"נ"ל.

(וילנה. שנת 1906. מאי)

ביחובסקי,

הרי אני שולח לך בזה את ההרשאה בשביל האפט ואתה המציאנה נא לידו מיד ביהד עם אחד מגליגות "הזמן" ששם נדפסה המודעה שלנו. מלבד זאת אני שם בזה גם את האגרת של הפראבענציעהער ממניסק ודע מה יש לך

לעשות עמו, כי הכבש הזה יכל למכר לנו הרבה, ואם כבר קבלת מה מאת שטיבן המציא נא את תשובתו אלינו למען נדע. אנכי אשתדל, כי יסור הלל באלה הימים אל שטינברג, אעפ"י שמאד לא חפצתי בזה, אילו היה אפשר לעשות דבר שלא על ידו.

עכשו כבר אתה רואה בעצמך שאין טוב גם ל"נסיונות" וגם ל"המעזרר" מהפרובינציה, אלא שאתה דרכך בכך—ואני בטוח אם לא תגיד בעוד ימים מספר את ההפך, אחרי שכל הדבר אינו תלוי אצלך אלא בדברים שאינם מן הענין. איך שיהיה—ומכיון שאתה עכשו בקיוב צריך לעשות את כל מה שאפשר בשביל להוציא משם את הנהוץ לנו, ונהוץ לנו, ביכובסקי, הרבה מאד: נחוץ לנו להוציא ששה קונטרסים העומדים על הפרק—ובזה אני חושב לא את שלי ולא את של אהר"ם וכדומה. רב איפוא לפהק והתחיל את העבודה: פשוט, אסף חתומים ושלח כסף לברגר, אנכי—אפשר אהיה בקיוב בקרוב, כלומר בקרוב. הדבר הוא כך. מיטוואך, מיטוואך זה שאחר השבת, העשירי במאי, תבא, לאחרונה, השעה הגדולה, זה ה"מומנט" ההיסטורי הקדוש, שבו אשאף רוח לרוחה ואשא את עיני אל עולמו של הקב"ה ואראה פתאם כי אור הוא וכי הוא הפשי וכי ארבע רוחות השמים פתוחים לפני קדמה וצפונה ונגבה וימה—עלי רק לשאת את רגלי וללכת אל אשר הרוח ישאני—ואפשר, שאקח את מקלי ואת תרמילי ואבא לקיוב לעת לא רבה, כפי שאני חושב. הדבר יהא תלוי רק במכסת הכסף אשר יהיה ביד, כלומר—בידי ממש, כי צרור אין לי, כידוע. ואם הדבר יהיה כך—אז נשפט יחד אח"כ על הדבר בכלל, אבל לע"ע הרי יש לך עבודה—לאסף חתומים, "אוסילי" עננאי, כמו שהייתם מאספים בימים הראשונים על נהרות פופיצה. (ב)

ואת החטם הרימה, שוטה. הפין אתה דוקא בסירה שוקטה על הנחל האפל—הביא את הדבר בסדר ויהיה גם זה.

כמדומה לי, שכבר כתבתי לך על הכל. כן, אם תקבל איזו ידיעה מברגר מעבר מזה או משטיבל מעבר מזה—הודיעני נא לכאן, כי עוד תספיק. הלא עד מיטוואך הריני בודאי פה ואפשר גם ימים אחדים לאחר זה.

לדוננבלט יכתב הלל ובהמל יעשו את הנהוץ לכשיתקבלו הקונטרסים. וכך, אפשר, נתראה, היה איפוא שלום וכתב על הכל, אם יש על מה. אורינסן.

XXII.

לישראל-נח ספרינץ.

(הומל. מאי שנת 1906)

שלום לך, ישינ. אתה שואל אותי: לאן אני חושב לנסע ומתי?—ואנכי איני יודע מה לענות לך, כי גם אנכי איני יודע כלום. אילו היתה בלבי קצת יותר סימפטיה ראיון שלנו הייתי קובע זמן-מה עתה בשביל לתרגם אתו יחדו לרוסית את „הצדה“ ו„בינתים“—אפשר הייתי מוציא מזה רובלים אחדים, אבל ראשית אין סמפטיה אליו גדולה כל כך ושנית, אעפ”י שאת ה„אגדה“ (א) של פרץ תרגמנו אז בהצלחה, איני יודע אם הנשמה הערלית שלו תהא מסוגלה לתרגומם של דברים כאלו. אמנם, המתרגם אהיה אנכי, אבל יודע אתה את הכלל, אז א קאטץ קען אויך קאליע מאכען ובפרט בדברים שבספרות-יפה וספרות-יפה כזו, הבנויה כלה על חצאי-מלים שששאין הם במקומם הנכון אינם אומרים ולא כלום. ובכל זאת עוד אתנישב בדבר, כי לאחר כל אלה מוצא חן בעיני הסגנון הרוסי שלי התי והבריא. מה שלומי של מאיר? ומדוע לא כתבה לי היה כלום? שלום לכלכם.

XXIII.

לבושה הופנשטיין.

(קייב. אונדס שנת 1906).

משקה.

אתמל כתבתי לך מרדזיוויל—מה כתבתי איני יודע, כמדומה לי שלא כלום. ובעיקר הדבר לא אכתב גם עכשיו כלום, מלבד מה שבאתי זה עתה לכאן, כמי שנפל מהשמים, ולא מצאתי את איש, אפילו אחד ממכרי, ובכיתי ממש כמו שבקבתי. הגה בא הערב ואנכי איני יודע איה אליו—את הארוחה, שבעצם הרי היא מגיעה לי אחרי פרוק-עצמות של שני ימים רצופים, פרוק-עצמות שיש בו גם גינדרמים וצעקות והרפות ומאסר ואגנטיס-גנבים (ב) ו„רָב“ וכל מה שלב איש ישר רוצה, את הארוחה, אני אומר, אני מוחל לך. מלבד זאת בוער עלי גופי ובווערות רגלי ואילו היתה אצלי הקארזניקה (עליה) השלום, משקה? (ג) הייתי אולי מוצא תרופה לזה. מה יהיה—מה יהיה?

(א) המחשבה וחכונר.

(ב) עם אחד הסוכנים חפץ אז א. נ. לנסע לחו"ל, אבל נעכב על יד הנבול.

(ג) מתוך חפזה שכח א. נ. על תחנת הומיל את סלו.

כתב לי תכף (ואם הקארוינקע בחיים—שלחנה אלי) על שמה של יוליה,
אם רק תדע את אדריסתה; אנכי עדין לא מצאתיה, ואם לא—על האדריסה הזו:

Кузнецкая 38, кв. 23. Р. Кодкиной בשבילי.

אני חושב, כי עלי יהיה לבא אל הבית הזה ואקבל.
מה עם ניבילוב? הנסע לקרים? הפרופיסר וגנר עדין לא בא, כמו שכבר
כתבה לו חנה-שרה. אי, משקה, משקה!

אוריניסן.

XXIV.

לש. ביחובסקי.

18/XI 1906 r. (קיוב).

ביחובסקי,

קבלתי את הפתקא שלך שהיתה במכתבו של דרבקין—אבל כיצד אתה
חושב—היתנו לי במחירה, לפחות, פונט אחד של להם פשוט, אותו הלחם השחור
והמלא חצין, הממלא את מקום הכל? וכתב לא כתבתי ג"כ מפני שאיני יכול עוד:
אני רעב—ותו לא מירי. בלילה איני מעלה נר וביום אני משוטט ככלב—ומה יש
לדעת עוד? השתדל, ביחובסקי, שלא יהא זה חלום. אותה „המהירות האפשרה“ (א)
מברנר קבלתי ג"כ שני מכתבים בימים האחרונים, אבל עדין לא עניתי לו,
אעפ"י שכל הימים הללו כבר אני רוצה לכתב: אליו לא אשלח מכתבים בלי
מרקות. גם לך אני עושה כזאת עפ"י ההכרח. בדבר התרגומים לא כתב לי כלום.
השלחת לו איזה סכום ע"ה החוב של „בינתים“?

ולפיכמן תשלח מסתמא אכסמפלר. מלבד זאת שלח אל איזו רידקציות.
ב„יודישע פאלק“ כבר ישנם. מה כותב לך ברנר מלבד זה.

ואתה ענה נא לי מיד ומלבד זאת השתדל נא להקל לי, ביחובסקי.

אוריניסן.

מפצפ איני מקבל כלום. אפשר יודע אתה מה שם?

(א) ביחובסקי הכניח לו במכתבו, כי „במהירות האפשרה“ ישלח לו סכום כסף וירוע
לצרכיו.

XXV.

לוי. נ. ספרינץ.

XI/27 (קיוב שנה 1906)

בקיזור המעשה, נח—לא קצת, אלא הרבה לא טוב, אפילו לאחר שקבלתי את הרובל של ניר ששלחת לי. מלבד מה שבקיוב הריני מרגיש איך בכלל ברע מאד הנה גם ה"אבסטיאטעלסשוועס" הממשיות לא יפות מאד. עכשיו כך: אין כל—לחלוטין. הנה חרף ואצלי לא פאלטא אלא לעכער; כשאני רוצה לאכל—אין אצלי לחם אלא מכות וכששני נוקשות מקד—אין הבעה"ב של דירתי היפה מסיק אלא צוחק: עדין לא שלמתי לו. נסה נא, ישראל נח, און גיב זיך א דרעה לעבען עמיצען; ממה=נפשך, מכיון שאני הי כמו שחיים הגבורים של אופירות ידועות—צריך להשיג כסף ג"כ כמו שהם משיגים. אילו היתה אפשרות להשיג עשרים רובל—קמעא פה וקמעא שם—הייתי ממש שב לתחיה. אי-אתה יודע מה כבד לחיות ככה. ביכעצקעא) כבר קבל מלונדון את ה"טרנספורט" שלו—אבל לי לא חסימא ולא קרירא מזה—מה אעשה לו—וגם הוא בעצמו אינו רואה נחת, אעפ"י שכתב, שלרגלי ה"געשעפטען" שלו יהיה בקרוב עושה איזו "נסיעה" ואעפ"י שעשה לו "שטעמפעל" חדשה ואדומה המגדת את כל הטיטולים שלו בנשימה אחת. השתדל איפוא בדבר—ותחיני ממש. אנכי הייתי כותב גם למאיר, אבל איני רוצה שיתן לי מכספו (הוא שאלני באחד ממכתביו כמה נחוץ לי בשביל הוצאות הדרך)—יודע אני, כי לו נחוץ כסף לעצמו. ומדוע אינו משיב לי כלום על הצעת—הלא ארנקוב ב) פה. וכתב נא לי מיד, נח: אי-אתה יודע כמה אני סובל יום, יום—עשה את כל מה שביכלתך. את התמונה של מנחם קבלתי והיום קבלתי גם את הפספורט. מילא אני מחכה לתשובה. ומיד.

אורינסן.

דבר עם ב. —אפשר. שלום לכלכם. חוה, מה אתך? גאליע, גוט! מארגרען; כתב לי ביותר פרוט בדבר נסיעתו של מ. לרוסיה—הרק חלום הוא? חפץ, אדאנק פאר 6 ג) קאמקעס. זיי וואלטען מיר איצט גאר זעהר צוניצ= געקומען. איהר פרעסט אלע טאג.

א) שם-לואי לביכובסקי.

ב) רופא. מאיר צינברוב היה ידוע-חולי וזקוק לו.

ג) חבלית הזאת נשלחה בלי טיקת על כתבתו של חפץ, אחר ממכריו שבמנצ'ס.

XXVI.

לש. ביחובסקי.

1/VII (קיוב. שנת 1906)

כיצד כותב רדלר? „ננציה“; אני הייתי יושב בקיוב על זכותיו של ליבה, שאסרו אותו בורשה בימים אלו. עכשו נתקבלה לכאן הודיעה ואנכי הוכרחתי בו באותו רגע לעזב את הדירה, שביום קבלי את כספך ישלמתי בעדה למפרע; ואולם זה היה עוד מעט והנה נתגלגלו היום הדברים, שצריך אנכי לצאת את קיוב לגמרי. לאן? הנה אומר: ללונדון. פס אין לי וצריך אני לעשותו. בשביל זה יהיה עלי לשבת בנרשה או בפצפ, אבל אין לי אפילו פרוטה אחת במה לצאת מכאן, ומלבד זה הריני צריך עוד להקליץ פה מדברים מזוהמים כאלה, שבלא זה אי אפשר לי אפילו לחשב ע"ד יציאה מכאן. היוצא מדברינו: בטל את כל הדברים שכתבת היום בגלויך ושלה לי מיד לכאן לא חמשה עשר אלא עשרים רובל ומאושר הייתי אילו עשית איז ע"י טלגרף; אנכי אהיה תועה כאן עוד ימים אחדים א נאכט דא און א נאכט דארטען, כי ביום אי אפשר יהיה לי לתעות. ביחובסקי, ביחובסקי, במה רע לי. זכר, ביחובסקי, כי אתה גואלי היחיד: כל סקור אחר אין די, אין...

אורינסן.

XXVII.

לו. י. אהרנסון (ו. י. אנכי).

1/III (שנת 1907) 23/III מוצ"מ.

אהרנסון! אהרנסון!

כבר איני מוצא את ידי ואת רגלי באותו „לא כלום“ נואל, שקם והיה בינינו. היו ימים, אני מודה ומתודה, שזה לא חדר אל לבי ביותר; אח"כ באו ימים כאלה, שראיתי בזה הרבה יותר מלא כלום ולבי נחנך בדמו ושתקתי; ואולם בימים האחרונים אוכלחני איזו קדחת מציקה, — אהר"ם, אח רחוק ובודד שכמותי, אין צורך, אין צורך בכל זה, כתב לי מה שתכתב ולא יהא זה מדכא אותי! שמא תאמר: עציבים, וכיו"ב? אפשר. כבר זכינו בה"ש לשטויות יותר ממשיות מאלו. הלא תכתב לי?

אחיד הרחוק אורינסן.

(א) הסכתב הזה לא נשלח לתעודתו ונמצא בחוך כתביו של א. נ.

XXVIII.

לש. ביחובסקי.

(ברלין, מ' אפריל שנת 1907)

מאי הוה עלה, ביחובסקי, מאי הוה עלה? זה לי בשמנה שעות לערך או קצת יותר שלא ראיתי בעיני לא זינדרם ולא אוסיצר—מטורן ועד ברלין? א) הריני יושב בנגול ומחכה לאור היום—אז אסע העירה. אתראה עם הנפשות שלי אם אמצאן ו—פיואיט. לבי תוהה קצת. בשעה שאני כותב עומד ומחכה „שנעל= צוגי, ה„שם את פניו“ ישר לאנטנרפן. רחל ב), וואס הערט זיך? מאלכסנדרובה הזמין לי הקב"ה ציירה אחת, פולנית, שהיתה הולכת לפרים ל„השתלם“. כמובן, את ציוריה לא הראתה לי—לא היה בכדי שתספיק, אבל תחת זה הראתני את ציורו של הקב"ה. נא—נו, כמו שהספלים האשכנזים אומרים—יכל הוא כשהוא רוצה! שלום לכל.

אוריניסן.

XXIX.

לאביו הרב יהושע נתן גנסין.

ד'. לונדון (ב' אפריל שנת 1907)

אבי הטוב.

כבר אנכי בלונדון, לאחרונה. אתמל באתי לכאן ומצאתי את מכתבך אל יו"ח ואלי ואין אתה יודע כמה נהניתי מזה, כי כל הימים הללו שהייתי בדרכי לא הייתי יודע את אשר אתכם, וכבר הייתי נכסף לדעת מה שלומכם. על מכתבך הסגור כבר ענה לך יו"ח—ואני מצדי אין לי להוסיף לך אלא שיכל אתה להיות בטוח, שבכל אופן לא תביש וקנתנו את ילדותנו. יושב אתה באהלה של תורה ואין אתה יודע את הנעשה מסביבך; אבל את שבעת מדורי הגיהנום כבר עברנו—ויהדותנו נצלה. אילו היינו יכולים להיות בטוחים, שהדור הבא אחרינו ידע את היהדות כמנו ויגדל יהודים, לפחות, שכמותנו!

יהא נא לבכם בטוח בנו, יקירי!

ואת אגרתך הגלויה קבלתי גם אותה ותודה רבה לך בעדה. מה ראה יש"ג

א) ברכו ללונדון. ב) סרברגני—מכירתו, שישבה אז בוורשה.

לנסע לחוסינג—איני יודע. עשרים רובל לחדש אפשר היה לו שישתכר גם בפצפ
אילו היה רוצה שיהיו לו תלמידים—צר לי מאד על מעשה זה שכבר נעשה.
לא לו העבודה הזאת.

אני מקצר, כי עדין לא נחתי מדרכי. כשאקבל את תשובתכם אכתב לכם
מכתב מפורט. מה כותב פניא? למנחם אכתב ג"כ היום. ושלום לכלכם, יקירי.
שלכם אורינסן.

שלחו לי את אדריסתו של יש"נ.
חור, קראתי גם את דבריך שכתבת, אבל רוצה הייתי לדעת דוקא את הדברים
שכתבת ומחקת... שלום לך! כתבי.

XXX.

לי. נ. ספרינג.

$\frac{10}{7}$ (לונדון. שנת 1907).

יקירי.

ודאי שלא דנתני לחובה בכל ימי שתיקתי. איני צריך למסר לך „בכל מכל
כל”—היה לא טוב, היה הרבה גרוע מלא טוב. לכל אותם התענוגים, שאתה שבע
שבע ביום, עוד נוסף התענוג של סממנות לונדון ויהודיה השונים והמרוכבים.

אבל כל זה—„ספלילא”, מה יש חדשות, יש"נ? מה שלומך? האמנם עודך
במקומך? מה יש בבית אבא? גם לשם לא כתבתי כלום זה כבר ומשם לא קבלתי
זה זמן רב. כתב, הלא היית בכל העת בפצפ?

אורינסן.

ומנחם?

XXXI.

לח. דרין.

(לונדון. ה' אוגוסט שנת 1907).

— — — — —
— — — — —

בו ביום.

איני מוצא את ידי ואת רגלי. קבלתי זה עתה ידיעה שניבילוב (א) מת; אבל

(א) א. ש.—ראוה אגרת V,

הדברים משונים. את הידיעה קבלתי שלא מהומיל אלא מאמיריקה וכותב את המכתב בחור פזיז וכמדומה לי שגם שקרן. ואני איני יודע דבר. רבוש"ע, הכל הולך אל הגמר. כתבו לי מיד. חוה, כתבי לי תכף אם אמת הדבר ומתי—הכל הולך אל הסוף!

XXXII.

לאביו הרב ר"נ גנסין.

מוצאי יו"כ, תרס"ח. (לונדון).

אבותי היקרים לי מאד.

משום שבימים הללו שלפני החג אהיה קצת טרוד ואני גומר את חוברות „המעורר“ בטרם נסעי, לפיכך אני כותב לכם עכשו. את מכתבי מסתמא קבלתם ומסתמא מלאתם את בקשתי לכתב לי מיד במוצאי יו"כ כיצד עברה עליכם התענית, כפי שבקשתי אתכם במכתבי והריני מחכה לתשובתכם בימים אלו.

אצלי אין כל חדש, מלבד מה שביום הראשון לחוה"מ או באסרו חג (הדבר תלוי בקביעת צאת האניות) אני יוצא לא"י. בדרכי לא אשהה הרבה: ימים אחדים בגינואה ובניאפול ואח"כ ישר ליפו. עד יום צאתי מסתמא אקבל עוד מכם מכתב ויהא ספק בידי גם לכתב לכם. איך שיהא, אתם כתבו לי מיד, כי אפילו אם לא ימצאני מכתבכם בלונדון ימציאוהו אלי למרסיל, כי שם תהא אניתי שוהה יום אחד ושם יש לי גם אדריסה. מילא, מ'דארף זיך ווייטער האַצקען.

אדהכי היו שלום ושמחה. שרייבט א געריס מנחמן וועל איך איבער געבען. וכתבו לי מה שלומכם לאחר הצום. דער מאמען א געריס. והתברכו בגמ"ח טובה.

בנכם שלכם אורינסין.

ישינ, ווען פאהרסטו צום פריזיוו? שרייב. ושלום לכלכם.

XXXIII.

להנ"ל.

יום ד' לחודש (פחוק, אלול) קיי: תשרי שנת תרס"ח לונדון.

אבותי היקרים לי מאד.

קבלתי זה עתה את מכתבכם מערה"ש. מסתמא קבלתם גם את מכתבי אני,

ששם כתבתי לכם את הכל, גם בדבר א"י. עכשו אני יכול להוסיף רק, שהדבר נוטה לצד הנסיעה. ובעתה אודיענה. אמת, מה שאתה כותב בדבר לחם ושריף(?) — לאו דוקא הוא. אבל יש סבות אחרות הרבה. בכלל, מנעו האלהים נחת ממני; אבל איני קובל. לא הוא ולא אני אשמים בזה. עכשיו עומדת על הפרק חוג"ח טובה עלינו ועל כל ישראל. אתמול באו אלינו ידיעות בדבר פוגרומים, אבל כל דבר ברור אי אפשר לדעת. אה, בלונדון יש שני דברים משונים: יהודים וקולמסים. את היהודים איני יכול לבא בדברים ואת הקולמסים איני יכול לכתב א. אקום איפוא ואכך לי לא"י. אדהכי כתבו נא אלי לכאן. וכתבו לי על הכל. אגרויסען און א הארצליכען גערים דער מאמען און היה"ב) מיט א ברכה אויפ'ן נייעס יאהר. מתי נסעה הוה? היא נסעה רק להראות או לגמרי? אם לגמרי אני חס. ושלוש גם לך ישראל נח. מאי עבדתיה דביהעצקע בפאצעפ? מי הרג את דודו? דוב מַנְעֵר נהרג: כתבתי מכתב לפנחס אלי. כשימות דוב שני יענה לי. מאמע, גדינקסט אפשר וויעפיעל יאהר איז מיר? אני שכחתי. והתברכו בכל טוב וכתבו לי.

שלכם אורינסן.

XXXIV

להנ"ל.

אתמל האיצו בי לכתב את מכתבי הגלוי, אבל זה היה בכדי, משום שהיום אני מפיל חפשי בחוצות גינואה ויכל אני איפוא לכתב לכם ביותר אריכות. אמת, לא יותר מדאי, משום שבכלל אין מה לכתב. בימים האחרונים עברתי „ארצות ומדינות“: הייתי בספרד החביבה שלנו, ראיתי את הררי אפריקה ועכשו איטליה: יפה בעולמו של הקב"ה, אבל לא לנו. אני חושב, כי בשבוע הבא אהיה, לאחרונה, ביפו! משום שאניטנו תעמד עוד בניאפול ובפורט=סעיד ומי יודע כמה תשהה שם. כשאבא ליפו מסתמא אמצא מכתב מכם. את המכתב, ששלח לי ישינ בחוה"מ קבלתי. מה הוא כותב, שעליו להקרא? בכ"ה בדיק בר: פלישת הקולמוס היא או באמת כך הוא?

והיו שלום, כלכם, היקרים לי מאד מאד. בנכם האוהבכם.

אורינסן.

י"א אקטבר 07 (גנואה)

XXXV.

להנ"ל.

ד', י"ד כסלו, יפו. (שנת 1907)

אבותי הטובים והיקרים לי מאד.

אתמל קבלנו את מכתבכם הסגור, בדבר יש"נ עדין לא מצאנו שם כל ידיעה ברורה; אבל אנו מחכים שבאלה הימים נקבל כבר דברים ברורים. מזה שלא מבלנו טליגרמה הרי אנו למדים רק שלא שלחתם אותה, אבל לא שח"ו לא היה לכם מה להודיע. ובכל זאת הרי אנו מחכים לידיעתכם בכליון-עינים. אצלנו לא נתחדש כלום—ממש. אנכי עדין לא מצאתי לי פה כל עבודה ומה שיהיה אח"כ ג"כ איני יודע; אפשר הן ואפשר לאו, ואני חושב, שהלאו יכריע. כך מדומני. והלא גם אתה מסופק, אם ישר לפני אוירא דארעא דישראל, אעפ"י שאיני יודע אם הנימוקים שלך מתאימים לשלי. ושוב: אבי היקר לי מאד, הרי אתה חוזר ומדבר בדבר „נחת“; כלומר, כל הדבר כלו אינו תלוי אלא בי וברצוני (כי אני איני מדבר ע"ד מנחם) ואני איני נוקף באצבע. אבל אני איני יודע אלא אחת. אני יודע שכשאדם מרגיש את עצמו כריא ויש לו גם קצת פרנסה—הרי זאת „נחת“; ואפשר מאד, שאנכי הייתי מאושר אילו הייתי יכל לשבת עכשו בשלוח באיזו פנה ואפילו נדחה ולהתפרנס מהוראות אחדות. כשאתה כותב לי הרי הדבר תמיד כאילו יש לך תביעות עלי, כאילו אני האשם ואין אתה יודע, כי לא מרב טובה הריני חי כמו שאני חי, שכן אתה כותב גם במכתב הזה, שאני מוכרח „למשל ברוחי“— כאילו אין הדבר תדוי אלא בזה. אבי הטוב, אבי היקר לי מנפשי—אילו ידעת, כי מלח אתה זורה על פצעי—אעפ"י שחביב עלי המלח שלך ממש כמו התרופות שלך. נחדל איפוא עכשו מזה בנוגע לדידי. אין צריך לדבר מזה והכל כאן. חפצי האחד הוא עכשו שנוכל להתראות בקרוב כלנו בלבות שמחים את מנחם—הוי, כמה חפצתי לקרב את היום ההוא! אח"כ אפשר יהיה לדבר על הכל. הנה עוד מעט ויבא בעצמו ונשמע מה בפיו. טייערע מאמע ווען דו וואלסט וויסען, ווי עס ביינקט זיך נאך דיר אנאנדערש מאל. דערפאר אז גאט וועט אונז מוכה זיין איה"ש בקרוב און מיר וועלען זיך זעהען אלע צוזאמען מיט דיין פרי מיט מנחם'ן וועל איך דיך אזוי הייס קוסען! דערווייל זיי געזונד און שטארק, טייערע מאמע, און אין דער פריה, אז עס הייצט זיך אים די אויווען, ביז עס ווערט פארטיג די בולבע צו. אנבייסען און דו זאגסט תהלים, ניש פארגעס און פערווארף אויך אפאר ווערטער אויך פאר מיר—פאר א פארוואגעלטע נשמה, וואס „לעכצט“ נאך א שטיקעל מנוחה. אז מיר וועלען זיך איה"ש זעהען וועל איך דיר דערפאר א בעזונדער קוס געבען. זיי געזונד, טייערע מאמע! וגם אתה אבי היקר, היה שלום ובריא. עשה את שלך

ודי הטוב יהיה בעזרתך וישלם לך בעד הכל—הלא יש בעד מה. ואולם דאגות
חדשות אל נא תמציא לך. והיה שלום ועבדת את ד' מתוך טובה ונחת, כי מתוך
עוני כבר עשית כזאת, כמדומה. וכתבו לי תכופות.

שלכם אוריניסן.

כשיקובל המכתב הזה כבר יהי' יש"נ בבית—יכתב איפא גם הוא. חוה, וואס
שווייגסט דו? שרייב עפיים. ושלום לב"א ולחיה ולזלמיניקה.

XXXVI.

ליוליה מזקורוב.

עמק שושנים, טבת (שנת 1907)

רבה התוגה, יוליה. במה נזכרתי? ולמה? המדוחים הללו. שם, במדינת-
הדמדומים הרחוקה, היו אורות לבבי מזהירים. זה ה' בשכבר הימים. את, כמדומה,
ישנת אז, עכשו—מהם שכבר היו לצללים ומהם שעדיין הם גוססים... יוליה, יוליה?
שְׁקִי לגוליה ואל תעניני.

אוריניסן.

XXXVII.

לאביו הרב י"נ גנסין.

פ"ת, יום ב', ג' שבט (1907).

אבא יקר וטוב,

אתמל בלילה המציא לי מנחם את אגרתך הגלויה מיום ב' שמות, שעשתה
עלי רשם משונה. צר היה לי לראות, שאנחנו נקסבנו בעגמת-נפשכם שלא מדעת
כלל. וצר היה לי להכיר, שאפילו כשאנו כותבים אליך הרי אנו צריכים להיות
זהירים יותר מדאי בדברינו. ועוד יותר היה צערי גדול, שבימים האלה שלחתי
לכם גלויה אחת וגם בה כתבתי בדבר איי, שלדעתי אינה תכלית בפני-עצמה,
אחרי שכבר אני רואה, שאם תחליט אתה לנסע ולהתישב בכאן אחיה מתנגד
גמור לזה, משום שלא זאת היא המנוחה ליהודי שאינו סוחר ביהדותו.
הנשמה היהודית היא בגלות ולא פה; פה ישנם רק יהודים שלובשים קפוטות
ארכות ומגדלים את גמנם ויהודים שלובשים קצרים ומגלחים את זקנם. הצד השוה
שבהם שכלם אינם שוים פרוטה. ערמת הדשן של נשמתנו שנשרפה אצלכם היא.
אני יודע, שדברים אלו יגרמו לך צער, אבל צער זה אינו ולא כלום כלפי הצער-

הגדול שהיה מראה עיניך גורם לך אילו היית בכאן. — — — — —

והיו כלכם שלום והיו שמחים: ליש"נ אנו מחכים מיום ליום ואפשר שהיום כבר בא.

אבא, בשלהי דאגרתא דידך כתוב לאמר: „ואיה"ש ביום ד' אכתב לכם עוד מכ' בפרט משלום כב"ב: מה פירושם של הדברים הללו? הרי אנו שרויים בדאגה בשל הדברים הללו. כתב לנו איפוא ממש תיכף ומיד.

בנכם אוריניסן.

וואס מאכט די מאַמע און אלע אונזערע?

XXXVIII.

להנ"ל.

ירושלים, (פ"ז אפר ל שנת 1908)

אבותי היקרים לי מאד,

זה לי שבוע שאני שוהה בירושלים ומבקר את כל אותם המקומות שנוהגים לבקר אותם. מיד אחר הפסח שבתי לפ"ת (וכמדומה לי, שכבר כתבתי לכם משם) אלא ששם התחלתי מרגיש א"ע לא טוב קצת והוצרכתי להחליף את האויר (וזאת היא בכאן התרופה הראשונה שהרופאים מיעצים) ולפיכך קמתי ועליתי ירושלימה. כאן אני כבר מרגיש א"ע יותר טוב, אלא שבעוד ימים אחדים יהיה עלי לשוב לפ"ת שלי, כי שם הם מחכים עלי. אפשר, שהיום אלך לחברון, אתמל פגשתי את ר' אורי ל. ואחי בקרתיו בביתו וראיתי את ר' עזריאל חתנו שהיה פה לשמש. ל. בקשני לדרש בשלומכם.

את הכתל-המערבי בקרתי פעמים ועל הר-הזיתים עליתי טור-מלכא ראיתי במגדלו של כלבא-שבוע הייתי ועוד על מקומות רבים. היום וועל איך געהן א גערים אבגעבען דער מוטער רחל'ן, רק צר לי שאני צריך למהר קצת ראשית מפני שמחכים לי ושנית מפני שאני חושש להשאיר זמן רב במקום אחד (נאעפ"י שכמעט בכל הזמן אני נמצא במקומות שונים שסביב ירושלים).

מנחם כתב לי, שהם א) שלחו לכם מכתב סגור בשבוע שעבר. אפשר, שבשבועות אלו יארע ליש"נ מקום-פרנסה קבוע ביפו. כשיגמר הדבר מסתמא נודיעכם.

מכתבו של ב"א ב) קבלתי. לדאבוני, לא יכלתי להשיב לו תכף ובכלל,

א) אחיו ובן-אחותו ישראל-נח. ב) ניסו ברוך-אשר ששאל אותו ע"ד א"י.

כמעט שאין בפי מה להגיד לו בנדון זה. הרבה לדבר ואין מה להגיד. יסלח לי.
און א געריס איהם.

כשאשוב לפית אכתב לכם גם משם.
והיו שלום כלכם.

בנכם האוהבכם אוריניסן.

מה עם חוה?

מכתבי זה מסתמא ישהה הרבה בדרך, מפני שהגלויה היא רוסית; אבל
קשה היה לי להשיג אחרת היום.

XXXIX.

לי. פיכמן.

.09. 15/II (פצ'פ).

חביבי, חביבי, המשורר הנוגה. אם ידידי אתה באמת וכשאתה כותב לי הרי
אתה רוצה שיבא המכתב לידי דוקא ולא לידי אחי הבכור שבפסה, באותה פסה
הנדהה שאין אני סובל אותה בכל רמ"ח אברי בשל רפשה הנורא ובשל זה, שאחי
הבכור יושב שם ובקשתו פרושה בפוסטה שלנו, שכל מכתב ומכתב שבאדריסתו
יהא כתוב א. גניסין ימציאו נעפרעמענא לפהר וימסרוהו לידו, אם רוצה אתה,
ידידי, בכל זה—עצתי לך אמונה, שלא תרשם במכתבך אלי, כמו שאתה נוהג
A. אלא דוקא: У. Гнесину זכר איפוא ושמו את הדבר.

אבל אעפ"י, שזה לי יותר משבוע, שקבלתי את גלויתך מפסה (זכר: מפסה?)
בכ"ז לא הספקתי להשיב לך עד היום. באמונה, חביבי—מסתה של אמא רכה תמיד
כדי להפיל תרדמה מתוקה ואני אדם חלש, ל"ע, ויצרי כ"כ חזק. וביהוד, שתשובתי
היא כ"כ חסרת איזה חשיבות. אני מטפל עכשו באיזה דברים. אם יצא איזה דבר
מת"י ודאי שאמציאנו לך א, יהיה קטן ויהיה קטן שבקטנים. אלא שקצת לא טוב
מצדך הוא זה, שיודע אתה שאני שבוי בין העכ"ם וצורת אות, מלבד אותם
המצים השונים, שאמא מגישה לי לתה ואת הרשפים, אני רואה בעיני ואתה
אינך ממציא לי את "העולם". אילו הייתי עשיר, הייתי חותם עליו, אבל עכשו,
שאני עני ואבא אינו אלא רב בפוצפ—פיכמן, פיכמן! אילו ידעת את ההרוחה
שמסביבי עכשו ואת הקונפישות המחכות לי שם אל התה, שהילדים ודאי שילקקו
אותם אם אהיה מתמהמה. שלח לי את "העולם", אם אפשר. ואני כבר אמרתי לך
מה שיש לי לאמר. אתה גר בוילנה יחיד או גם ביתך שם?

ידידך א. גנסין.

(א בעל המכתב היה אז עורך "העולם").

זכר: У. Гнесину, Почепъ

ג. ב. יש לי שם בוילנה שלכם חבר אחד—„אנכי“ שמו חי הוא? ואיהו?

XL.

לא. הופנשטיין.

1/VI (פוצפ. שנת 1909).

אותו ברקה שבמשקפים יחכה, א) אלא שלא תשכחו. ואני בריא, ליזר. אדא שנתארחא אצלי עד אתמל (כלומר; שני שבועות רצופים) אותה המרכא—ספחא,....., שמקאנאטאפ. רחמנים, בני רחמנים, למנוחה אני זקוק. למנוחת בול עץ שאין בו רוח חיים כל שהוא.

יש אצלכם אלכסנדר אחד—מי שהיה בפוצפ לפני שנים. ממזר זה נסרח אחרי שמלתה של ארמאית אחת, שהיתה ג"כ בפה לפני שנים. לידה שמה. לידה מואיסיאובנה. ולאדריסתה, של אותה לידה אני צריך. לא אני גופי, אלא אנשי—שלוטה שלה בקשו ממני תחנונים. השיגו—ישיג מי מכם את האדריסה וימציאנה אלי. אבער ניט לאזט עס אין לאנגען באנק. אנב, חאפט אקוק אויף דער גויה. היא היתה באותם הימים יפה.

ליזר, די מאמע שרייבט, אז דו'סט שוין די... אויך אראבגעווארפען—זאג זשע מיר וואס הערט זיך נייעס? די טעג שיק איך אייך אונזערן אניארטיסט, כלומר'ישט אניאיטאליענער, נעהמט בילעטען און געהט הערט און זאגט מבינות. אויפ'ן הויף, אהינטערן פענסטער, ט'מען אויפגעהאנגען אויף א שטריק גרעט טריקענען—מיינט דער וויר אז ס'איז אלץ איינס און שפיעלט זיך מיט זיי. און דער חזיר ריעט און ריעט און אז ער מיהט זיך איין לעגט ער נעבעך אנידער דיא „מארדעטשקע“ גלייך אויפ'ן פענסטער און דוקא אויפ'ן עוואנגעליום—און טהו איהם עפים. די קאפ איז טהוט וועה. די האר האב איך אפילו אבגענאלט, גאר ווי....., נור דער רעצעפט איז זיך א רעצעפט. אויף רוסיש רופט ער זיך: יערונדא יערונא—דאווסקאיא. דאך מישט ער ניט. כדי מע זאל ניט קלערען פאר'ן שלאף קיין אנדערע זאכן, איז בעסער אז מע שמירט די קאפ וכדומה.....

אורינסן.

קינדערלעך, שרייבט ווענעס'איו.

א) לחוברת אחדות של „רשפים“ שלוח אצלו א. ג. כדי לשלחם לבעל המכתב.

XLI.

ל. פיכמן.

10/II 24 (פצ"ט).

שבע פעמים תסלח לי, חברי הנוגה והטוב, כמדומה. אותה גלויה ותוכחת מוסרה, (א) שיסודה היה בצדק גמור, היתה טורדתי כל הימים הללו, אבל לא היה בה, לצערי, בכדי שתשחררני קצת מה"שאור" הארור ששטפני מראשי ותמציא לי את היכולת לכתב לך. בכאן, חבר, היה מכל המינים: היה מה שאתה קורא "עסקי ממונות" (אני מקוה, שאין אתה נוטה להפרזה יתרה—ולפיכך אני משתמש בלשון נקייה זו) והיו עסקים יפים אחרים, שכל זמן שהאלהים לא חננו את האדם במשרת רבנות מאושרה או באיזה "אימפריטיו" אחר שבקטיגוריה, הרי אינו משוחרר מכל שכמות אלו—אי, נפטר נא את כל הללו יחד ברקיקה אחת, פיכמן הטוב!

יסרתי, פיכמאן, ואעפ"י שקבלתי עלי את הדין באהבה, בכ"ז היה צר לי מאד לראות את דבריך המקומעים. הלא אני חשבת, אעפ"י שמכתבי אני לא היה כדאי לזה, שתכתב לי איזה דברים גם מאלו שאינם נוגעים לאותה שאלה ששאלתיך. אני מצדי הריני נכון לתקן מה שענתי בכל מה שאפשר, כלומר, הריני מושיט לך בשליחת-יד אחת את כל מה שאני יכול להכניס באותם הדברים, "מכל אשר אתך" שכתבת: זה לי כשנה וחצי שאני שוקע בבצותי החביבות משום הרבה טעמים שאינם חשובים ומשום טעם אחד שגם הוא אינו חשוב. הרופאים קוראים לזה: шумъ с первыми временами. אם אין אתה מבין פירושו של ז'רגון מדיציני זה—אין בכך כלום. הבנה ברורה לגבי אותו דבר אין גם לי, אעפ"י שאיזה מושג (מצד אחר לגמרי) יש לי. מתפרנס אני יחד עם אותם קרני-הראמים וביצי-הכנים הסמוכים על שלחנו של אבינו שבשמים. חולם ומפסיק וחולם ומפסיק—ממש כמו שאני כותב ומפסיק וכותב ומפסיק; איני יודע מה חסר: כשרונות ויכלת או אויר לנשימה. זהו, בקירוב, הכל; ואידך, אם ישנו, זיל גמור, אם יש חפץ ואם כדאי הדבר. לאו, פיכמאן. כתב לי דבריך המועטים הכניסו איזה דבר ללבי. כתב לי אם בריא אתה וכתב כיצד אתה חי. האדריסה אלי עד אחר הפסח:

Почепъ, Черн. У. Гнесину

שאלתני אם אני שולח לשופמן איזה דבר בשביל "השלכת". המקום קצר; אבל בכלל אותה תשובה שלעיל ישנה גם תשובה מפורטה זו. לע"ע עדיין לא

(א) למכתב זה נספחה הערתו זו של בעל המכתב: "איני זוכר היטב לאיזו תוכחת מוסר" מצרי מִכּוֹן גנסי. כמדומני, שהוא התאונן על המוליד ועל התנאים הרעים, שהסופרים העברים נתונים בהם, כשהם באים להוציא את ספריהם; ואני בררתי לו את חידוע לי בדבר העסקים המוצלחים, שהמולידים העברים עושים בספרי בלטרופשיקה ויורה...". י. פ.

שלחתי לו כלום.

שלום רב לך, סיכמאן. ושוב אני מבקש: כתבו!!

שלך א. גנסיין.

XLII.

למ. הופנשמיין.

(פצ'ס. ז' מאי שנת 1910)

משקה, רחימאי, בבקשה נפרצה, כל מה שאתה יודע ע"ד רחל א, כתב לי.
שומע אתה, משקה? שבוע זה, מיום שנודע לי שמתה ועד היום, הריני מתלבט
ומתלבט ומנוח לא אמצא. משקה, חביב, כל מה שאתה יודע—את הכל כתב.

שלך אוריניסן.

ו ת י כ פ !

XLIII.

לח. דריון.

(פצ'ס. ט' אוגוסט שנת 1910)

יכרתי, ילדה יקרה שלי.

היום הראיתיני פתאם את התוגה הגדולה, אשר צללת בה מצולת נפש
ומשם תשאני לאלהים והגאולה כי תבא, וגדול, גדול היה הכאב, שגרמת לי היום.
וגדול היה פי שנים, בראותי, כי את אשר יגדתי תמיד אמנם בא, בא לי ואני,
אני הוא, שהסבותי בכל אלה, אני ואסוני זה אשר אתי תמיד—זו נפשי המקומטה
והנפתלה, שכחת-אלהים זו ונתיבות הפתלתל שלה הנגואלות, שאילולא את, שהיית
מה שאת, ילדה מצוינה וטהורה שלי, היית זה כבר פושרת אותה ברקיקה אחת
והולכת ומתרחקת ממנה והלאה, כשם שהולכים ומתרחקים בשאט שבנפש מאת
כל דבר טמא והלאה. חוה, חוה אהובה, ילדתי, היושבת בסתרי לבי! בתוגה כה
גדולה את מדברת באמונה-בפחות, שהספיקות ירמו בה רמה, ונפשי אני הומה,
נפשי אני האכולה רותחת והומה: רואה אתה? אם יש בדברים אלו שלה יותר
מהרגשה חולפת שבנפש-חינו, שאתה, אתה האשם בזה ולא אחר, אתה, הגדולי,
הפתלתל, האוכל את כל אשר סביבו, אכלת גם את נפשה, כהלודה זו, האוכלת
בברזל. וכמה? כמה? הלא רק בנשמת הרוח, שאתה נושם אצלה, רק בנשימה
שאתה נושם...

(א) ראה מכתב XXVIII בהערה.

ואני הלא זה היה דברי תמיד, חוה היקרה, אם את זוכרת: זו היא נפשי שלי—לא אש מלחכת סביבה; אבל חלודה אוכלת ואוכלת... ושפתי טמאות. טמאות שפתי. ודבר כי יצא מפי, דבר, שלכאורה, יש בו הכח ויש לו אפילו ההוד—רק פרח הוא, שהנצה החלודה, ושם הקשי את פתרונו... אה, חוה מהורה, חוה יקרה לי מאוד, אל תמשכני בלשוני—סוף סוף, מוטב שלא תקרבי לדברים שכמות אלה, משתקרבני!

ורק דבר אחד אני רואה—ולבי בי יאמצני: התונה הגדולה. כי בתונה הגדולה—הגאולה. ואת תכבשי אותה. בזה אני בטוח. בטוח אני בחוה היקרה שלי, בילדתי זו המצוינה, שהיא תכבש אותה ואפילו אם גדולה היא. היא לא תפזרנה, אבל היא תכבשנה. ותונה גדולה זו, כשאדם כובש אותה... אה, חוה יקרה! אילו ידעת, כמה אני בטוח בך ובכחות-הנפש שלך—אילו ידעת רק במקצת, רק כל שהוא!

שלך אוריניסן.

כתבי, כתבי לי, חוה!

XLIV.

למ. הופנשמין.

8/IX (פצ"ט שנה 1910).

במה עסוקים, במה עסוקים, ובאמת—במה עסוקים? לפני שנה או שנתיים היה עדיין אדם מושך... ונהנה מזה הנאה משונה (וואו מי פארדוני מסיו—אפשר אין משל זה לפי כבוד בית אבא). ועכשו—עכשו כיצד אמר מר? עכשו בחור, „רוק זקן“ וכולי, וכולי, הכל כמו שכתב כת"ר.

אלא שאתה, בחור פקח שלי, היית בכל זאת נהנה מאותו דבור: שאין במה לדבר והשתיקה אינה מענינת! ובכל זאת—הערסמ? אילו היית ריבה, הייתי מתחיל את מכתבי ב„פראסמיטע, ציטא טאק דאלגא“...

נוטה ביני, חביבי: כלל וכלל לא מענין במה עסוקים. הריני שופט „לפי ראות עיני“. למשל, עבדך—כותב ספור „חדש“, כביכול, והוא מובטח, שאם לאחר כ"ה שנים יהא מתנודד בטל ואשה לא תהיה לו, יהא כותב ספור „חדש לגמרי“ ובשעה שלא יהא כותב, בשעה שאותה מגורה קטנה לא תהא דולקת ועט זה לא יהא חורק, אז יהא מוטל לו באחת הזויות החביבות ויהא תולש את שער

ראשו ושניו הרקובות לא תהרקנה. לאו, משקה—למה אתה שואל שאלות? כבר אין שום מקום בשביל אלו. אלא מאי? כתב מה שתכתב ובלבד שלא תשאל. שמא תאמר: „למה חרה לך ולמה נפלו פניך“ (היום הקריא לי פסוק זה ילד אחד)—אל תהא טועה: עולם כמנהגו נוהג. ס'איז געקומען צו רייד—לא יותר. שאלה: מה כותב שופמן?.. כתב לליזר בשמי.

שלך אוריניסן.

XLV

להנ"ל.

XL. 22 (פצ"ט. שנת 1910).

רואה אתה, משקה? כמה שבני אדם מן הישוב אין נוהגים לדרש, הרי אתה דורש ואפילו יותר מדאי, ועל זה, שאתה בעצמך מודה, ש„צריך“ היה לדבר, על זה אתה עובר בשתיקה. יש כמה „צריכים“ כאלו בפתקא שלך שמאתמל, ולמה יצאת ידי חובתך רק בזה? אדרבה ואדרבה. את ה„מנורות“ והימים והלילות וכולי וכולי ואפילו אותה „ח. שבפצ'ט“, שהיא הפצה להקנס לחופה (אגב באיזו ח. הכתוב מדבר? יש כאן הרבה), יכל אתה להחמיץ; אבל על ה„בשרם“ אמרת ש„צריך“ היה לדבר—למה לא דברת? תקע בשופר, משקה, תקע. חביבה עלי תקיעה זו בממד. הלא תקיעתם של (של) ההיוזען טרעגער שלנו ידועה לי, בקירוב: מעטים יאמרו, שמפליא הוא במקורותיו, כלומר: בתי שלי יוצא זנב—המ... המ... והמעטים האחרים יצחקו: גונב תפוחים הוא בשוק ומימי לא גרד בלורית ולא היה חושב אפילו לקבל דיפלום של דוקטור! כלומר: בתי שלי יוצא זנב—בום=בום=בום! ואני—אחרת אני חפץ לשמע. תקע בשופר גדול, משקה!

ולמה לא כתב ליזרא? כלום? מה היה לו לבחור זה—רבושׁע, מה היה לאותו בחור? וכי בשביל.., שדו מצא את תקונו, הפסדתי אנכי? וכשתכתב לרבקה, כתב לה אגעים.

ולבר מן דין: מה חדוש יש בהלכות האנליזין ואבזירייה?

שלך אוריניסן.

אגב: לכשתקבל את „השלכת“ אפשר תמציאהו גם לי לקריאה? הוא כ) אמנם כתב לי ששלחו לכאן, אבל אני לא קבלתיו.

XLVI.

לכך-אביגדור.

11/26 (פצ'ס).

להאה"ג מר בן-אביגדור בורשה, שלום רב!
אדוני.

בקין, כששלחתי לך את מחברתי (א) בשביל הביבליותיקה, הבטיחני מר פייכמאן בשמך, שבהדש יאנואר תמציא לי את השט"ח. ועכשו אני בא להזכירך בדבר זה, משום שדחוקה לי השעה במקצת. וטובה גדולה תעשה לי, אם תרשם בשטר את מקום התשלומים בפה (פוצ'ס פ. משרניגוב), משום שכך יקל לי בהרבה להחליפו עכשו.

ועוד שאלה אחת. היתה אפילו לי חליפת מכתבים עם פייכמאן בדבר זה; אבל משתיתקו האחרונה נמצאתי למד, שהוא מצדו אינו יכול להושיע לי ברב או במעט, ולפיכך אני פונה הפעם אליך, אדוני. אולי אפשר יהיה לי למצא עבודה (כמובן, עבודה, שיש בשכרה ממש) ב"תושיה". אם רק יש איזו אפשרות כל שהיא, בבקשה, אדוני, מסרה לי—אני אהיה עובד כחמור זה, ממש! ושוב אחת: אפשר תסכים להוציא ע"י "תושיה" ספור אחר—לא ספור אלא פואימה אחת יְנִיית, פואימה בד' ספרים,—דפנים וחלויה של לונגוס. אני נתקלתי בה לא כבר ורשמה היה גדול מאד עלי וכבר יש ת"י פרקים אחדים מתורגמים ממנה (ב) אם תכתב לי, שאתה מסכים לדבר, אנמנה כלה. ועל הכל: במטותא, השיבני נא תיכף על כל זה. ושלום רב לך, אדוני, ולכל אשר לך ושלום גם לפייכמאן. המכבדך א. גנסין.

XLVII.

לש. בירובסקי.

יום ר'. (ז' דצמבר שנת 1911. פצ'ס).

הרבה חדשת לי במכתבך, ואולם הכל בדרך כלל וכל פהט איני יודע. הב. ג. (א), למשל חדלה או תחדל לגמרי או רק לזמן? הלא אני צריך לדעת את זאת:

- (א) הספרים: "הצדה", "כנתיים", "כשרם", שצריכים היו לחופיע ב"ביבליותיקה גדולה".
(ב) הכתי"י של חתרגוס הזה, שהרבה היה א. ג. משפל בו, נאמר ולא נמצא בתוך כתביו.
(ג) בעל המכתב כתב לו, שה"ביבליותיקה גדולה", הוצאת ב"ג, חדלה מלצאת.

הייתי בטוח, שבחורף זה אקבל מהם קצת מזומנים—ומכיון שחדלה, במשמע, שאין זה אלא חלום? מצד אחד אני שמח, שנפטרתי מהוצאת הספר באותה צורה שאיני סובלה, אבל מהצד האחר—

N מבקש ששה רובלא. הדבר תלוי איפוא רק בסכום של מאת רובלים או יותר מעט? הלא יותר מעשרים בוגין ודאי שלא יכיל הספר. אולי נמצא את הכסף, ביחובסקי? אפשר נוכל באיזה אופן למצא את הכסף? ומה אתו בכלל? כיצד הוא חי? היה אצלי בשבוע שעבר בחור אחד, שבא משם ונכנס אלי למסד לי פ"ש ממנו ואמר לי בז'רגון טהור ומנופה: „ער לעבט איצט איבער דעם אָרגס" טען מאמענט אין זיין לעבעק, ווי ער זעלבסט האט זיך פאר אונז אויסגעדריקט. במה אותו „טומינט" גרוע מכל ימי חייו? לא פירש.

ומה אתך? מדוע לא כתבת מה אתך?

אם תדע לענות לי על כל הדברים האלה—ענני. אצלי אין חדש. אדם יושב ו„דואג לאבוד ימיו". אה, כמה הרגשה זו מציקה בימים האחרונים! יש, שאותו „בחור" נושם לך בחוש את נשימתו ישר אל הפנים.

שלך אוריניסן.

XLVIII.

להנ"ל.

12/11 (פ"ט).

ידידי,

שתי בקשות יש לי אליך ואני רוצה, כי תמלאן לי. האחת, המצא לידי את כל הנומרים של „האחדות", ששם ישנם מאמריו של ברנר. „אחדות" זו לא ראיתה מימי ואני רוצה לראותה, ומלבד זאת הייתי רוצה לדעת במה אותו יהודי מטפל עכשיו. הבקשה השנית תהא אולי דומה במקצת לבקשתה של גימניסטה פרובינציאלית; אבל אני החוטא אשא את גורלי זה. רואה אתה—אחד המועטים, שנשחמך בלבי איזה אינטירים אליהם, הרי הוא צירניחובסקי (איני מדבר פה ע"ד שיריו, כמובן). ואתה היית עושה לי חסד, אילו היית משתדל לספר לי, לפחות את תמצית הרצאתו שניצרה במוסקוה שלכם—את תמציתה ואת ה„רוח" החיה שבה, כפי האפשר. ההבינות לי לא את החקירה ההיסטורית ולא את ה„קלסיפיקציה" שבדבר, אם תהיה בזה, אלא רוצה הייתי לדעת, מה חפש אדם זה ומה מצא—או

(א) N, סופר ירוע, תרגם אז ספר גדול וחמש אחרי מו"ל, שישלם לו בעד חתרגום

6 רובל בעד כל גליון.

מהו אומר למצא. ככל האפשר, ביחובסקי, צר לי מאד, שנסיעתי למוסקוה (א) נדחתה בכלל. אילולא שכך, הייתי לכתחלה מכונה לשעה זו.
ואני מחכה איפוא, ביחובסקי, מלבד אלה, כמעט שאין כלום. אמר שלום בשמי לארטור ולסוני ולאניוטה, אם רואה אתה אותם. סוני זו—עדיין דעתה נוחה מכל? ומה את פרקי השירה שלה?
עוד זאת: מה היה לך, שחדלת לעבד באותו מקום? ומה תעשה עתה? כתב לי על הכל. ושלום לך.

אוריניסן.

XLIX.

למנחם גנסיין.

(פצ'ס. י"ח אפריל שנת 1912).

יקירי, הנה כתבתי לך אתמל מכתב סגור והיום היה עלי להלחם באבא עד שכתב לך מה שכתב; כיכ הרי זה להוט אחרי מעשי הישיבה שלו. הנה בזה הרגע, שגמר את המכתב, בא לכאן זלמן, בנו של פנחס אליה, והוא רק תקע לו איזה "שלום"—והיך! ואילו ראית את סילוני המטר שבחוק? לאו. קשה קצת לישב אתו בכפיפה אחת ובשלוח—זאל ער געזונד זיין.
וכמובן, לא נתחדש פה דבר מאתמל עד היום, מלבד מה שאתמל בלילה באה ל. מ. לאלוני פצפ מולדתה. אבל אני עדיין לא ראיתיה. בנוגע לפנחס אליה אל תדאג הרבה לזה (ב). כבר יבא הכל על מקומו; אלא שאתה אל תשכח ותתבע ממנו מכתב, אם עדיין לא ענה אותך על אותו מכתב ששלחנו לו מפה. כמ"כ. כתב דברים אחדים לשירקה בת הדודה פרלה. כנראה, הרי זו מתנפחת קצת על שלא ראתה אותה הוה לפני לכתה וגם אני איני נכנס משום מה אליהם בימים האחרונים: הגשמים וסתם מכשולים!
ומה שכתבת ע"ד ה"טורני" (א) הנה צדקת, שיש לצרף לזה בלי ישונה את קצנלסון; אבל אין אני יודע למה לא תגלה גם את שמך שלך. אני לא בשם אני מדבר, אלא בשם המשפחה, ובזה הלא אין חשש סכנה. משום שאני חושב, ששמך יוסיף הרבה.

(א) בעל המכתב בקשתו אז לבא למוסקוה על הוצאתו העתידה של ש. צ'רניחובסקי, אדור עמנואל חרומי.
(ב) אחיו של א. ג. מנחם, בתותו בפצ'ס, לא יכל לנסע להחראות אה אחיהם פ"א היושב בפהר וע"ז התאונן זה האחרון!
(ג) אחיו מנחם התכונן אז לצאת עם להקת משחקים לטובב בערי רוסיה כדי להציג מחזות בעברית.

וּדְרַמַּתִּי—אֵל תְּגִיד בְּנִתִּי. הֲלֹא זֶה רַק נִוְלַדָּה בְּמַחֲשָׁבָה לַעֲיָה, וְאֵת חוּה מִסְתַּמָּא
קִבַּלְתָּ. וְלִמְתִּי תַחֲכָה לִי?
הִיָּה שְׁלוֹם שְׁלֹךְ אֹרִינִיסָן.

L.

לְחוּה דְרִוּיָן.

(פַּצ'ט, י"ח אֶפְרִיל שְׁנַת 1912).

חוּה חוּתִי!

תּוֹדָה רַבָּה לָךְ עַל הַתִּלְיִגְרָמָה, שֶׁקִּבַּלְתִּי הַיּוֹם בְּבֶקֶר. אִינִי יוֹדֵעַ לְמָה, אֲבָל
הַפֶּעַם הֵייתִי מְשׁוּם-מָה כִּיכ דּוֹאג לָךְ—וְכִשְׁחֲכִיתִי אֶתְמַל לִידִיעָה וְלֹא קִבַּלְתִּיהָ, כִּבֵּר
הַתְּחִיל לְבִי מֵהֶסֶם בִּי וְהֵייתִי כִבֵּר קוֹצֵף עֲלֶיךָ וּבִלְיָלָה כִּבֵּר הַחֲלָטִי לְשֹׂאֵל הַיּוֹם
בְּטִלְגְרָמָה אֶת מִנְחָם, אִם בָּאתָ. אִינִי יוֹדֵעַ מָה הִיָּה לִי וְלֹאֲתָם הַגְּרוּיִם שְׁלִי! אֲבָל
תּוֹדָה, תּוֹדָה רַבָּה לָךְ, יִקִּירָה, וְלוֹ גַּם בְּעַד יִדִיעָה מֵאוֹחֶרָה. מִלְּבַד זֶה קִבַּלְתִּי הַיּוֹם
גַּם אֶת הַגְּלוּיָה, שִׁשְׁלַחְתָּ אֵלַי מִתְּחַנֵּת קְאָלִינְקוֹבִיטְשׁ וְהִיא הָיָה, כִּנְרָאָה, שֶׁהֵבִיָּאה
אֶתָּה אֵלַינוּ גַּם אֶת אֲוֹתָם סִילוֹנִי הַמֶּטֶר, הַטּוֹרְדִים וְטּוֹרְדִים כָּל הַיּוֹם וּמוֹצָצִים אֶת
הַלֵּב גַּם פֹּה, כִּמוֹ בְּתַחֲנֵת קְאָלִינְקוֹבִיטְשׁ הַרְטוּבָה. חֲפִשְׁתִּי אֶת הָאֲלֻבוֹמִים שְׁלֹךְ וְחִפְצִתִּי
לְהִנִּיחָה שֵׁם לְמִשְׁמֶרֶת, כִּמוֹ שֶׁהֵייתִי נוֹהֵג עַד עַכְשָׁיו בְּגִלוּיֹתַי שֶׁל מִנְחָם, אֲבָל לֹא
מִצָּאִתִּים. סִפְרָה לִי הַמְּבִרְשֶׁת שֶׁכִּנְתָּם, שֶׁהִלְלוּ הִלְכוּ לִוְרֶשָׁה. יֵהִי הָאֱלֹהִים אִתָּם!

נוֹ, מָה הַסִּפְקָת כִּבֵּר בְּאוֹתָהּ וְרֶשָׁה הַגְּשׁוּמָה? אִם שְׂמָא אֲצִלְכֶם הָאוּיִר יִפְהָ?
הֲלוֹאִי שִׁיחָא כֶּךָ. כִּשְׂאֵנִי מִתָּאֵר לִי אֶת וְרֶשָׁה, כִּשְׂהִיָּא גְשׁוּמָה, הֲרִינִי נִזְכֵּר מְשׁוּם-
מָה תְּמִיד בְּנִשְׁוֹתֵיהֶם שֶׁל סוֹפְרֵי יִשְׂרָאֵל שָׁבָה וּבִדְבוּרֹן הָעִבְרִי וּבִאֲבִרָהּ רִיזֹן
וּבְחִרְפוֹתָיו הַזִּידְגֻּנִיּוֹת וְאִין מִבִּין אֲנִי מִבִּין אֲנִי, כִּי־צַד בְּנֵי אָדָם חַיִּים שֵׁם! וְאוֹלָם אֶת, יִקִּירָה,
אֵל תִּשְׁגִּיחֵי בָּהּ, אֶפִּילוֹ אִם הִיא רְטוּבָה. יֵשׁ אִישׁ אַחַת מֵהוֹרָה וְאִיתְנָה, הַיּוֹקֶדֶת
בְּחֶבֶה שֶׁל אוֹתָהּ חוּה נִכְדַּת הָרֶב, תִּלְבֶּה נָא אוֹתָהּ וְתִהְיֶה לְאוֹרָה הַטְּהוֹר וְטוֹב
לָהּ. הַאֲזִיחִיךְ עוֹד הַפֶּעַם, חוּה? יֵשׁ לָךְ שֵׁם דּוֹד אַחַד (א) חֲטַמְנִי, דּוֹד מֵאַרְץ הַדּוֹדִים,
וְאֵת אֵל תִּסּוֹרִי יִמִּין וְשְׂמָאל מְכַל אֲשֶׁר יֹאמֶר לָךְ. וְאֵלִי תִּכְתְּבִי מְכַל אֲשֶׁר אֶתָּךְ.
אֵל תִּסְתִּירִי מִמֶּנִּי דְמַעְתָּךְ וּבִשְׁמַחְתָּךְ שְׁתַּפִּינִי, כִּי יִקִּירָה אֶת לִי תְּמִיד. אֶת זֹאת זְכִירִי!
וְלִשְׁרָקָה שְׁבִי וְכִתְבִּי תִיכָף וְטִיד מִכְתָּב מִיּוֹחַד וְהַתְּחַמְטָא לִפְנֵיהָ. אִנִּי אִינִי
יִכַל לְרֹאוֹתָהּ בְּשֵׁל הַרְפֵּשׁ הָרֶב וְאֵלִינוּ אִינָה בָּאָה גִּיכ—אֲפִשֵּׁר, שְׂגִיכ בְּשֵׁל זֶה וְאֲפִשֵּׁר,
מְשׁוּם שֶׁהִיא מִתְּנַפְחָת, וְאִם כֶּךָ הוּא הַדְּבָר, אִין אִנִּי רּוֹצֵה בּוֹה: הֲלֹא אֶת יוֹדַעַת
כִּמָּה אִנִּי מַחְבֵּב אוֹתָהּ! רָאִי אִיפּוֹא לְכַתֵּב לָהּ תִיכָף מִכְתָּב מִיּוֹחַד וְגַם מִנְחָם יִתְּב
לָהּ. הַכְּתַבֵּת לְגוֹלִי? נוֹ, וְהִי שְׁלוֹם, יִקִּירָה.

שְׁלֹךְ אֹרִינִיסָן.

(א) אֲחִי מִנְחָם.

LI.

למנחם גנסין.

12. 27/IV. (פצ"ט).

מנחם יקירי,

רק היום קבלנו, לאחרונה, את מכתבכם והריני להתרות בך, שעל להבא לא תהא מחכה במכתביך לחור, משום שאותה מטרוניתא בשם היתה מחכה, כנראה, להשרית השכינה ופה היתה אמא מיצרה ודואגה; לפיכך תשתדל מהיום, שבכל שבוע יקבל ממך מכתבך לכאן.

ואבא—בליובאוויטש. מסתמא נקבל ממנו מחר איזו ידיעה. הוא נסע עוד ביום ד' שעבר ביחד עם נחום שורב, כפי שהיה מותנה אצלם עוד בימות הפסח, כאשר ידעת. ולאפוקי זה, לא נתחדש אצלנו בבית כלום, אם לא נחשב את זה, שהיה התחילה גונחת לפרקים יותר תכופים משהיו בבית שקש ושלוה והרצפות תמיד נקיות, ובכל זאת מעט הנחת—מילא.

ואדות עצמי אין לי, כמעט, גיכ מה לכתב. מרגיש אני את עצמי פרקים כהוגן ופרקים שלא כ"כ כהוגן, אלא שהדבר אינו תלוי לא בי ולא בך ואף לא בדברים הנמצאים מחוצה לי. ככה בני אדם חיים ואין איפוא תקנה לדבר. כלל. ודבר ה"שורגני", שכפי שנראה לא יצא אל הפועל, צר לי. אני משום-מה קויתי ממנו להרבה. אלא שקאידך גיסא אם לא יהא האנסמבל כדבעי, אין צריך למחר בזה—גזירה, שמא יהא הדבר מעות לא יוכל לתקן. ומהי הדרמה החדשה, שקראו לפניכם א? במה היא מטפלת ושל מי היא וכיצד נכתבה? חוששני, שלא תתחילו בסובין. ודאי, שתתחילו בסובין, משום שריפירימאר, סוף כל סוף, חסר לנו, וירא אני, שלא יקבל הדבר אצלכם צורה של כל ההתחלות. שבקצה שאלנו. כתב נא לי מה טיבה של אותה דרמה.

ומה ראית לקבל עליך את תפקידו של עקיבא ב, אם התפקיד קטן הוא ואם מימין לא שחקת אותו? ועיד אותה מודעה שב"הצפירה"—כל כי האי רתחא. ועיד נסיעתי שלי לורשה עדיין איני יודע דבר. מה שעד אחר השבועות לא אוזו מכאן, בזה אין כל ספק; אלא שאני כשאני לעצמי עדיין אני מסופק אם גם אח"כ אסע להתם. חוששני, שלא יהא הדבר קשה יותר מדאי בשבילי, משום הרבה מעמים. ממין, לכשיבא הדבר לידי כך, נראה.

כך. את הדיקלמטור יביאו לי רק לאחר השבת. לכשיביאוהו, מסתמא אמלא את כל מה שהטלת עלי.

(א) תמחזז שנתחבר לכבוד יובל, הצפירה'.

(ב) ב"אוריאל אקוסטה'.

ויהא די הפעם. במקצת עיפתי כבר ובמקצת אני ממהר: כיצד כותב אבא?
פניא דמעלי שכתא, קומלבר זה רוצה אני, שהמכתב יהא נשלח בפוסטה של היום.
שלום רב איפוא לך, יקירי, וזכר את כל מה שבקשתיך: מכתבים מדי שבוע
בשבוע ועל הכל בפרוטרוט. שלום, שלום איפוא.

שלך אורינסן.

LII.

לש. ביחובסקי.

12 VI/15 (פצ'ט).

שכחתי כבר מה ששאלת ממני, ביחובסקי. הייתי כה טרוד בימים האחרונים
והחם היה גדול ואני הייתי דוחה את תשובתי אליך מיום ליום ובינתיים פרחו ממני
כל הדברים שכתבת ולחפש את מכתבך—אין לי כח עכשו. כתב איפוא עוד הפעם
ומעתה אשיבך. מהיום אני אדם חפשי במשהו—אמנם גם חולה. אח, ביחובסקי, אין
אתה יודע את ה"טעם" שבדברי.

ומה יש אתך חדש? למה אין אתה כותב מהיכן אתה חי? הלא גייה עזאזלית
זו דורשת את תקונה בכל מקום—ואפילו במוסקבה הקדושה.

וכתב מה היו ה"ספרים", ששלחת לי ע"י. איתו אידיוט שמכוברוסק. במקום
הספרים קבלתי ממנו גלויה, שהם אבדו לו בדרך, לאהר שכבר היה בפוצ'ט ולא
מסרם לי. ואם יש לך איזה דבר חדש מכהאי גונא, שלח. הלא אני פה—בחינת
תינוק שנשבה.

ואני את ספוריא כבר גמרתי וכבר שלחתי. שמע נא, אילו היית מוצא
לי איזה מו"ל הגון (הגינות זו צריכה, שתהא מוצאה את בטויה בשני דברים
עיקריים: הוצאה מתוקנה, לא רק הגונה, אבל גם יפה, ומחיר הגון, לא רק
מובטח, אלא גם ממש) הייתי בחפץ לב מקבל בחזרה את ספרי מידי בן-אביגדור.
האפשר הדבר? ביחד עם ספורי זה החדש היה הספר כלו מכיל כשז—מיז גליונות
של דפוס בפורמט גדול, ואולי גם יותר. אלא ששכחתי, שאתה בימים האחרונים
אין כחך גדול אלא בחלומות שבקטה, אבל—כל כי האי ואולי...

ומה עוד? יותר לא כלום. מקבל אתה מה מאת ברנר? מה הוא כותב? מה
עם ה"מעורר"? הבאת הרי זה עתיד להתחדש? וה"רביבים"—איה הרביבים השלישי?
כתב על כל מה שאתה יודע.

ושלום רב שלך אורינסן.

(א) אצלי.

LIII.

למ. הופנשטיין.

(פצ'ט, י"ב אונוסט שנת 1912)

כן, הרי אני מוסיף. את מכתבך קראתי לע"ע רק פעם אחת. כתוב, כתוב עוד. שמע, האמנם באמת כך הוא המצב בנוגע ל"האדם הטוב"א—מִימי לא חשבתי שכן הוא הדבר, משקה. כתב שמעית, שחלום חלמת, ש... כתב דברים ברורים, משקה. אני עוד אשוב לקריאת מכתבך ואתה כתב. מה כונתך בנוגע להפריחים שבקשתי—אינך רואה חלום, משקה?

LIV.

להנ"ל.

(פצ'ט, אונוסט שנת 1912).

ראשית כל דבר, משקה, הפצתי לאמר לך דבר אחד ע"ד מה שדברת אתי "אימפריוניסטי" בדבר הנסיעה, שנמעת ב) "כמתוך הכרח" ולבך עליך דוי" ושנמעת "כחכם" וכולי וכולי. לא מניה ולא מקצתיה—ודבר זה אינו אלא אותו "פרעש שעף", כלשונך זהב, ואתה, הזקן, כבר הפצת להרכיב את הפאסקולען על חטמך, משום שנדמה לך, שזו היתה לבושה שמלה לבנה. לא יותר! ושנית—וזהו אצלי עיקר גדול! האדם הטוב! האדם הטוב! האמנם זה באמת "שורר בכל"? אתה כותב ע"ד זה במלים כה מועטות וסתמיות—כאילו אין זה אלא דבר שאינו חשוב, מעלֵאָטש בלעיו, שאין כדאי להאריך בו! אבל, משקה, הטרם תבין, שאני איני רוצה בזה בשום אופן, שאם באמת אחיה בטוח בדבר, שכן הוא, לא אניה את הדבר כך בשום אופן? עכשו, אני מבין, אתה טרוד בישיבת הנגונים, אבל תיכף ומיד כשתבוא לאיזה מקום, תשב ותכתב לי דבר ברור ומבורר, בשביל שאוכל לרדת לסוף דעתך ולבררנה אחיכ. זה הפצי וזה אני דורש ממך. ותהי דרכך צלחה, יקירי.

שלך אוריניסן.

א) בעל המכתב במכתבו לא. נ. העירחו על כי בספרו "אצל" שורר, לפי דעתו, אותו האדם הטוב, הסנטימנטלי, שב"בטרם" התיחס אליו א"נ כמו בלעג ובאירוניה קלה.
ב) מחומל—מקום מושבו של בעל המכתב.

LV.

לאליעזר הופנשטיין.

(שנת 1912) X/10 ורשה.

ריזר,

אחרי כל החקירות והדרישות, שחקרתי ודרשתי עד הנה, הייתי מוכרח, לאחר שקבלתי את מכתבך ביום הששי שעבר, לשוב ולחקר ולדרש. והנה בקצרה מה שעלה בידי לאסף: הכל מודים, שהרעיון א) יפה הוא ויש לו מקום מצד זה, שכל אותו החבל הגדול זקוק לדבר, כלומר שעתון יהודי יומי היה יכול לברא שם איזה דבר, אבל לעיני רק מצד זה; מהצד השני אין מאמינים פה, שהקהל שבאותו חבל מוכשר מצדו להחזיק בעתון שכזה, היינו להבטיח את קיומו. דבר זה גופו צריך העתון בעצמו לברא מתחילה, הנה איפוא, שבשביל לגשת אל הענין צריך להזדיין בסבלנות מרובה ובכסף עוד יותר מרובה. יודעי דבר אומרים, שצריך לזה סכום של יותר מֶטוֹ אֶלְפִים, כי ההוצאות בכלל מרובות הן בדבר שכזה ואצלנו תהינה מרובות מאד מחמת תנאי המקום שאינם נאותים. מלבד זאת צוחקים פה, כשאומרים, שבהיות לנו מספר של איזה אלפים חתומים, כבר יהיה קיומו של העתון בטוח: לא עיד אלפים, אומרים הם, צריך לדבר, אלא עיד עשרות אלפים. ובנוגע להאנשים שיעמדו בראש צריך, ראשית, שיהיו, לפחות, שלשה, היודעים היטב את השפה היהודית והמאמינים ומסורים לדבר בכל לב ואשר יודעים את טיב העבודה לכל פרטי-פרטיה. ועוד אחד, המנהל את העסק, שיהיה בקי בדבר זה ויהיה בכלל עסקן בדברים. אם כל הדברים האלה יהיו לנו, אז אפשר לקוות, שכרבות הימים יצליח בידינו לברא לנו את הקהל באותו החבל ואז — — — ונוסף לזה גם דבר המסדרים. פה קשה בכלל למצא כאלה שיחפצו לעבד על תנאים כאלה, ואם יש, אשר יקצאו, הרי תנאיהם קשים מאד, מאד, באופן אשר לפי החשבון תעלינה ההוצאות הראשונות, הוצאות ההכנה, רק בחדש הראשון לאיזה סכום עצום. לפי דבריהם יוצא, שאילו היה אפילו לנו כסף הרבה וסבלנות וכל האנשים הדרושים—היה גם אז לנו תנאי הסדור הללו קשים מאד, ועאכריכ וכולי.

ומעתה מה איפוא נחליט?

והסופרים (זוהי הערה קטנה) הללו אומרים: כלם פה אחד: אפשר יהיה—למה לא? כמובן, אם בשכר הגון, וכשרבי אורי-ניסן שואל: מה פירושו של אותו הגון? אז עונים: פשוט: מטבע הגונה ומזומנה וכדומה. כה היו גם דברי

(א) לחציא עתון ז'רגוני בחומיל, פלך מוחליוכ, מקום מושבם של האחים הופנשטיין.

הק' ...א) בלאאמ'ור. יהודי זה מיעץ להוציא לא יומן אלא—שבועון. אבר תנאי הסדור, תנאי הסדור. יש לו אפילו חשק שיוציא את השבועון פה בנרשה או שימסרו את הדבר לידו וכולי, אבל כל זה הבל הוא.

ובכן—מה תאמר עכשיו? הקבצו נא, בנים ו, החליטו. ואנבו: מה נודע לי, שרשיון אחד מעט; צריך שיהיו רשיונות אחדים וככה נוהגים, כדי שלא להפסיק וכולי.

זהו מצב הדברים, כפי שהצליח בידי להנכח, ומעתה הדבר אינו תלוי אלא—במה?

שכחתי: אומרים עוד: מכיון שאתם חושבים ע"ד דברים שבספרות ושכיוצא באלו, מוכח, שאין לכם שום השגה כל שהיא מטיבו של עתון. און געה טענה זך אפ מיט זיי.

משקה, היכן הוא משקה, מדוע אין לי שום ידיעה מאת משקה? הכבר עזבה אותו הרוח הרעה? כל כך עגמת נפש היתה לי מדברי גלויותי האחרונה מבאלאקלאווא. ענמת-נפש בבחינה זו, שיסורים כאלו, שבצבצו משם, הנה כשאתה סובלם בעצמך, הרי אתה מפרפר במטה בלילות לא שנה, מרגיש את כל הגיהנום שבחסר האחיות ושב, פארפאללען, שבדבר, ולא כלום—למחר אתה מדבר וצוחק וכולי; ואולם כשיודע אתה בחברך, שהוא מתפרפר ומפרכס תחת ידם—הרי הלב כיב מתכוץ מחמת איזה פארדרוס נזקב והרי אתה כועס וקוצף, בחינת תינוק אין אונים, בשעה שעושים איזה עול למי ממקורביו. משקה, אח טובו יכתב נא לי—הרי אני בטוח, שמסתמא לא היה כל אותו דבר, אלא איזה כוי שפרח באויר; אבל גם זה די, גם זה די—יודע אנכי הישב כיצד בני אדם נחנקים אפילו מ,אויס= געבלאזענע פלויען, שכמות אלו?

יכתב נא לי משקה, יכתב לי מה אתו וכיצד הוא מרגיש א"ע עכשיו ושלום לכלכם, לכולכם. לרבקה ולאמא ולערליקים.

אורינסן.

ובדבר ה,חלוס=ב) אחכה לדבריכם—התישבו בדבר בכל זאת—אעשה כל מה שצריך יהיה.

LVI.

למ. הומנשיין.

א' דחנוכה (ורשה. כ"ג נובמבר שנת 1912).

משקה וליזר חביבי,

מה שהיה—היה, ועכשו—גם עכשו לא כלום. לא אכתב. אֵלם אנכי. הייתי חולה, ככלב; עכשו אני אֵלם, כרג. זהו הכל. מה אתכם? משקה, למה לא כתבת איך אתה מרגיש את עצמך? ומה עם ליזר והאינספלואינציה שלז?

בדבר מה שחלמנו אני שולח לכם בכל זאת את המכתבא, שערכתי לכם תיכף לאחר שקבלתי את מכתבכם הסגור הראשון. למה לא שלחתיו כל העת? הרבה לדבר. העיקר, נתיאשתי בלבי מכל אותו חלום ולא חפצתי להתיאש. חפתי, אולי ימצא איש, שיאמר לי אחרת. אותו איש, כמובן, לא נמצא.

מה אני עושה פה? לא כלום. נגשנו להוציא, אוניברסל ביבליותיקה'ב) מהספרות האירופאית והייתי עסוק קצת בזה. בקרוב תתחיל לצאת. מלבד זה אני לוקח חלק בעריכת מאסף ספרותי, שיצא לאור ארבע פעמים בשנה, מאסף גדול בכמותו, כ"ב—ט"ו גליונות כל ספר. בקרוב יצא גם הוא ג. לערך, בחדש פברואר, כמו שאומרים פה. זה ביחד עם לחובר, כנראה, יבא בספר הראשון גם ספורי אצלי (למה לא כתבת לי, משקה, את השם שמפחת בשבילי? אני הייתי כה חפץ לשנות את שמו זה!) כי אצל הורוויץ, כנראה, העניין יגע קצת ד.

מה שלומכם, מה שלומכם, יקרים? הלא אני כה חפץ לדעת דוקא את זה ואתם אינכם כותבים! דוקא על זה אתם עוברים בשתיקה! בבקשה, ילדים—כתבו לי על הכל ותיכף!

מח כותב שופמן? לחובר מחכה ממנו לאיזה דבר. כתב, כי ישלח—במכתב הזה הוא שואל גם לי. כמובן, כתבתי לו, כמו שכתבתי לכם. לא טוב! ושלום לכם. אילו ידעתם כמה קשה לי לכתב, שלום רב לאמא ולרבקה. מה את רבקה? מארוסי הלכה להשתקע בלודז. מסתמא כבר ידוע לכם הדבר. שלום לכם עוד הפעם מכלנו פה.

שלכם אוריניסן.

(א) מ'X/10 שנת 1912. מכתב זה נתקבל ביחד את המכתב הנוכחי.

(ב) כיבליותיקת כללית, הוצאת 'אחיספר', שהוציאה את תרגומיה, כימי שחתי צבי של וסרמן וה'צל' של אובסמפלרר.

(ג) נתיבות, הוצאת 'אחיספר', ששם נרפס ספורו, אצלי.

(ד) מתחילה צריך היה ספור זה להיות נרפס במאסף ספרותי, הנערך ע"י ש' איש—

.LVII

לר' יעקב טוקורוב.

יום ו', ג' טבת, התרע"ג, ורשה.

ידידי איש החמודות, אשר מקירות לבי אכבדנו, הריר יעקב, נ"י.
הנה אנכי לא אצטדק לפניו הפעם, כי לא אצדק גם אחרי כל התירוצים הרבים והנכונים אשר לי; ואולם לקוות אני רוצה, כי ידידי בעצמו יכריע את הכף לזכותי. כי הנה אם אמנם שלא לשם הצטדקות, אבל רוצה אני להגיד לו, כי אמנם כמעט אשר לא היתה לי שום אפשרות בכל העת הארוכה הזאת לכתב למקורבי לבי שתים שלש דלתות כה וגן. כל הימים הייתי שומר את הדבר בלבי ולקנמנו לא היתה כל יכלת בידי. וגם הביתה לא הייתי כותב אלא למקוטעים. בעיקר הדבר היתה בזה יד ההרגשה הקשה שלי, אשר לא תרפה ממני כל העת. והיה כי תקל מעלי קצת, ומצאתי תמיד את העבודה, המוטלת עלי, והנה רבה היא. אדם צריך לחיות, פירשי להשתכר לו כדי מחיתו, ואני הנה יש לי פה עבודה בהוצאת ספרים אחת חדשה, שתתחיל להוציא את ספריה בעוד שבועות אחדים, וגם במאסף ספרותי אחד חדש, שאני לוקח חלק בעריכתו. וככה עוברת לי העת בין חולשה לחולשה. וככה אני משתכר כדי מקותי ומחלתי, וכנראה, לא יהא לדבר סוף, מלבד, כמובן, אותו הסוף, אשר בשבילו גם נולדנו לעמל. אני מקוה, ידידי הטוב, כי יסלח לדברי אלה שאינם אולי מחכמה; הלא גם מפני שהייתי ירא שמא אדבר באוזניו דברי שטות שכמות אלו, לא כתבתי לו עד עכשו.

זה כל הדבר, שיכל הייתי לכתב לו ממצבי אני בכל ימי היותי פה וגם קודם לזה ולא כתבתי—ואולי היטבתי לעשות, אלמלא כתבתי לו את זה גם עתה. סוף סוף דאגה שכמות זו הרי אתה משיחה ומשיחה וללב לא יגנוח מזה. ולא זו בלבד, כי גם ממיל אתה אותה למשא על לבם של אחרים. ואולם אם כותב אני לו הפעם, אין זה אלא מפני שנכסף נכספתי כבר לקרא דברים אחדים כתובים בידי ידידי אלי ולדעת משלמו ומאת אשר אתו בכלל ואת זה יכלתי להשיג רק בדרך שכזו.

והנה גם עיפתי כבר. רוצה אני לקוות, כי ידידי יתנאני עוד בשבוע זה בדבריו היקרים לי ויכתב לי מכל אשר אתו. המקבל הוא מאבי יחי' לפרקים תכופים? יהיה איפוא שלום וברכה רבה ושלום יהי לך דודי רעיתו הכבודה. מלבד זה ימסר נא בשמי שלום וברכה רבה לבני ביתו לכל אחד במיוחד. אולי הייתי

צריך לכתב להם גיכ, אבל אין לי שום אפשרות עכשו. אני מקוה, כי בקרוב נכתב להם כלנו. ושלום וברכה רבה עוד הפעם.

אוריניסן.

LVIII.

לש. ביחובסקי.

(ירשה. דצמבר שנת 1912).

טאק-טא, סימיון לבוביץ! הנה כבר כתב לך הקטן (א) את כל האמת, ומה לי לשקר? זהו עיד הכתיבה, ובנוגע לכל מה שקוראים 18—18, הנה ירוסלבל (ב) בתנאים שהציעו אז לא היתה, כמובן, אלא שטות, אבל מוסקוה שצאני. עיד מוסקוה כדאי וכדאי לי לחשב. כיצד אתה סבור, ביחובסקי? לי, למשל, צר מאד, שהוא נשאר בשנה הזאת בנרשוי. התפנץ, גיעב זיך א קוועץ, בלעז, ביחובסקי ועוץ איזו עצה בזה.

ולבתקה-אה, לבתקה תאמר שלום רב. אני מקוה לכתב לה אולי עוד במכתב הזה.

ובנוגע אלי, הנה עיד נסיעתי למוסקוה עכשו אין לי אפילו לחשב בדבר: העסקים, ריל, ופה, לפחות, יש לי מעין עבודה, אעפ"י שמספיקה עדיין לא מעמתי. יש להם פה ביבליותיקות וזיורנלים ו"גדיבים", שקשה להוציא מהם פרושה בעד העבודה שכבר עבדו בשבילם, וכל הקסם הידוע של נרשוי. לא טוב, שאני אינני בקו הבריאה. אילוול שכן, הייתי אולי עושה איזה דבר בדבר תרגום רוסי של ספורי, אעפ"י שהעסקנות בזה כ"כ שנואה עלי: יש בזה איזה דבר לא יפה, כידוע ליודעי חין: אבל מוצא לכסף הלא צריך למצוא לחיות צריך, סימיון לבוביץ—נימשהא ניע פאדיעלאיעש!

כי מלבד הלחם, אשר אנו אוכלים, יש עוד קאסקארא מידי בעולם וכל מיני טינקטורא, ביחובסקי, שלשמואל ירחינאה לא היה אפילו מושג קטן מהם: הנה, למשל, הספור, שמסרתי להורוץ וקבלתי ממנו כמאה רובלים (קרי: 92, שבלשונם של בתי הבנק השונים הם עולים למאה) ואת השאר אקבל איהיש... כעבור שנתים, שלש שנים, כאשר יעזרהו השיית להוציא את המאסף שלו: זהו—לעבענסמיטטעל, שהם אומרים. אח, הגאולה צריכה לבא מכל מקום, ביחובסקי!

באו יהודים אחדים והייתי מוכרח להפסיק באמצע. עכשו אני חוזר אליך. מה יש אצלך? ממה אתה חי? כשהייתי עוד בפצ'פ, ספרו לי בדבר איזה "טיסא-

(א) אחי מנחם.

(ב) בעל המכתב חציע לפני מנחם ג. לקבל בירוסלבל משרת מורה.

גרמסקיע ראבאָט"י וגם באר בארו לי אז את מיב העסק, האמנם יש בזה כדי להשביע את הקיבה? כשתכתב, כתב איפוא לא „בעריכטען“, כמו שהם קוראים לזה פה, אלא דבר, דבר ופרטיו.

ובזה אני גומר הפעם. קצת אני חולה וקצת עסוק ויהי די. כשתכתב לפצ'פה תדרש בשמי בשלום ריסי. מה אתה שם? מה עם גרונה? ומתי אתה חושב להיות שם?

ושלום לך. כתב על כל מה ששאלנוך ועל מה שלא שאלנוך.

אורינסן.

LIX.

לר' יעקב טוקורוב.

יום ב', כ"א יאנואר. (ורשה. שנת 1918)

לידידי היקר הישיש ר' יעקב נ"י.

ודאי יהיה ידידי הצדיק בריבו, אם רק יריב אתי, אבל רוצה אני לקוות, כי כ' יותר הפעם על שלו ולא ידינני לכף חובה, כי אילו ידע כ' את מצבי ואת הרגשת עצמי בימים האחרונים, אני בטוח, שהיה מוחל לי על הכל. עכשו אני נמצא באחד מבתי החולים והפרופיסור מבטיחני, שבקרוב אשוב לאיתני ואני רוצה מאד להאמין לו—ומאמין אמנם. אני צריך לומר, שבבית אבא אין יודעים מזה אפילו חצי דבר. ושלום לו וברכה רבה ממני המחכה למכתבו ולברכתו ברכת כהן. ידידו אורינסן.

שלום רב לכלכם וביחוד ליולי: תודה רבה לה בעד דבריה האחרים.

LX.

למ. הופנשטיין.

מאנטאג, אפנים. (ורשה. כ"א יאנואר שנת 1918).

משקה היקר שלי,

הרבה חמה לבי, בקראי את דבריך שבגלויה האחרונה. אח, ידידי היקר—
זוהי האמת היחידה, הקימת לעד: ראשי האילנות של אותו מקום.. מי כבר

מדבר ע"ד קורסימא! אילו היו משיבים לי, לפחות, את ההויזען ואת הנעלים, כי שוכב אני בבית-החולים של התינוק גשו רק בתחתונים, במחילה, לבר וכח אין ומה יהיה הסוף, משקה—ל"אלהים" פתרוניס! כתב לי, אח טוב, כתב, כי בדבריד אני מוצא תמיד איזה דבר. שכחתי. בדבר מחלתי—הם. אל תגידה בנת, כי אני רוצה, שיוליכו את הקול לבית הרב שבפוצפ. הלא תבינה. אח, משקה, משקה—העוד יבא יום ונצחק יחד את צחוק המתים הנוגה שלנו? רואה אתה? באו ימים, שגם על צחוק שכזה אתה חס! משקה! היקר שלי! אני מחבקך ומנשקך. שלך אורינסן.

(א) הערת בעל המכתב: כתבתי לא. נ. שתחתאונות על מחלת חנוף מזכירה את ראשי האילנות של אותו מקום... וחזכרתי לו מעשה, שמעם ישבנו במסיבת רעים בפוצ'ס ושוחחנו אודות יפי חנוף וכל אחד ואחד קרא שבהו של גופו בעצמו. אז עמד גם הוא, התישר ואמר: שלשלמות יפי גופו חסר לו, לכאורה, רק קורסימ, כי, חלא גבוה הוא למדי וגופו מוצק"...

(ב) לתוריו של א. ג., שעד יוטו האחרון לא ידעו מטחלתו,

ק ט ע

מעזבונן של א. ג.

I

מפסגת מגדל העיר רמקה הכאת-פעמון רניה ותכה גלים חולמים בדמית-
הלילה, הקפואה בנגה ירקרק-חור, ותאבד בקצה האופק הטלול; לאחר רגע החליקה
ממרום גם השנית, ותתפשט צלילים, צלילים רכים, ונשקעה גם היא במרחקים.
— השניהו—חפץ שמואל*) להגיד ויעשה תנועה חלשה לקום; אך באותו
רגע ממש עלתה לו בועת-ליחה קלה מתנהו ותשקיע את קולו והוא לא הגיד כלום,
רק השתעל בחולשה ונשאר יושב על מקומו.
רפרפה פרופל-השיש של פני רחל מתחת למנבעת-תבנה השחורה ונפשו
הקשיבה את לחישתה:

— עוד מעט ויהי בקר:

והלחישה היתה ממש אותה הלחישה הכמוסה, האוצרת בקרבה תעלמת
עולם קורעת, אשר הקשיבה נפשו ותהי לה לברות עוד לפני שעותים, בשעה שצל
המסגד השחור השתטח כתמו לאורך הרחוב המוגה והאלס; ובנוע בדומיה הקפואה
והירקרקת צליליו האחרונים של פעמון המגדל, התחילו משללות את האויר מקצות
(מחוק: „מקצה“) העיר במרחקים (מחוק: ועד קצה) קריאות-התרנגולים מלוליהם.
ועוד הפעם היתה דממה. צל פסגתו הממשמשה של המסגד טפס כבר על
כתל האבנים המקיף אשר נכחו והירח המלא עמד כבר בשפולי השמים.
לפתע נשמעה ותגז אושה קלה. על הארץ מצמצמו רגע צדלי שתי כנפים
ארוכות, כשני כתמים שחורים, ויעלמו.

רחל קמה. היא המתה את ראשה אל חנה ויריה טפלו במחלפות קנצתה.
— עת לישן—הקשיב שלמה את לחישתה ונשימתה ישר על פניו—הבט נא
אם-פתוחה הדלת.

הוא מלמל בקול צר:

— כן. הגיעה העת. מדוע קמתי?

והוא הסיר את משקפיו מעל עיניו ויוציא מכיסו את מטפחתו הנקיה והתחיל
משמשם בה.

רחל תחכה בקנצתה את הנו האחרון, חלצה את עצמותיה ותשב שנית. שלמה

(*) לחלן בכל מקום „שלמה“.

הביט על מתנה הפרוף.

— הביטה איפוא—לחשה בשחוק קל—אכן זאת היא שרירות. לילה שכם.

שלמה שתק רחת. ואת עיניו לא גרע ממתנה.

— ואנכי עיפתי—עפתה לחישת רחל דרך אזניו והוא הרגיש ברעדה את ראשה הקל על זרעו. אולם... הרק חלום חלם?

— הביטה איפוא את הדלת.

— הדלת?—שאל ברתת בקול חנוק וימינו הרועדת לפתה מאליה את מתן

העלמה ההדוק והרכיך.

ועוד פעם חש את ראשה הקל על כתפו.

— עיפה אני—הקשיב את לחשה.

הוא לחץ את ידו הרועדת אל מתנה ועל פניו תעתה בת-צחוק חלשה:

— חרפה—מלל—חרפה, כי רחל תהא עיפה.

רחל הרימה כמעט את ראשה ותשם את כפה הקטנה על לבו.

— אָה־אָ!—לחשה בשחוקה הקל—מה יפעם הלב!

— יפעם?—שנה שלמה.

וביד רועדת לחצה אל לבו. ראשה נפל (כתוב: נפלה) שנית על כתפו.

— מדוע אתה רועדת?—לחשה לו.

שלמה רעד וישתק. מרגע לרגע השתעל מתוך כבישת-נשימה ועיניו התאמצו

לרפרף על פניה הכבושים. פתאם המה את ראשו אל כתפו ושפתיו הרועדות נגעו

בקצה לחי העלמה החלקה והקרירה.

— נו!—לחשה העלמה—לפתע-פתאם...

— מדוע לא?—סחט שלמה כלו רועד ועל פניו הופיעה שנית אותה בת-

צחוק החלשה.

— מה קרה לך?—הוסיף אחרי רגע בשעול.

רחל כבשה עוד יותר את פניה בכתפו.

שלמה הרגיש בכתפו את נשימתה החמה וירם את עיניו ויבט ישר השמימה

וישאף מלא חזונו אויר אל תוכו.

— צריך לפתח את הדלת—לחשה רחל ממטמוני שפתיה.

הוא גחך כמעט. ידו אחזה בכפה הקטנה והצחורה ותרם אותה.

— הנה חולשתי, עלמה!—קרא בשחוק קל וירכין את ראשו כמעט וישק את

הכף החלקה והרכה.

כתפו הרגישה את שחקה של העלמה מתוך חבה וידו חשה את לחיצת-

אצבעותיה הקלה. הוא הגיש את כפה אל שפתיו וישקנה פעמים אחדות רצופות.

פתאם הרגיש טיסת אצבעות חמות ורככות בשער ראשו. הוא הרים כמעט את קולו.

הרב

— ואולם—קרא—אך משנה אתך, עלמה, אם תאמרי, כי די לי בזה!
ובצחוק צוהל עצור הרים את ראשה ויתנפל אל שפתיה.
רחל עצמה את עיניה ולסתותיה החורות רעדו כמעט.
— כשישו!—קלטו שפתי שלמה בתוכחה רפויה.
וכאשר התנפל קָמָה אל חלקת צוארה הלבנה, הכתה רחל בכפה על מצחו
הגבה ותקרא:

— סָדֵן ולא מצח... חלמיש!

פתאם נשמעה המולה קלה. (מחוק: שלמה חדל ממנה.) היושבים נפרדו רגע.
מהמוט הגבה אשר בחצר תחת הקרפף נשמע שקשוק כנפי התרנגול ותקף
רצועה קריאתו המְסָקָה את הַדְמִיָה העמוקה. רחל הרימה את ראשה. הירח כבר לא
היה בשמים העמוקים (מחוק: הנעורים) ולחלוחית־הבקר התחילה מתפשטת באויר.
(מחוק: בקצה האופק עמד הירח גדול ואדום כדם. מנוחת הלילה היתה גוססת.) (נוסף למעלה:
במרחקים קרא הגבר).

— עת ללכת הביתה!—לחשה ותקם.

שלמה קם והתחיל מחפש את מקלו. העלמה טפלה בְּנִי קִנְצָתָהּ.

II

(מחוק: שלמה נשאר על עמדו. כאשר סגרה הדלת מבית.) הרים שלמה את עיניו
ויבט לעברים. הרחוב חיה (מחוק: עור) ריק; והכתים היו עוד שקועים בתרדמה, ואולם כל
נשימה ונשימה העירה, כי הלילה כבר עבר. ממעל בשמים מצמצו אחרוני
הכוכבים החורים: הרחוב היתה ריקה ורוח בקר קליל נשב מפרק לפרק ויאבר. שלמה כונן
את צעדיו אל כבר השוק.

הירח כבר לא היה בשמים העמוקים, ולחלוחית חבקר התחילה מתפשטת באויר.

— נהיתה!—מלטו שפתי שלמה והוא זקף את קומתו ויכליש את חזו וישם את פניו
בצעדים מתונים אבל איתנים אל כבר השוק. יגומו להם אלה, אשר אחרת לא ידעו, סערת
החיים לא הדע תנומה.

ובחשיבו להר צעדיו העליו נשקע לאט, לאט בתליכתו ובכל אשר ראה מבלי אשר
ירע ומבלי אשר יחשב על מה שהוא רואה. מפרק לפרק שאף אל תוכו מלא חזהו אויר לח
ורענן ובכל אבריו היתה משתפכת איוו רעננות מעורדת ומבריא ואז נדמה לו, כי שאף אל
תוכו את כל אשר לפניו: את אלה השמים העמוקים והרוים, את האדמה הרוויה והחרדה
לקרבת היום.

שלמה הטו און ויקשיב להר צעדיו המעורר. מפרק לפרק שאף רוח.

בקומה זקופה צעד (מחוק: הלך) שלמה (מחוק: בצעדים מתונים אבל איתנים—
במתינות ובנשמה) לארך הרחוב הנמה. מסביב היתה דממת לפני־שחר, בשעה ששמים
וארץ שוככים שטוחים לפניך, (מחוק: ורוח לא יפוח, ומכל מקום אתה מרגיש בכל
מתחתך איך שבאחת חסנות הנעלמות קרבת מבלי תנועה) מבלי כל תנועה ובלי כל נדנוד,

ממש כלפני שעה או חצי שעה, ובכל זאת אתה חש בכל מהותך, כי לא זה האור, ולא זה הצל, ולא זאת הדממה, ולא זו המנוחה. בשעות כאלה יש אשר אתה הולך מבלי אשר תדע לאן וראית ולא תדע אשר אתה רואה, והקשבת ולא תדע את אשר אתה מקשיב—ורק הלך תלך ושאפת אל קרבך את כל אשר מסביבך ושתית ולא תרוה את דממת לפני-שחר.

בקומה זקופה צעד שלמה לארך הרחוב הנמה. היתה דממת לפני-שחר. פאתי השמים הקדים התחילו נחנרים והאדמה שכבה שטוחה, דוממה וחרידה לקרבת היום החדש המתרגש. (מ ח ו ק: נרמה, כי הכל מסביב עצר את נשימתו. ויטח און להקשיב את אותות האורה המקות, אותם האותות הקלים-קלילים, הכלתי-מושנים כמעט. מפרק לפרק שאף מלא חזונו רוח ובכל אבהיו השתפכה איוו רעננות מכריאה ומרחיבה את החזו עד כדי נאקה.) מסביב הביטו עליו חלונותיהם הקמים של שורות הבתים הנמוכים ומפרק לפרק הקשיבו אזניו משק עלים מהגנות בהתעורר עליהם אחת הצפרים המשכימות. מרגע לרגע שאף מלא חזונו אור.

באפס מחשבה עבר את כל אותו הרחוב (מ ח ו ק: שקוע בחליכתו) עד באו אל קצוהו ולעיניו נגלה ככר השוק הגדולה. (מ ח ו ק: הדוממה הנכלשת עתה מתוך צל האור הקריר התועה עם קפות אשפתה הפזורות ושתי עגלות האכרים, אשר על יד האטלזים הפזורות עם סוסותיהן הנמות על ידן, גם פה היתה דממה, רק מפרק לפרק נשמע פהוקו של שומר הלילה מסכתו חצרה.)

רגע עמד ויבט לפניו. צל אור קריר תעה (מ ח ו ק: התועה) בהורין, בהורין. (מ ח ו ק: חלית את) דמם קפאו קפות האשפה הפזורות על פני הככר. (מ ח ו ק: ושתי עגלות האכרים אשר) על יד האטלזים (מ ח ו ק: עם סוסותיהן הנמות על ידן וקופות העשבים המסודרות למכירה. השחירו חילחות המוגפות של חתנויות חאכין המסודרות) עמדו שתי עגלות אכרים (מ ח ו ק: ועל ידן) וסוסותיהן נמות על ידן כשנסטריהן כבושים בשחת הירק. הלאה מעט השחירו דלתות הברזל המוגפות (מ ח ו ק: מתוך סיד) של שורת החנויות המסודה. מפרק לפרק נשמע פהוקו של שומר-הלילה מתוך סכתו.

(מ ח ו ק: מחרה נשמעו) מהרה זעזע את הדממה הד קול צעדים ישרים על פני המרצפת. (מ ח ו ק: שלמה הלך אל אשר רוחו נשאחו.) הוא לא ילך הביתה. ינומו להם אלה, אשר אחרת לא ידעו.

הכלב, אשר רבץ על יד סכת השומר, הרים את ראשו, הביט אל עבר שלמה, וכאילו החליט בנפשו, כי אין כדאי להתגרות בו, כבש שנית את ראשו בשערותיו המנומרות. השומר פהק.

— מאוחרת השעה, בר-פחות. הבקר אור.

— שלום איפוא בבקר, שיבה!—ענה לו שלמה בסבר של חבה וקולו צלל על פני כל הככר.

— שור נא, שמתו—התפלסף השומר—? Небось, давки разшевелелись...

— אחת, שיבה! רק אחת.

— אחת? Ну ужъ и одна, должно быть!

— עבירה, שיבה?

השומר, כנראה, שם את מקטרתו בפיו ויחליט:

— קו=דא! Дѣло, братъ, молодое גם אנחנו (מ ח ו ק: חיינו...) לא בשערות

כסף נולדנו...

(מ ח ו ק: שלמה—צחוקו של שלמה מלטל את הרממה ותוא עבר חלמה).

— דא ניהו, שיבה...

והוא עבר חלמה.

ובעברו את שורת החנויות (מ ח ו ק: ויעבר על פני המסגר הלכן וישמאל) ויסנה
אל הרחוב העולה אל מחוץ לעיר, העביר את כפו פעמים אחדות על פניו ושפתיו
מלטו.

— כן.

ואח"כ הצטחק רגע. ממש כאותם הגבורים שעל הקמה. מדבר אל נפשו...
אי, שלמה! בכלל—אתמל התודע אל עלמה, והיום... הני נשיו... היא ישנה עתה?

והוא זכר את דברי השומר: נו, האחת שם אחת היא, כנראה!

והוא שב פתאם על עקביו. עלמה חיה היא... מה לו ולכל אלה?

וכשעבר שנית אל סכת השומר והלו שאלהו:

— חה=חה...? Нечетъ, паица?

לא ענהו כלום ויעבר חלמה...

אורי ניסן גנסין.

י"ב חשון תר"ם—כ"ז אדר א' תרע"ג.

(חומר לחולדותיו).

I.

רוב שנותיו בלה אורי ניסן גנסין בפאטשעם—מקום מושבו של אביו הרב. מהשנה העשירית לחייו היה יושב בעירה קטנה זו, העומדת על גבול פלך אריאל, שהיתה חביבה עליו במאד ושהיה קורא לה „אלוני המולדת“ שלי. שמה למד מתחלה בחדר ואח"כ בישיבת אביו הרב.

בישיבה, בהיותו בן טו—טז התודע אל י. ח. ברנר, שבא אז לפאטשעם ללמוד בישיבה, ששקמה יצא אז, לתהלה בחבל פולסיה. באותו זמן היה גנסין שוקד כבר בהתמדה על הספרות העברית, „ובולע“ את כל הספרים מתקופת ההשכלה ומהספרות העברית הצעירה. והימים—ימי הופעת הפרוספקט הראשון של „תושיה“ אדות ה„ביבליותיקה העברית“, שרשומיו היה נכר אז בין חוגי הצעירים העברים.

יחד עם י. ח. ברנר ועם עוד אחדים מצעירי הישיבה ומבני „בעלי הבתים“ הפאטשעפיים החל „להוציא לאור“ בכתב-יד ירחון „הפרח“, שהופיע בדיוק 3—4 חדשים רצופים. בחוברות „הפרח“, שהיו מכילות לערך 120 עמודים (9) כתב הרבה שירים, פיליטונים, „מאמרים“ ומאמרי בקרת. הנער ברנר „הדפיס“ אז ב„הפרח“ בהמשכים פואמה גדולה בשם „ר' חנינא בן הרדיון“, ספור פנטזי בשם „מגבורי ישראל“—ספור ארוך מאד בפרקים רבים, שדן בו עד עם ישראל ועל צעירים עברים ועל הגלות ועל הגעגועים לארץ-ישראל ועל עוד הרבה, הרבה דברים; ועל יד זה גם מאמר בשם „סופרנו אניג". לומר: אורי ניסן גנסין.

במקום „הפרח“, לאחר שזה חדל „להופיע“, התחיל גנסין שבו עון עברי—„הקוף“. העורך היה הוא בעצמו והוא היה כותב אותו ב5—4 אקזמפלארים בכתב ידו, שהצטין ביפיו ובנקיונו. ל„הקוף“ היתה כבר צורה ספרותית ביותר ושם באו שיריו הליריים היפים, מאמריו לשאלות היום ועוד, וגם ברנר, שישב כבר אז בביליסטוק והיה שם סופר סתם השתתף בו—בחלק השירים ביחוד. שיריו של

האחרון היו פסימיים ביותר והתחלת שיר אחד משלו, שידעתי בעל פה, נשארה בזכרוני עד היום. הוא—בטוח אני, שזכרוני לא יטעני—מתחיל ככה:

”וּבְהִתְעוֹרֵר יְאוּשִׁי, וּבְהִתְנַבֵּר יְגוֹזִי,
וּבְהִתְעַשֵּׁף גִּשְׁמִתִּי בְּמַעֲטָה עֲצָבָתִי,
”אֲזִי—לְבוֹר אֶפֶל יִדְמָה לִי מְעוֹנִי,
”וְתִגַּל פֶּלֶא—לְחֹצֵר מְנוֹת...
”וּבְגִעֵי יִהְיֶה שְׁמִים טְהוֹרִים
”לְעֵנִי אֶפֶל, לְעַרְפְּלִי כֶּדֶד — —

באותו הזמן (98—1897) מתחלת עבודתו הספרותית של גנסין. הוא הרבה אז לתרגם שירים מלרמנטוב, נדסון, ניקיטין ואח"כ, כאשר השתלם בשפה האשכנזית—גם מהינה, שהיה חביב עליו עד למאד. אז תרגם דעברית גם את „אסיר שליון” לביירון. גם שירים מקוריים (ביחוד בעלי תכן אגדי ומדרשי) כתב אז הרבה.

את השירים היה כותב מחברות מחברות ושם אותן למשמרת בארגזו. במקרה נתגלגלה אחת ממחברותיו, ע"י אחד מקרוביו שנסע לירושלם, ליד עורך „הצפירה”, מר סוקולוב. בעל המחברת משך עליו את עינו של בעל „הצפירה” ואח"כ בעזוב אורי ניסן בפעם הראשונה את עירתו, והוא אז כבן י"ח שנה, ובא לירושלם (1898) מצא לו עבודה פחות או יותר קבועה ב„הצפירה”.

בירושלם, שלא אהבה ביות, לא הרבה לשבת ושבת בחזרה, אחרי עבור שנה, לעירתו, ששם חש את עצמו יותר טוב. ומאז מתחלת סדרת הגדודים שלו, אותם הגדודים, שהיו מלאים תלאות, עוני וסבלון, סבלון אין קץ...

הוא שב עוד הפעם לירושלם (1899), ישב שם ירחים אחדים ונסע ביחד עם המספר בר שדסקי ז"ל ליעקאטערינאסלאוו. ביעק. ישב חורף שרם והתפרנס מהוראות שעות עבריות. מיעק. נדד לוילנה ועבד שמה זמן קצר ב„ה זמן”. מוילנה נסע יחד עם ידידו הקרוב ז. י. גאנכי למולדתו של זה האחרון—לקרוצה (פ' מוהילוב) ומשמה—לקיוב, לח"ל, אבל נעצר על יד הגבול האוסטרי ושבת בחזרה לקיוב (סתיו, 1906).

בקיוב סבל הרבה מחסור ואותה שנה (1906) היתה התקופה היותר רעה בחייו והיא היא שגרמה בודאי להתפתחות מחלתו, מחלת הדב. ימים שרמים היה נודד בחוצות קיוב בלי מזון ובלי מעון ובלי בגד חם.

בסוף החורף ההוא (1907)* עזב את רוסיה ובא ללונדון. הישיבה בלונדון ההומיה וביחוד בימות הקיץ הקשים והלוהטים לא גרמה לו נחת ביותר—דו, שככה היה מסור אל הטבע—אל השדמות, הערים, הגחלים ועמקי הפרחים שבסביבות מולדתו.

בלונדון נערכו על ידו שתי חוברות „המעורר” האחרונות ושמה תרגם בשביל

„המעוררי את מאמרו הגדול של ל. שיסמוב—תחלת דברים אחרונים.“
באוקטובר שנת 1907 עזב את לונדון ונסע לארץ-ישראל, ששם ישב אז
אחיו הצעיר. בא"י השתקע בפתח-תקה והשיג לו שעורים עברים אחדים, שהתפרנס
מהם והיה בא מפעם לפעם לבקר ביפו ובמושבות הסמוכות. בארץ ישראל חש
את עצמו לא בטוב. מצב רוחו היה מדוכה, הרבה כתבי יד—מאותם שהתעסק
בהם אז—נשרפו אז על ידו.

בבוא האביב החל להתגעגע לביתו ולמולדתו, לבו משכהו להוריו הזקנים,
שהיה מסור אליהם בכל נפשו, לידידיו האחדים, שהיו קשורים אליו, להנפשות
הקרובות האחדות, שחכו אליו. תקפוהו געגועים להמולת היערים החביבה והמבשרת
נחומים בסביבות פאטשעפ, להמית הנחל היפה והצנוע, הנוהג גליו בשלוח וברומיה
תוך חופים נהדרים, שקמים ונמוכים...

בפעם זו, בשובו למולדתו ולהוריו (סוף מאי, 1908) שם קץ, אם כי לא
בחפץ לב, לנדודיו ושלטוליו: כחמש שנים, שנותיו האחרונות, ישב בתוכה ועזבה
לבסוף, בהתגבר עליו מחלתו, בד' תשרי, תרע"ג. במכתביו לאחדים ממכיריו כתב
לפני נסיעתו, שנוסע הוא הפעם מתוך אונס ו„שאולי יתחרט על נסיעתו זו.“
בחמש שנים הללו, בשבתו בפאטשעפ, כתב את ספוריו „בטרם“ (שהתחיל
לכתוב בא"י), „בגנים“, „קמטה“, ו„אצל“, ותרגם חלקים מן הפואמה הידועה של
לונגוס „דפנים וחלויה“ לעברית.

בשבתו בעירה נדחה, חזקה ובודד, רחוק מהחיים ומהמיתם, רחוק מחוגי
הספרות השונים, וחש את המות בכל רמ"ח איבריו, אין תימה, שאלו השנים חיו
קשים לו במאד. הוא היה סובל יסורי גוף ונפש. חפץ היה לברוח לאיזה מקום,
להחריץ מהמצב המשונה, שהיה נתון בו—אבל לא?

ת, אות רבות תקפוהו אז. רעים אחדים, קרובים ואהובים, מתו אז ע"י. בן-
אחותו, צעיר בעל נפש רכה ויפה, מת בדמי עלומיו. אלה האסונות השפיעו הרבה
על מצב רוחו ועל בריאותו הרפה, והמה, ביחוד המות של בן-אחותו הצעיר, ישראל
נה, קצרו את ימיו בהרבה.

אותה תונה, הנוהמת ונוקבת, שהרבה לכתוב עליה, היתה מכבידה עליו
ביותר ולוחצת ולוחצת את לבו הרגש והמלא אהבה והשתתפות ולא. היה מוצא
לו מפלט ממנה.

מרבה היה אז בשילוי ביחידות בלילות האפלים, מטיח בנהר בסירה, חודם
וכותב ומתעסק לפעמים בצרכי צבור.

כאשר תקפתהו מחלתו עזב בעל כורחו את פאטשעפ ואת בית אבותיו ובא
בתשרי 1912 לורשה. שמה מסר לדפוס את ספורו הגדול „אצל“ והספיק לתרגם
בימי מחלתו „בימי שבת צבי“ ו„הצלב“

בדיקבר החלה מחלתו להתגבר וקבלה צורה רצינית ביותר, ירחים אחדים סבל הרבה ממחלת לבו ומת אחרי יסורים וענוים קשים בבוקר יום ה', כ"ז אדר ב', (כ"א פשווראל) תרע"ג.

II.

מטבעו היה גנסיין אוהב את החיים, את השמחה, את אור השמש. מעודו לא אהב להתאונן על החיים מה שאינם מלאים ואינם מענינים ואינם מספקים את הנפש. את הכל היה מקבל באהבה, בשחוק קל, בהומור יפה. כך צריך להיות וככה המה החיים ואין מקום לבוא בתרעומות ובטרוניא עליהם. אין על מי להתאונן. בזכרונותיהם של אחדים ממכיריו, שנדפסו אחרי מותו בעתונים שונים, נתן לו שם שתקן. אפס מכיריו מימי ילדותו לא ידעוהו בתור שתקן. בעירתו, בפאטשעפ, היה לוקח חלק בכל המוסדים הצבוריים, שהיו מתיסדים על ידי הצעירים. אמת, הוא היה עושה זאת בלי רעש, בלי קולות, כיד הצניעות והענוה החביבות עליו. הודות לעבודתו ולהשתדלותו נוסד אצלנו בית-ספרים עברי, שהיה אוהב לשפל בו ביותר מתוך חבתו הרבה להספר העברי.

בראשית ימי הציוניות היה הוא מהראשונים ביסוד אגודה ציונית והיה אחד מראשי העובדים בה. לספר התקנות של האגודה הציונית כתב פתיחה יפה ומלאה ענין והוא היה מנהל גם את הפרושי-כלים הראשונים של ישיבות האגודה.

„בימים הנוראים“, בסתו שנת תרס"ה, עת שרוב העירות בפלך משרניגוב מסביבנו נשדרו ונהרסו, ומשעה לשעה חכו לפרעות גם בעירנו—לקח גנסיין חלק בההגנה העצמית. העברית והרבה לעבוד בתור אחד המתוכים בין הצעירים ובין „בעלי הבתים“, שהיו מתיחסים אליו באמון רב.

וגם בתור רזיסור הראה את כחו וכשרונו בעת שעלה בדעת חבורת חובבים משלנו לערוך בפאטשעפ חזיונות ביהודית. הוא היה האחר, שידע פרק בהלכות ביט"מ והרבה כח ועמל השקיע בעריכת ובהכנת ההצגות.

הוא היה אחד העובדים היותר נמרצים בעת שצריך היה ליסד סניף ל„חובבי שפת עבר“ בפאטשעפ, שמסכות חזיוניות, אמנם, לא עלה בידו ליסדה.

בחיי יום-יום של כל אחד ואחד, באותם החיים המרים והחד-גונים של עירה קטנה, הזוחלים והקשים והמלאים דאגות, היה תמיד גנסיין לוקח חלק ומתעניין. הוא היה מנהל בעצותיו הנכונות ומקיל בהרבה בתמיכה הרוחנית שהיה ממציא לכל אחד ואחד.

כמה נפשות היה מרגיע בשחוקו הטוב, בהתיחסותו החמה והפשוטה והנוחה. הוא, שידע כמה את מסתרי נפש האדם—מה רבה היתה השתתפותו בצערו של

אחר, מה מסור היה לצרתו ולקשי יומו של אחר.
כמה ידע אורי ניסן להקיל את מכאוביהם של אחרים, את קשי החיים, ולהנעים
קצת את המרידות שבהם...
איך היו העינים היפות והחולמות שלו מביטות דנשמה ומחממות אותה
ומעוררות בה תקווה ואמון ואהבה אל החיים ואל האדם ואל הטבע.

III.

הוא אהב את הטבע אהבה מיוחדת במינה, אהבה חזקה ונאמנה ועדינה.
קרובים ואהובים היו לו תמורותיו וחלופי גווניו האביב הצהול. הקיץ הלוהט, הסתו
הקודר, החורף הזועם, הגשמים, השלגים, הערבים, הלילות—לילות הקיץ הנפלאים
ולילות הסתו הזעומים—הטבע בכל גדלותו ובכל חנו היה קרוב ומוכן לו!
בקין היה ימים שלמים מטיל מחוץ לעירה, היה בא בחורשות וסבכי היערים,
הסובבים את עירתנו, מטפס על ההרים ומתבונן ומקשיב להקולות וההדים
המשונים והסודיים הרוחשים בחללו של עולם בצהרי קיץ שקטים ולוהטים.
ואת המים היה אוהב—ואיך היה אוהב אותם! שעות רבות—ביחוד בלילות
לבנה בהירים וקיריים—היה מטיל בסירה על פני הנהר הקטן והיפה, הנמצא בקרבת
עירתנו. נהר קטן ויפה זה, עם גדותיו הנמוכים, הדוממים והנוגים נמצא בהרבה
מספוריו האחרונים („בטרם“, „בגנים“, „אצל“). הוא היה קשור אליו בחבלי קסם
ואהב ביחוד לקדם פני שחר על המים, עת קרני השמש הראשונות, הרפות והחורות,
היו מאירות את המים השקטים וההופים הנרדמים באיזה אור אדמדם כהה והכל
מסביב היה מקבל פנים משונים, חורורים, נוגים וחולמים.
ויש שיצא לבדו בסירה ויתעה ערבים ולילות על פני המים ויבוא למקומות
בודדים ורחוקים ביותר ויכנס בדברים עם הדיגים ממכיריו ונפרד מהם ובא וקושר
את סירתו אל אחד הגזעים העתיקים אצל החוף ובא לנוח לתוך החורשה היפה
והנהדרת, הסבוכה והחולמת, העומדת במורד הנהר.

IV.

לעבודתו הספרותית היה מתיחס בזהירות יתרה. לושש היה כל מלה ומלה
ומעבד כל עמוד ועמוד בספוריו. זמן רב היה יושב ומחפש אחרי מלה נכונה, הברה
יותר ברורה, יותר אמיתית, שיהא בכחה להביע ביותר בהירות הרגשת נפש זו או
אחרת הדקה מן הדקה... יש שהיה פונה גם אלי בשאלה, אולי יודע אני כיצד מביעים
זאת וזאת או איך פירושו של זה וזה בעברית.
את ספוריו לא היה ממהר לשלוח לדפוס. שנים שלמות היו מונחות בכתובים
אתו. את „בינתים“ השהה אצלו כשנתיים. את „בטרם“ עכב תחת ידו יותר משנה

וחצי ואת ספורו „אצל“, שנדפס אחרי מותו (תמוז, תרע"ג) קרא לפני עוד בימי הפסח תרע"ב.

כשאתה מתבונן אל כתבי היד השונים, שנשארו אצל גנסיק, הנך מתפלא על אותה הדיקנות—הייתי אומר מסירות הנפש—בכתיבתו. פרקים אחדים בספורו „בשרם“ מצאתי בחמשי-שש נוסחאות. הוא היה כותב וחוזר וכותב, מוחק וחוזר ומוחק פרקים שלמים מפני, שלכאורה, משפט זה בתחלת הספור ומשפט זה באמצעותו אינם כהוגן.

את הספרות העברית אהב בכל לבו ונפשו והיה מסור אליה כולו. שמח היה באמת על כל כשרון חדש, על שיר יפה של משורר זה או אחר, על הופעת ספר עברי חדש.

לאחד מהדברים העלולים ביותר להבנים זרם רעננות והיים בספרותנו היה חושב את התרגומים, התרגומים משפות שונות לעברית, והרבה עבד ביסוד „נסיונות“—הוצאת ספרים, ששמה לה למטרה להוציא תרגומים מכתבי מבחר הסופרים האירופאים במחברות זולות. הרעיון הזה לקח את לבו והיה חי בו זמן רב. בעונג מיוחד ובהתלהבות יתרה נגש אז לתרגום ספורי ציחוב—הסופר הרוסי, שהיה קרוב מאד ללב—לעברית. הוא תרגם אז ספורים רבים, אבל רק אחדים מהם ראו אור אחר כך. מפני סבות שונות לא עלה אז נסיון של „נסיונות“ יפה ואחרי שהופיעו חוברות אחרות היתה מוכרחה להפסיק את עבודתה.

לפעמים היה מתאונן לפני על כי אין בשביל מי לכתוב עברית. אין בשביל מי לכתוב ולעבוד. „הנה יצא „הבינתים“ שלי—אמר לי פעם—ומי יקרא אותו, למי יש צורך בו? נו, אתה, ברנר, שופמן, פלוני, אלמוני ועוד 3—4 מבני הישיבה וחסל“. הרבה תוגה היתה בהתאוננותו לפעמים על חסרון קוראות עבריות אצלנו. אין בשביל מי לכתוב עברית—חזר ואמר גם חמשה ימים לפני מותו.

גנסיק לא זכה למאמרי בקרת אודותיו. הבקרת העברית לא ידעה כלל ממציאיותו. מה שנכתב אודותיו לפעמים נכתב כמו לאחר יד, בתור רשימות והערות ביבליוגרפיות. על ספוריו „הצדה“, „בשרם“, „בגנים“ עברה הבקרת בשתיקה גמורה: אף שורה אחת לא הוקדשה להם לא ב„השלוח“ ולא בשאר האורגנים הספרותיים שלנו. (מלבד מלים אחדות בהמעורר א' על „הצדה“).

רק קובץ ספוריו הראשון „צללי החיים“ (ורשה, 1904) וספורו „בינתים“ (לונדון, 1906) עוררו הערות בקרתיות אחדות יותר מפורטות.

ואלו הן:

- (א) מ. י. ברדיצבסקי ב"ספר השנה" השני ("אודות צללי החיים").
- (ב) "הדור", השני, ח' ט—י. (אודות "צללי החיים").
- (ג) י. א. לובצקי, "העולם הברליני, נומ' כ"ב (אודות "בינתים").
- (ד) ח. ב. צלאל ב"המעורר", שנה שניה, ח' ט' ("בינתים").
- (ה) ש. ביחובסקי, "הזמן", יאנואר, 1907. ("בינתים"). (חתום על פי מעות: י. ח. ברנר).
- (ו) "מכתבי סופר", רביבים, ב', לבוב, תרס"ח.
- (ז) רשמי ספרות, האחדות 1911, גליון י"ז.

והנה, בסוף, רשימה ביבליוגרפית מיצירותיו של א. נ. גנסין.

- (1) צללי החיים. ספורים. הוצ' "תושיה". ורשה, 1904.
 - (2) "סעודה מפורסמת". ספור. "ספר השנה" שלישי. ורשה.
 - (3) "הצדה". ספור. "ירחון", "הזמן", ח': 1905. וילנה.
 - (4) "בינתים". ספור. הוצ' "נסיונות". לונדון, 1906.
 - (5) "בטרם". ספור. "רשפים" ח' טו—טז. ורשה.
 - (6) "בגנים". ספור. "ספרות", ספר ד'. ורשה.
 - (7) קטטה. ספור. "הצפירה", נאיאבר, 1912. (בשלושה נומרים).
 - (8) אצל. ספור. "נתיבות", ספר א'. ורשה, 1918.
 - (9) שירים: (א) לנביא. (ב) אך קינה ונהי... ("ספר השנה" לסוקולוב, ספר שני). (ג) שוא מבשר דרור... (ד) שלום ערבים לך, יפתי. ("הדור". הראשון לפרישמן נומרים 6, 88) (ה) שיר בירחון "הזמן" (1) מרחביה ישתרע נכחי הלאה. (הצפירה, 1913, יוני).
 - (10) מאמרי בקורת. (א) אודות "דימון יהודי" לגולדין. ("הצפירה" 1900)
 - (ב) אודות "מפוסים וצללים" לברשדסקי (הצפירה 1900) (ג) אודות "לוח אחיאסף" תר"ס. ("השבוע", ש"ל בקראקא ע"י פוקס, מאמר גדול בשלושה המשכים). כל מאמרי הבקרת הללו חתומים א. נ. אסתרזון.
- בכתב יד נשארו ספורים אחדים לא נגמרים וספור אחד נגמר, שירים רבים מאד והתחלות של דרמות אחדות.

תרגומים.

- (1) מ. ספקטור. ספורים וציורים. הוצ' "תושיה", 1901.
 - (2) א. ציחוב. ספורים. (באביב, אשה מספרת, מלנט.—) הוצ' "נסיונות". לונדון, 1906.
- "בצה". ספור. הוצ' ברנר. ירושלים. תרע"ב.

6) ל: שיש טוב. תחלת דברים אחרונים. י"א פרקים. המעורר, שנה ב'.
לונדון: (ח' ח—ט).

4) י. וסרמן. בימי שבת צבי. הוצ' „אחיספר", ורשה. 1918.

5) אובסטפלדר. הצלב. הוצ' „אחיספר", ורשה. 1918.

בכ"י נשארו גם כן תרגומים אחדים מציחוב, פרעווא ועוד:

ביהודית נמצא רק ספור אחד מתורגם—„בגנים". („צווישען גערמנער", יודישע

וועלט' נומ' 4. וילנה. 1918. תרגום המחבר).

ש. ביחובסקי.

א. נ. גנמין.

הרוח רוח צח בחוץ—והעם ההולך אחרי מטתו הולך ורב. עדה גדולה מאד. אנשים ונשים וסופרים וקוראים וקהל סתם. הכל באו, ואין פלא: הלא היו מודעות בעתונים על דבר השעה של ההלויה, והרוח צח כל כך. אחד, סופר ועורך, נגש אלי ומגמגם ושואל: סופר מת זה, מה—מה בעצם היה?... צר לי, צר לי, נחבא אל הכלים שכזה!—ואני מרגיש כי דמי שותתים לתוך פני והם מאדימים. לא עלה גם על לבי, כי מוזר הוא לקוראים, ואפילו לרבים מחבריו, עד למדרגה גדולה זו. אבל אין דבר. הלא באו לחלוק לו את הכבוד האחרון. רבונו של עולם, לו רק חלקן לו קצת גם איזה כבוד ראשון...

ואני זוכר אותו, כשראיתיו בפעם הראשונה. עלם גבה-קומה ומרושל קצת וביישן. הנקל לך לחצוב מטיל פז מן ההר. מלחצוב מלה יתירה מפיו של זה. אבל בכלל לא היה גפלה ברב או במעט. אני הייתי אז עורך את "הדור", והוא הביא לי שיר. וגם השיר לא היה גפלה באיזה דבר ביהוד. שיר יפה כל צרכו, כמאת שירים יפים אחרים, ורק שאיזה ניצוץ מיוחד לא היה ניכר בו. אני הדפסתיו. ואחרי כן הדפסתי עוד שיר ועוד שיר ממנו. ואחרי כן חדל מהביא. נעלמו השירים ונעלם גם הכותב. לא יספתי לראותו עוד וכמעט ישכחתי גם את שמו.

ואחרי כן ימים אחרים. קבלתי עלי את עריכת ירחון "הזמן" וקבלתי מיד המערכת הקודמת חבילה שלמה וגדולה של כתבי יד. ביניהם היה גם איזה כתב יד בשם "הצדה". אבל לא מהרתי לקראו, משום שהייתי קורא את הכתבים על הסדר. וכך עברו ימים ושבעות. היכול היה לעלות עד לבי, כי אוצר גנוז אני משהה בביתי ואני מעכב אותו מן הקהל? ואולם לא אוכל לשכוח את השעה, כשקראתי את הספור הקטן הזה. הלשון היתה מגומגמת וכבדה קצת, ואני התרגזתי. אבל מיד אחרי הרגעים הראשונים, ואני שכחתי ולא ידעתי ולא הרגשתי עוד את כל הקטנות האלה. מיד אחרי עשרים שורות של קריאה הוברר לי, כי יש לי עסק פה לא רק עם כשרון מצוין וגדול, כי אם עם אדם נפלא. הרגשתי, כי אירע לי מאורע בחיי. נתגלה לי אדם—מין זה היקר כל כך במציאות בין רבוא רבבות בני האדם. הן הסופר הזה אין "עושה" כלל ספור, אין בו אפילו קורטוב של מעשה,

אין בו אפילו גרגר של מלאכה, אין בו אפילו טפח של סוזה, אלא חי וכוזב את לבו, חי וכוזב את עצמו—וכותב בדמע. אפשר שהוא הכשרון היותר אמת, ובכן אפוא הכשרון היותר גדול, שהיה לנו. לא אמר: כל מלה היא מרגלית. פראזה זו כבר רגילה כל כך על לשוננו עד שאינה עושה עוד שום רושם; אלא כשאמר: כל שורה ושורה היא חומר או דבור—מתחיל או פואזינג'ה לשיר לירי—והייתי קרוב על ידי כך אל האמת. אין הוא יודע כלל מה זה "זיוף", ואפילו במובן היותר טוב של מלה זו, ואין הכתיבה כלל עיקר אצלו, אלא הטפל לחייו. וכל מה שהוא כותב הוא מין "שיר של הזדמנות", במובן היותר נאמן של מלה זו לפי מושגו של גאטה. כל ספור וספור הוא מין "געלענגענהייטסגעדיכט" כזה. והזדמנות זו היתה לו בכל שעה ושעה, משום שהיה אדם והאדם שבו היה כואב, לא אוכל כלל לצייר לי אותו בתור סופר, שהיה יכול לכתוב גם את חיי אקר. ובאמת, בכל מקום אשר נסה גנטין לכתוב חיי נפש זולתו, מיד נעשה לסופר מן המדרגה השלישית או הרביעית, למרות מה שהיתה לו עין חדה מאד והוא ראה הרבה כל כך והבין הרבה כל כך וחקר הרבה כל כך. אבל מי שקרא "הצדה", "בינתיים", "בטרם" ודומיהם, לא ימחו עוד לנצח מקרב לבו.

התוכן שלהם? כמעט שאין להם שום תוכן. היש תוכן לאדם? היש תוכן לחיים? אין התחלה ואין סוף להם, לאותם הספורים, והכל כאלו מתנדנד לעיינו, עולה ויורד, עולה ויורד, פעם גשמים זועפים ופעם שמים צחים, פעם זיק אור עם מעט תקוה ופעם יום מעונן עם לב מעונן, והכל כה נאלח וכבד ועצל וריק ונמאם והלב מתפתל ומתפזר וצועק מרב מכאוב—וסוף. ומסביב הכר כמו אד וכמו חלום. הכל רק מקרה. אכן ברגאריסטיים מאד בבחינה זו השמות שקרא גנטין לספוריו. הכל אצלו נעשה מן הצד או "הצדה", הכל הוא רק "בינתיים", הכל יהיה "בטרם" או "אצל"—כי כך הם החיים. "הענין כשהוא לעצמו" אינו כלל במציאות, אלא רק עוד מלת-היהם שלו... חיים אנו לא בעצם אלא ביחס...

ועומד נחום הגזר נשען על השבכה הרעועה ומביט אל הבאר העגולה, הבולטת מתוך טבירו של הנחל, ואל קופת הדשן המקופאה לא הרחק משם, ואל הערבה הלבנה, המטושטשה בערפל עב, וצריחת עורבים שורדת מהמטה אותו וספירה לו כל אותה שעה בנקמה של מרידות כי "לא אנשים שכמותו מסוגלים לקחת מן החיים אפילו מה שהם בעצמם מושיטים להם, ולא אנשים שכמותו מסוגלים, שתהיה להם בכלל איזו אחיזה כל שהיא בחיים. קח-ה, קח-ה—ילדות, ילדות, או גם טפשות המונית וקהות של יושב אהל היתה בו כל הימים, ולפיכך היה עושה פדות בין החיים שב"רחוב" ובין אלה שיש לו לאדם, "פנימה", קח-ה, קח-אה, קח-אה—שקר, שקר, האדם הוא אחר, אחד לעולם ולעולמי עולמים, ואותו שהוא בבית הוא גם ברחוב, וכל אלה הפזמונים אינם אלא ערמומית, ערמומית קטנה, דלה, ערמומית

חולנית של תולעת מעוכה ומתבוססת ברפשה, הרואה באפסותה ורוצה לחיות, פשוט, לחיות. קח-אה, קח-אה, קח-אה—הבל החלומות ושוא הפזמונות. רק שמלה אחרת יש לך בשביל הרחוב, וגם היא על פי רוב יפה יותר מזו שאתה לובש בבית, אבל לא נשמה אחרת ואפילו לא עוד אחר. כל מי שאין לו הכשרון לתקן את חייו הוא, אין לו גם שום כשרון, והוא לא יצלה לשום דבר, לשום דבר. קח-אה, קח-אה, קח-אה....”

וידוע נפתלי ברגר ומהרהר ויודע, כי „יש עלומים בחיים ואותם יחיה האדם רק אחת בחלד ואליהם כל חלומותיו, והמה הולכים ונמקים ללא נחת וללא שביב אחר של שמחה, ונמקים הם אפילו באביב הצוהל, ותמיד המה אוברים דוקא כה לא יפה ובאפס כל יסוד ונימוק לזה, כאלו לא אתה, האדם שיצא כבר מכלל ילדות, הוא אדונם, ולא אתה, מי שיש לו אתמול של עשרים ושנים שנה מאחוריו, ספקת חלומות בשבילם, ולא אתה—לא אתה רביקת להם הרהורים!—זמ=ם....”

וכל אותו השויון הנצחי בלי חליפות ובלי תמורה!—עוד טרם יצא החוצה וטרם יראה איש, והוא כבר יודע מראש את מי יראה ואת מי ידבר ומה יספר לו זה ומה יגיד לו אחר. עוד טרם יצא מפתח ביתו ועוד טרם לקחה אזנו דבר, והוא כבר יודע ברור למדי את אשר יגיד לו לבו באחרית הלילה מדי ישוב הביתה ויעלה את המנורה, והכתלים לא יחרדו אפילו, והוא יתנפל בגניחה אל מטתו ויכבוש את פניו בכרס או כי יסתרח בסופה והחוכרת האחרונה של „האמת” בידו... והלילה לא יחכה. הגה יהיו השמים הולכים ונעשים להם רצינים=קודרים וטהורים, וענפי הערבה המרובים יהיו מתלחשים, והאפלולית תהא גוברת, והחתול יהא מביט מהפנה, והדמדומים הקרובים יהיו הומים והומים—רבנו של עולם! ואתה, הצעיר והבריא, לא יהיה לך שוב אלא שתמחץ קדקד אל הקיר ותהיה גועה כשור, או שתכבוש פנים בכר ותהא מניח ליללת עולמים שתהא פורצת ומככה בלי תכלית איזה אבדן=עולמים....”

ונעשות לו לתועבה אותן הנשים הבאות „ומספספות ב„נאָקשצ'ה” וב„קונצ'נה”—ובכל זאת אליהן תשוקתו. ויודע הוא היטב, כי „באמת כל עולם הנשים כולו אינו אלא אשה אחת גדולה”, ובכל זאת לבו מושך אותו ומושך לבקש בהן תמורות וחליפות. ואת רעו הוא רואה, אחרי שובו ממדינת הים, ואין הוא יודע מה זה רע ולמה לו רע ומה יגיד לו זה ומה יאמר הוא אליו, והוא „גנש אליו ונותן לו את ברכתו שלום בקריאת=רצון נובלת:—א?—אחרי כן הוא שב ונספח אליו ושואל:—נו, לאן?—והם הולכים יחדו דומם. מסביבם רוחשת הככר ובחורים גלגלים צוהלים וקולות=כסף מצלצלים וגימנוזיסמות רצות שלובות=יד ומתלחשות ופננטים צפים קוממיות ומקשרים פפירוסות והומים את הנולם הרועש ועולה מהפרדם, והם הולכים

להם דומם והאבק חודר אל גרונם ונזקקים לסליחת-תְּפִלָּה ונשמעים לה בעצמם, עד אשר רטנר (קֶרֶצ) לא יתאפק וינהם בחשאי, כמדבר אל נפשו, בשעה שִׁכְפוּ לוחצת את רקותיו ופניו מתעותים:—לעזאזל! הרי אינם אלא מעלים אבק!—והשני יחם גם הוא בפליטת השפה, כמדבר לנפשו:—מֶ-כֵן, אבק כהלכה. ושוב הם הולכים להם דומם'...

אלה הם החיים!

אם אדם שכזה היה יכול לבקש עוד הרבה מן החיים?—אפשר שעוד היה יכול לתת הרבה, אבל לא לקחת. כתבו עליו בימים האחרונים, כי היה איש מחריש מטבעו. ואולם לא אאמין, איש גֵּא מאד היה, טבע גֵּא מאד, ואנשים כאלה מחרישים יותר משהם מדברים. יודע איש כזה מראש „את מי יראה ואת מי ידבר ומה יספר לו זה ומה יגיד לו אחר“—ועל כן הוא מחריש על פי רוב. ולא עוד אלא שהוא יודע גם כן מראש „ברור למדי את אשר יגיד לו לבו באחרית הלילה“ ומה יקרה מחר וממחרת המחר ולאחר זמן ועד סוף כל הדורות—וזה הוא אסונו הגדול. שואף הוא כל הימים אל כל טוב ואל כל נשגב ואל כל גדול, ובאותה שעה עצמה הוא מתיאש מהם. אין אני יודע שני כמוהו בכל ספרותנו, אשר חלם הרבה כמוהו ואשר היה באותה שעה עצמה בעל יאוש גדול כמוהו. חֵלֶם—ולא האמין...

ואיש כזה היה בתוכנו וכמעט לא ידעו אותו. והאיש הזה רק שלשים וכמה שנים היה במותו!

דוד פרישמן.

(נדפס ב„חצפירה“ ליום השלשים למותו).

אִישׁוּתוֹ וְכִשְׁרוֹנוֹ.

פְּתִיחָה.

משנכנס אדם... לעולם-האמת מרבים בשבחיו. הקמצנים נעשים נדיבים עד חשבוננו. אפילו השונאים שלו מתפסים; מוציאים את כל שמות-התאר היפים מאוצר-מליהם ומוחים את עיניהם היבשות בשרוליהם. כן הוא כשמיכלים את אחד הסופרים, או את אחד המעולים שבחברה, וכן הוא—כשמלוים אותו אל קברו. בשעת יזבל מתגברות מחיאות-כפים מכל צד לצרך ושלא לצרך. וחשק מתעורר להפתיע קבוצה זו או שניה של חובבים: מה? גם אתם? גם אתם מוחאים?.. ובשעת מות אחד הסופרים בעניו מתרבות האנחות סתם והתשבחות לנשמתו של המת. הכל מדברים בו—ואיש לא קרא'הו. אין אני מאמין בעולם לא בהתלהבותם של המיכלים ולא באנחותיהם של המתאבלים. ויותר משאין להאמין במחיאות-הכפים לגבור-היום, אין להאמין בדברי-האבל וב„צורות-הרוחניות“ אחרי מותו של סופר.

ואצלינו, אצלינו ביחוד.

מה שלא יעשו החיים יעשה המות. ומיתה חטופה לא כל שכן. ומיתה משונה על אחת כמה וכמה. כל חדר-אישים ברצותו להיות לחידה קם ושותה קצת חמץ-קרבולי וההשתוממות לעמק-נפשו ולכשרונו באה מאליה. צריך רק לההרג קצת בתחילה ולהטבע מעט וזר-האלמות מוגש בדחילו ורחימו על ידי סרסורי הקהל ומלאכי ישרו.

ריח של קטרת לעבודה זרה: עולה וגורף תמיד משבחי הקהל אחרי המת. עשן קרבן-חטאת הוא למלאך-המות, המביט אל הנשואים בחיים בעיניו הקמות, הריקות. זוהי חנופה טבעית, אינסטינקטיבית. עבדותית. קדמונה: — ראה, כמה אנו מכבדים אותך, אתה המות, עד כמה אנו מכירים בכוחך הגדול, עד כמה אנו מבינים אותך... כפר לנו...

עתה הם מכבדים!.. אֵלָה שלא ידעו לכבד מעולם את השעה היותר מרוממה והיותר מְרָה אצל הסופר בעודו בחיים. וריח הקטרת משכר את המוחות לזמן-מה.

אחרי מותו החטוף של אורי נ. גנסי דברתי עליו דברים אחדים, בנסעי למסעי לרוסיה, באספות פומבי של „חובבי שפת עבר“.

את תמצית הדברים אני מוסר פה. ואולם עתה בעמדי למסר את הדפים המעטים לרפוס, עברתי עליהם עוד פעם.

בררתי לי לעצמי, עד כמה מן האמת=שברגש יש בהם ועד כמה—מן ההיפנוז של הקהל. גנסי האיש וגנסי הכשרון. ואני הן הכרתי בהם מעט. ומי הכיר הרבה בזה הנחבא אל הכלים והכותב—כלומש אבני=ברקת?

“ עברתי על הדפים הכתובים ולא שבעתי רצון. ואולם לא מתוך שמצאתי כי הקדחתי את מחשבותי ואת זכרונותי עליו. להיפך; רואה אני עתה את דברי והנה הם קלושים וחורים. לא לאלה זכה גנסי האדם וגנסי הכשרון. מרגיש אני שבמסורים המעטים האלו אני מציב לחברי המת את אותו שבר הקרש הדל עם האותיות הגסות הכתובות בחטיפין, שמעמידים בו ביום על קבר רענן, אך זרק לבל יחליפוהו בקבר אחר. ציון ולא יותר. ציון עד שתגמר מצבת השיש בבית=הפסול של האמן.

למצבת=שיש דקה וחטובה מחכים נשמתו וכשרונו של אורי ניסן גנסי, הנו הוא מציץ מאחרי גל קברו הרענן וסוקה=הגשם בבית=הקברות הורשאי. תובע דבר= מה בעיניו החודרות והענוות.

— סלה לי, חבר. המוציא לאור—מאין, המסדר מחכה. ומצבת=השיש—מי יודע מתי תגמר!—החרט לא לָמש עוד, האָמן עצל והשיש יקר מאד—

I.

השם אורי גנסי נקלט בזכרוני עוד לפני עשרת שנה, בעודי עלם בן שבע=עשרה שנה. בבית אחד ממכיריני הסופרים היינו מתאספים מדי יום השישי בערב. ושם פגשתי באחד הערבים צעיר כבן עשרים ואחת. רחב=כתפים עם גב ישר וזקוף, שלא כדרך הסופרים העברים הורשאיים, אכולי החיים ועמל=הירדקציות, המכלה את הבשר ואת הכשרון. לצעיר זה היו שערות ארוכות וישרות של צבע האפר הרך, עינים כחולות=ירקרקות, לא=גדולות, שקועות תחת מצח גבוה ובבות בהירות; אלו היו עינים נבונות ואורבות קצת וחושדות קצת ומלגלגות קצת ועושות רשם לא נעים במקצת ברגע הראשון, ככל זוג עינים, החודר יותר מדי אל אותם התאים, שאתה מסתיר תמיד מסקרנותם של מכירי יום=יום... אבל כיון שאתה מסתכל באיש הזה ושומע את דבריו המעטים, שהוא פולט בקצה פיו ובעינים מורדות ובקול רך ופרא קצת, קול מתבודד ששב אל הישוב, אתה מרגיש מיד, כי בחור זה יש בו הרבה מחממות מסותרת ורחוק רחוק הוא מחשד שבלגלוג. ויותר=נכון, שהעינים הללו, עם הגץ הירקרק=כחול שבהן, מעמיקות להביט אף תוכן הן משהן מבישות אליך.

בגדיו היו פשוטים, פשוטים יותר מדי. כמעט דלים. והיושן שבהם היה נכר באופן בולט. וכלו, על פניו ובגדיו וקומתו ושערו וצעדיו הכבדים במקצת ועל אופן דבורו הרוסי: „הזכר־אֵן“, „הָרומֶינֶה“, עשה רשם של גוש טבעי, פראי קצת, שריח שדות נחרישים ואוזב־היער ושיבת־אהלים וספרים עולה ממנו. מִין פשטות של אכרי־פוצים עם אצילות דקה של בן־רב. צפון ומזרח שנתמזגו. עצב סְלוֹי עם פקחות של יהודי מסותרת, ענוה.

הצעיר הזה היה אורי גנסין.

את כל הרשמים הפזורים באותה שעה ראשונה אני מקשר ביחד—עתה, אחרי עבר עשרת שנה ויותר. ועל נקלה. יש נגונים יפים שאינם נקלמים בזכרוןך בפעם הראשונה בשום אופן, מנגנים לפניך אחת ושתיים ושלוש והנגון אינו נקלם. ופתאם אחרי עבר זמן אָרוך אתה קם בבקר בהיר או עכור אחד והנגון כבר מכה לך בכל קולותיו וחצאי קולותיו, רץ ומקלח מאליו כפרק, שכבר שנת מאה פעמים ואחת.

שמו של אורי גנסין בתור סופר לא היה מפורסם כלל בימים ההם, עד כדי להעיר סקרנות טבעית להתבונן אליו בהתמדה יתרה. שמענו מספרים אז, שב„תושיה“ מוציאים בקרוב לאור קבץ קטן משלו בשם „מצללי החיים“ ועוד ספר אחד קטן שהעתיק עברית מספורי מרדכי ספקטור. השירים האחדים והציורים המעטים שהדפיס בינתיים היו קלושים עד מאד.

שוהחתי אתו רק רגעים מספר. הוא ענה בכילות נוראה. דבריו היו כאותם העלים הרכים, המלאים שָׁרָף, שאתה מורט מעל שיח צעיר בראשית האביב, קשה לעלים לנשר וקשה הדבר גם לך ולרוחך... לא כן עץ־בציר, שעליו צהובים ורוח־הטחב עולה מהם. רוח מצוי כי ישלטל אותו ומטר עלים נתך עליך לצרך ושלא לצרך...

סרתי ממנו ושבתי לשוחח עם שאר מכירי שנמצאו באותה חבורה. ואולם נפלא הדבר: שתיקתו של אותו בחור לבנבן היושב מן הצד וצופה בזוג העינים שלו הכבידה עלי. וכמה פעמים חפשתיו בעיני לראות מה הוא עושה שם עכשיו, ברגע זה גופא... מבטיו הרכים, האורבים במקצת מתחת לבבות הבהירות, המורדות היו מורגשים גם בהסתירו את פני ממנו וגרמו רָגֶז־עצבים קל, הבא אליך תמיד כשאתה מתאמץ לפצח אגוז קשה ואינך יכול.

II

אחרי עבר חמשת שנה נפגשנו בוילנה. הוא בא אלי בבקר עכור אחד, בקר וילנאי, כשאני מוטל עדין במטה. בא עם כתפיו הרחבות, עם מקלו העב, עם עניבתו השחורה, הקשורה מתחת לסנטרו הגלוח ושאינה מתמזגת כלל וכלל עם צללי פניו ועם בגדו האפור והנושן. בא עם שתיקתו ועם עיניו הנוגות והאורבות קצת. אמר:

שלום! דבר דברים אחדים ונשתתק, מין מבוכה ירדה עלי מאדם זה. שוב עמדתי לפני חידה. בחור זה מסופיץ, שכתב ספורים אחדים לא טובים ביותר ולא רעים ביותר בשביל ה"ביבליותיקה העברית" וקשר עניבה של אמן מתחת לסנטרו, מה הוא רוצה? מה הוא מביט ככה? והיכן קבל במתנה מין עץ זה שבידו ושתיקתו זו מה תהא עליה? ממה נפשך, אם שתיקה יש בך, למה לך ולהבריו עליה? אדרבה, החר את עניבת-האמן שלך ופטפט, פטפט. לא. הוא שותק, שום "תכלית" לא תהיה מבחור זה. מובטחני. הרי... הוא שותק. לא! שום "תכלית" לא תהיה לו...

ובעודי מהרהר מתוך שכיבה ב"תכליתו" של אורחי, והלך, כדרך גוברין יהודאין, מעלעל וממשמש בין החיבורות והנורות המושלבים על שלחני ועיניו תועות בכבודות ופיו מקטר ואינו נפתח אפילו למחצית של דבור וחשמו מזמזם בלאט איזה נגון, ופתאם עלה צחוק צלול וערב באזני, צחוק של ילד גדול המתפרץ בשוב לב ובתמימות נובעת; כמעט שהתפלאתי, שהבחור אשר לפני הוא הצוחק את הצחוק הזה.

— מאי האי?—שאלתי.

תחת לענות אותי, חזר על אותה הציטטה האחרונה מן "הפריזיו" של שלום=עליכם, שמצא מתגולל על השלחן; כיצד אותו היהודי הצהוב מספר, איך השליך אותו האדבוקט האחרון שלו מאחרי הדלת והמזוזה, אחר טענות ומענות והרפתקאות ובלבול-הדעת במשך שעות רצופות:

— אִי, אומר הוא, נאִדְאִיעִדְלוּוִי, אומר הוא, יִעֲוֹרְעִי, אומר הוא, —קרא גנסין מן המחברת, —כונתו—שאני הנני "נוֹדְנִיק", אני! השמעתם? אני!

והה=הה=הה. שוב אותו הצחוק. ואולם עתה נשמע לי בצחוק נובע זה כעין כבי רחוק ועצור של ילד מתפוס, ומאז הייתי צד תמיד בצחוקו של גנסין מעין חד של כבי כבוש. צנורות השחוק והבכי היו כנראה קרובים מאד זה לזה בפנימיותו של גנסין. ובהפתח בקושי הצנור האחד, היה נפתח מעט, באופן אימפולסיבי, גם השני...

— לא, הרהרתי, בחור זה יגיע לאיזו "תכלית". אפשר מאד שיגיע... צריך יהיה לקרא עוד פעם את ספרו.

אחרי צאת גנסין מחדרי הפשתי ומצאתי בין ספרי גם את ספרו שיצא ב"ביבליותיקה העברית", בשבועשים רבים ועל ניר גרוע ובדפוס מטושטש—הוצאת "תושיה" עצמה. עברתי יש על הספור "גִּנְיָה" ו"שמואל בן שמואל" וגומר. בקשתי שם במין קדחת פנימית את שחוקו המשונה של הבחור ואת מבט עיניו ואת הזמר שבחטמו ואת העניבה שלו ואת בגדו האפור ואת שתיקתו ואת סודו... ולא מצאתי. ספורים. מקומות מוצלחים שחות או יותר; אבל ספורים אלו יכול לכתב גם זהו גם הלז. כל אחד מן "המתחילים". מדוע דוקא—גנסין?

ועוד מעט ואני החילתי לשלל באותו הרעיון ההמוני והאי-אמתי תמיד, שסופר הוא דבר לחוד ואדם—דבר לחוד. יש אדם מענין והסופר שבו איננו מענין; ולהיפך, יש סופר מצוין והאדם שבו איננו מצוין. וגנסין הנהו, כנראה, מן המין הראשון. ולסינתז של אישיות המתמזגת יחד עם כשרונה לא יגיע לעולם. לא, „תכלית“ גדולה לא תהא ממנו.—

וגנסין נסע בינתיים מוילנה כל עמית שבא. נסע בלי הפרד מאיש, כדרכו תמיד. היכן גנסין? כבר נסע. כשבא לאיזה עיר היה גם זה באופן מפתיע. נכנס הוא למשל בבקר אחד לבקר את מכירו בורשה. או פוגשים אותו למשל, ברחוב דזיקה בורשה זו עצמה:

— גנסין, אתה פה? בורשה?

— לא, עדין אני בפוציפ, חה-חה.

הוא נסע ופתאם בבקר אחד אני מקבל מכתב של בהילות מאת דוד פרישמן, שהיה עורך אזי את הירחונים של „הזמן“, בבקשה למהר ולכתב לו את האדריסה של גנסין, אם ידועה היא לי. „האדם הזה“, כתב לי במכתבו, הפליאני לפני ימים אחדים בספורו „הצדה“. צריך אני לחרף אותו יפה, יפה. בחור שכזה יוצא ונכנס לביתי ואינו פולט אף מלה אחת מן העולמות היפים שהוא נושא בקרביו....

ידעתי כי אין בטבעו של פרישמן לפזר תשבחות במלא חפניו למי שהוא. להיפך, אפילו כשהדבר מוצא הן בעיניו מאד הוא נוהג לאשר בעין אחת וללגלג בשניה. יש, אמנם, בלגלוג זה לפעמים יותר שבח והוראת—דרך משיש בתהילותיהם של אחרים, אבל צריך להתרגל לזה, להיות נכון תמיד לעקיצה. ופתאם אני קורא ממנו שורות אחדות שנכתבו בנשימה קטועה ויש בהן מרמט של התפעלות והכרת תודה לכשרון שהשפיע עליו הענוג—יופי במשך שעה או שעותים.

הראיתי את המכתב גם לה. ברקוביץ שעבר אז אתי יחדיו במערכת „הזמן“ בוילנה. מה אתה אומר על זה? והוא היה מכונה על סדור הכתבים, ובאותו מעמד נודע לנו שהספור „הצדה“ התגולל במערכת הזמן כשבעה חדשים ודא העיזו להרפסו משום „שזה היה ספור-משונה“... עד שעברה העייבה לידי פרישמן והוא מסר אותו מיד לדפוס. בקצר-רוח חכינו עד שנתקבל הסדר בחזרה מתחת מכבשו של העורך אל בית-דפוסו של „הזמן“. לקחנו את הספור הביתה וקראנו בו יחדיו עד שעה מאוחרת בלילה ולא שבענוהו ושכנו וקראנו והגינו בו. החידה נפתרה פתאם ובבת אחת. כאילו יד הכשרון שבגנסין הסירה פתאם את המסך שכסה אותו מעינינו ועתה נכס אלינו בכל הריו ובכל צלליו, בכל כתמי-זהירו ובכל מעמקי... כן... עכשיו מגיעה לו עניבת-האמן הרחבה על פי דין. הבחור המתק והחביב והגסתר הזה... לדידי, יכול הוא לשאת בידו מעכשיו מין עץ שיעקרנו מאדת הגדרות ואת שערו יוכל לגדל פרא כחפצו... עכשיו מותר לו הכל, „הכל“,—

„הצדה“. זו היתה התחלת פואימה של בדידה גדולה שנמשכה אחר כך עד השורה האחרונה של ספורו האחרון „אצל“. גנסין עזב בבת אחת את כל הצורות המקובלות שבספרות העברית, את כל הסגנונים המקובלים, את כל אופני הציור ורכויו־הפרזה המקובלים ויצא בראש מורם ובבטחה של כשרון־בשל אל שבילו שלו. התפלאנו. האדם הזה התחיל זה לא כבר בהעתקות גרועות מספוריו של מ. ספקטור, עבר לספוריו שלו הרפים „מצללי החיים“, כתב איזה שירים צנומים ב„הדור“, ופתאם בקפיצה גרעיזית אחת עלה וישב למלך על כשרונו בכל כחות נשמתו השמורים בו. קראנו את ספורו „הצדה“ אחת ושתיים קרא וזה תרומם ותקט על העתקותיו ועל ספוריו ומאמריו הישנים כצופים מראש מגרל. ומין סבוב־ראש מתוך תקף אותנו. התעוררה פתאם תשוקה גדולה ללחץ את ידו של בחור זה, להביט אל עיניו, לשמוע את שתיקתו, להתהלך אתו מבית קפה אחד אל השני, למסח על כתפו; להודות אותו בדברים ובמחשבה על פתרון החידה שנתן לנו פתאם ובאופן מוצלח כל כך...

III.

אחרי הדפסת ספורו „הצדה“ התרומם מצב רוחו של גנסין שהיה תמיד בבחינת... „חוזר וגונח ומטיל את עצמו אל המִשָּׁה הרבודה“. הוא נעשה יוצא ונכנס אצל ד. פרישמן, שהשפיע עליו לא מעט לחזקו ולעודדו ונתחבבו זה על זה. נוספו עליו הרבה חברים רחוקים וקרובים. הרחוקים נעשו אף הם קרובים יותר תחת השפעת הקסם של „הצדה“. ובמצב רוח זה שארך אצלו זמן־מה כתב את ספורו „בינתים“ עם כל האירוניה הדקה מן הדקה שיש בו, עם כל השירה הרבה הגרעינית הצפונה בכל שורה; מחרזת של שירים־בפרוזה המצטרפים לספור אחד שאין בדוגמתו בכל ספרותנו לסגנון ולצורה ולחצאי צבעים ולשמנית שבשמנית רגש והלך־נפש, שרק האמן היותר דק והעצבים היותר מחודדים מסוגלים לספגם ולפלטם ואשר אולי רק הספורים „ליד הדרך“ ו„אהבה“ לג. שופמן יכולים להתחרות עמם.

אחר כך נסע גנסין ללונדון ומשם לארץ־ישראל, סבל ושתק גם שם וגם התם. בזבז את כחו וקלקל את עצביו ושב סחוף ומדוכה אל עירתו ושם באותו מצב־הרוח הנורא, בשעה שמזכרונו לא נתנדפו עוד סרחון והמוגן של „ויטשיפיל“. ושל ירושלים דלמטה, כתב את ספורו הגדול „בטרם“, שנדפס בהמשכים רבים בהשבעון הקטן „רשפים“.

מספורו „בטרם“ קִנֵּץ פתאם אותו הטון הפנימי, הקורע־לב, היללה הכבושה של מבקש אחיזה בחיים ובאנשים ובהיות העולם. הטון של גנסין השוקע. עד הדפסת „הצדה“ כאילו תעה גנסין בעבר לחיים הסואנים, תעה אפילו בצדי הספרות העברית הקטנה, חלם את חלומותיו היפים ואיש לא ידעו. התעורר

ונצנץ אחרי התמיכה הרוחנית של פרישמן, שנפלה לו כתשורה לא מקווה מן השמים, כי אחד העורכים כבר השיב לו פעם אחת את „הצדה“ בחזרה ועם ציון אָדום: „לא יוכשר לדפוס“. ועם צידה קלושה זו נסע בדרכיו האבלות לאנגליה ולאִי ושב נואש והתכנס בעירתו עם שתיקתו ועם עיניו הנוגות והרואות את הכל ועם מחלת-לבו אשר הדריכה אותו מנוחה מימי ילדותו והוא בודד ותלוש וחולה. ואוי לו לחולה כגנסין שאינו אוהב להטיר את משא-חליו על כתף חבריו ומכיריו. אלא שהוא זוקף את צווארון הפידוק שלו ואוחזו בשמאל ואת ימינו הוא שם על לבו ומתהלך בחדר מפנה לפינה „וגונח וחוזר וגונח ומטיל את עצמו אל המטה הרבודה, קס ויורק...“ ודממת העירה הצהובה זוחלת וריקניות נובלת עולה מכל הפינות ותמיהה גדולה נבטת משחוק הנשים היפות ועיניהן הגדולות והנוצצות וסבכי החורשה הרחוקה נקלעים לציורים משונים בגון השחק הלוהט משקיעת-חמה. ואב ואם מזקינים מתהלכים סביבו כצללים על בהונות רגליהם ומביטים בו בשאלה וברמעה כבושה. „מאי הוה עלה, רבונשל עולם! ושורה לי שורה מצמרפת, והספור „בטרם“ נכתב...“ מין יאוש יפה ועמק כשמי הכציר הנוגים, מין סחאה אלמת והכנעה אלמת של נידון למיתה ולבדידות-עולמים תוססת בספור זה החל מן השורה הראשונה עד האחרונה. אמת, תסיסה זו מזקת הרבה לסגנונו המיוחד של גנסין ולהרמוניה הדקה שבציוריו. קשור התמונות וריזוי המלים יוצאים כאן לפרקים כשהם מסובכים ומכוצים ומגומגמים. ובכל זאת אתה הוגה בפרקי „בטרם“ עוד פעם ועוד פעם ואינך מוחה נגד כל הערפלויות שבהם. זוכר אני, כי בשעה ש„בטרם“ היה הולך ונדרס היו קטעיו מיגעים אותי מאד. ואולם אחרי אשר נגמר בדפוס ואני עברתי עליו עוד פעם ובבת אחת, הבנתי, כי אין צריך למחות גם נגד חסרונותיו הבולטים יותר מדי ונגד הערפלויות שבו. כלום תהא מוחה לעומת העננים הנוהרים בשמים: משום מה ענן זה צורתו כך וכך ולא כך וכך. אתה מוהל לו, אתה מוחל לגנסין ובלבד שישקה אותך עוד ועוד מן הרעל המתוק התוסס בו ובלבד שישפיע עליך עוד ועוד מן הקור והחום המשמשים אצלו בערבוביה ובקפיצות של עלה וירד...

IV.

אין אני מכיר כלל בגנסין, נניח, קורא אני. קורא ותיק, אבל אופן ציורו הערפלי המגלה טפח ומכסה טפחים במין קוקסיות גלדותיות, אותה הפקחות הצנועה המבצבצת מכל שורה ושורה שלו, פקחות שאינה מדרגת תחת בית-השחי שלך ואינה רומסת על בוהן רגלך ככונה: „ראה כמה פקה אני!“ אותה האצילות הרוחנית השפוכה על אופן כתיבתו ואתו הגעל המסתתר בכל דיאלוג שלו לכל גסות בורגנית ואפילו לאפני-הדבור של בחורי-הבוקים העושים את קולם שיהי גם ביותר עם חכמותיהם בבחינת גבורי-גורקי, עם שיהם ושיגם שהכרזה נשמעת בו תמיד: „להוי ידוע, אין אנו שמים לב למאומה...“ אותם אפני המחשבה שלו, שלכאורה אינו

מגלגל לפניך שום רעיון חדש ובכל זאת אתה נסחף תמיד בשטף מחשבתו ויוצא בלב הומח ובראש מלא על גדותיו. אותם אפני הספור שלו, שלכאורה אינו מספר לך כלום ובכל זאת כעין רגש של צמא גדול תוקף אותך, בגמך לקרא את התמונות המתחלפות אשר ביצירותיו, ואתה רוצה לקרא עוד ועוד... ואפילו אותם שמות ספוריו: בטרם, הצדה, בינתים, אצל... ושמות גבוריו חגור, פזר, שלשלת וכ' ואפילו אותו החן השפוף על הפרוות הרוסיות שהוא מוסר לפעמים בכתב עברי שלו ובסגנון שלו... כל אלה משאירים תמיד רשם, שהיה לך פה עסק עם אדם ועם אמן שלא בכל יום אתה פוגש אותו בשוק הספרות, וששפת נשמתו איננה שפת נשמתך וצבעיו אינם צבעיך.

ביצירותיו של גנסין יש אמנם הרבה מיסודו של קנוט המסון. ובודאי שהשפע הרבה מנורבגי זה: אותה הערפלויות היפה, אותה אהבת היקום ובקשת נשמה בכל דומם וצומח, אותם געגועי-האהבה המוצצים, הנצחיים, אותה אהבת-הנשים שהתחול שבהן עולה על כל הרך ותפקיד-האם שבכל מהותן הטבעית... ואולם אצל גנסין נתמזג יסוד זה עם המספירמיט היהודי, הפנימי והאמתי אשר בו, ויהיו לערבוביה ערבה וחריפה, למין תמצית שבתמצית, אשר כל טפה וטפה שלה אתה יכול למהל בתשעה קבין של מים, ובכל זאת יעמד במים אלו אותו הטעם ואותו הריח המיוחדים של גנסין.

לכאורה דומה היה גנסין בחייו ובבדידותו וביצירתו לאותם התלושים, הפורחים באויר, התלויים בין מגנישים שונים, אשר נתלשו מקרקע מסופק זה ובקרקע אחר לאי-נשורשם מאפס אוניס, אשר עזבו חיים וחלומות אלו ואל אחרים לא באו. וכאלה ישנם לנו הרבה בחיים ובספרות. ואולם בנוגע לגנסין זהו רק הרשם-הראשון, החיצוני. צריך להבדיל בין אלה התלושים עד כרחם, המבכים תמיד כדלף טורד את גורלם הם ואומרים: השכינה בוכה, הנתלים באילנו הגדול של צער-העולם ומעמידים פנים כאילו אלו-בכות זה תלוי על צוארם ולא להיפך. צריך להבדיל בין אלה לאלה שהנדודים ואי-המטרה הם הם מגמתם; שאינם רוצים ואינם יכולים להסתגל אל אפני-החיים השוררים והמקוים ולקבל מהם יניקה ושאלו נתנו פתאם בתנאים יותר טובים, היו יותר תלושים ובודדים משהיו עד עתה; התועים כענן אשר אין לו ארץ וכל המרחקים מגמתו; אשר קדמו או אחרו להולד בסביבה שלהם ובתנאיה, נולדו ולא בשעתם... לא לה האחרונים שייך גנסין. בסר של זרע האנשים-העתידים. אז... כשיתפרד ויתפורר קן-הנמלים של האנושיות ויהיו הרבה גנסינים, שיבינו זה את זה ובעודם בחיים, בקרני-הרגש שלהם החשים למרחוק... פיל ושור-הבד שנפרדו בערפל מן העדר שלהם ונתעו ימים ולילות בקדוונגלות הדף הם נוראים בפראותם ובאכזריותם לכל הפוגש בהם; ונפש אדם שנתלשה מן הסביבה שלה, מתקוות הסביבה וממאויי הסביבה—את מי תנגח

אם לא את עצמה עד רדתה, עד רדתה...

וכמה נגח גנסין את עצמו! קראו בשישים שלו ולבין השישים. קראו, קראו...
גנסין מת כאשר חי, כאשר שתק, כאשר נדד מעיר לעיר. שהוא חולה מאד
בלבו זה היה ידוע לכל מכיריו. גנסין נסע, גנסין בא, גנסין כותב ספור חדש,
גנסין חולה קצת, אין דבר! מחר יקום כאשר כבר שכב וקם פעמים הרבה וזקף
זקף את הפידוק שלו ויהא מתהלך בחדרו ויהא גונח באין שומע... ופתאם
וגנסין מת!

לפני ירחים אחדים הגיעני השמועה ועד עתה לא השלמתי עוד עם מחשבה
זו, כי מת גנסין זה, טרם אשר דבר לפחות פעם אחת בחיינו בפה מלא. בענג מיוחד
חשבתי אז להפגש אתו בורשה. ובאמצע הדרך, בברלין, והנה משבצת שחורה על
עמודה הראשון של "הצפירה" ואורי-גנסין בתוכה...

ספרו לי אחר כך, כי כיומים לפני מותו בקרו אותו דוד פרישמן ושאלו
משני-חובסקי ששהה אז בורשה והחולה התרגש מאד, אעפ"י שעל פי מצות הרופא
לא יִשָּׁחַ אתו אלא רגע קל ונפרדו ממנו, והיה מוטל אחרי זה באפיסת הכוחות
שעות ארוכות. ואולם בלילה לפני מותו הרגיזה אותו פתאם שתיקתו ודממת חבריו
וקרוביו המהפכים את משכבו והוא נער וישב ופנה אליהם בלצון קל:

— יודעים אתם, יהודים, מה שאמר לכם, נפצח את פינו ונשיר את "התקוה"...

זו היתה כעין הוצאת-לשון נגד מלאך-המות שכבר רחף מעל לראשו.

וכשעות אחדות לפני מותו התחזק פתאם ופנה אל פ. לחובר, שלא עזב
את מטתו, בבקשה, להקדיש את ספורו, "אצל" לחג יובלו של ד. פרישמן.

התיקה:

סוף סוף נתקבל הספור האחרון "אצל"*) שידעתי רק מעט וע"פ השמועה. לדידי,
יכול היה להתחיל בשורה הראשונה של "הצדה" ולגמר בשורה האחרונה של "אצל"
ולקרא ליצירה זו "ספר גנסין". ספר אחד, גבור אחד, אעפ"י שבפרק ראשון שמו
חגור ובפרק שני שמו ברגר ובפרק שלישי—אפרת ובפרק רביעי ואחרון—שמו
אפרים. זרחתו ב"הצדה", שם במקום חגור זה עודנו מלא לשד עלומים וכותב עד
לרטט יצירה באצבעותיו ומתנפל לפני רוזה בשלג ועושה "אדם" ונושק אגב אורחא
את חנה. ויש לו כח לעזוב את שלשת האחיות בבת אחת ולשוב לוילנה, במקום
שהתמונה היפה של סמולנסקין רומזת מקירות עקד-הספרים לסטרישון... ושקיעתו
ב"אצל"... שם במקום שהאהבה שמצצה כד כך בימי העלומים נופלת בכבדה אל
חיקו, ודינה נושקת את ידיו וחורזת חרוזים שותת-דם לפני בואו:

*) קכץ, נתיבות' הוצאת אחיפסא.

...נָכִי יִפְקֹד בֵּית־אֹמִי נָאִנִי אֶרְאֶה בְּפָנָיו—

אֲנִי אֶהְיֶה שְׁלֹוָה.

גַּם כִּי יָבִיט אֵלַי וְאֵל מִסְתָּרַי נִפְשִׁי, כְּשֶׁהָבִיט,

בְּרַחֲמָיו הַרְחוּקִים וּבְתוֹנֶת הַנֶּפֶשׁ הַגְּדוֹלָה שֶׁל גֶּבֶר—

אֲנִי אֶהְיֶה שְׁלֹוָה...

וְאוֹלָם—

אִם יִגְרֹם מְזִלִי וְהוּא יִפְקֹד אֶת נְוִי וְגַם יִשְׁכַּב בְּלִילָה

אִתִּי וּבִצֵּל קוֹרָה אַחַת—בֵּית אֹמִי,

אִז אֶקוֹם בְּדַמְמָה בְּלִילָה וְאֶנְשֵׁשׁ בְּלֹאט וּבִקְדֻזּוֹת רַגְלִים יַחֲפוֹת

וְאֶמְצָא מִשְׁכָּבוֹ כְּאֶפֶל—

וְהִנֵּה בְּהִיּוֹתוֹ סְרוּת לְפָנַי, וְאֶחָיו בְּתוֹוֹ תִּרְדָּמָה

אֲשִׁפְתְּחוּהָ וְאֶשֶׁק לוֹ בְּתוֹהוֹ...

אֲסִירָהּ בְּלֹאט קֶצֶה חֲשִׁמִּיקָה וְאֶשֶׁק לוֹ בְּתוֹהוֹ...

אֶת דָּמֹו אֶסְבָּאָה בְּנִשְׁקָהּ הַלְוֹו!

וְיִהְיֶה זֶה הַדָּם לִי, לְהִשְׁקִיט בּוֹ צִמָּאִי,

וּלְרַפְאוֹת יִהְיֶה לִי, לְהִשְׁקִיט בָּהּ תַּאֲנוֹת גֶּפֶשׁ וְלַמְנוּדָה וְחוֹלָה,

מִלְּלָה, כְּזֹאבָה בְּחוֹרָה, בְּיַסּוּרִים לְאַהֲבָה

וְחֻבְקָה אֲבָגִים דּוֹמָמוֹת—

— — — — —

וְרַחֲמָה הַקְטָנָה אוֹהֶבֶת וְזִינָה חוֹמֶדֶת, אֲבָל אֵין כַּח עוֹד לַהֲרִים אֶת כָּל אֱלֹהִים, אֵין

כַּח, מְרַעַל הוּא אִפְרִים כָּלוֹ אִז חֲגֹזָה זֶה וּמַדְבֵּק כְּגִיר־הַזִּבּוּגִים הַמֵּתוּק לַמְרֹאה. וְהַזִּינּוֹת

וְהַרְחָמוֹת וְהַדִּינּוֹת נִדְבָקוֹת, נִדְבָקוֹת...

זִרְיָחָה יִפָּה וּשְׁקִיעָה יִפָּה וְהַצֵּעַר בּוֹעֵר גַּם פֹּה וְגַם שֵׁם כַּפֹּאֲתֵי שְׁמַיִם בַּעֲלוֹת

שֶׁמֶשׁ וּבִבּוֹאוֹ. דָּם הַלֵּב שׁוֹתָת וּבּוֹעֵר וּבְכָל שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה גֶּזֶן אַחֵר וְצֵל אַחֵר וְחֲדוּשׁ

אַחֵר וּסוּף אֵין לַמַּעֲמָקִי הַיּוֹסוּרִים וְהַיּוֹפִי הָאֵלּוּ. וּבְשֶׁרֶטוּשֵׁי עֵץ רִזָּה וּשְׁחוּף בְּגִזָּן

הַשְׁקִיעָה, עוֹקָה בַּעֲרַפְלִי, "הַצֵּדָה" וְ"אַצֵּל" הַלּוֹחֲטִים וּמִתְבַּלְטָה תְּמוֹנָתוֹ הַזִּקּוּפָה שֶׁל

גִּנְסִין זֶה, עִם עֵינָיו הָאוֹרְבוֹת קֶצֶת, כִּמוֹ שֶׁרֵאִיתִיו בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה. וְהוּא הוֹלֵךְ

וְנִשְׂרָף לַעֲיִנִי. הוֹלֵךְ וְנִשְׂרָף בְּאֵשׁ עֲצָמוֹ.

אַצֵּל, אַצֵּל... כִּנְרָאָה, הַרְגִישׁ גִּנְסִין בְּרַפְרוּף מוֹתוֹ הַבָּא וְהַשְׁקִיעַ בְּ"אַצֵּל"

מִכָּל רִכּוּשׁוֹ הַפְּנִימִי, גֶּבֶב בֶּאֱ-סֹדֶר הַרְמוֹנִי, כַּמְצִיל מִן הַדֹּלְקָה, אֶת כָּל יִקְרוּתָיו

שֵׁשׁ בַּהֵן כְּדִי חֲמֵר לַכֶּמֶה וְכִמְהָ סַפְרִים־גִּנְסִינִיִּים.

זִרְיָחָה יִפָּה וּשְׁקִיעָה יִפָּה. וּבִינֵיהֶם זֹחַל יוֹם־צָהוּב וְזוֹהֶמָה־חֶמֶד, יוֹם לֹא־תִקְוָה

אֶרֶוֹךְ; "בִּינֵתִים", "בְּטָרִם"...—

אַרְבַּעַת סַפּוּרִים, פּוֹאִימָה אַחַת. גִּבּוֹר אַחֵר.

ואם נצרף את פואימה בת-ארבעת-פרקים זו עם ספרו „מצללי-החיים“, שיצא לפני כמה שנים ב„תושיה“, ועם השירים האחדים שהדפס ושנשארו אחרי מותו, ועלה לנו ספר לא גדול בן שנים עשר גליונות שד דפוס. רק שנים עשר גליונות. ואולם בטוח אני כי עוד ישובו המבקרים והסופרים והקוראים אל ארבעת ספוריו האחרונים שהשאיר לנו, עוד ימצו את רעלם ואת עסיסם, עוד ידונו עליהם, עוד יתאמצו לפרך את האגוז הסודי שנשא עליו את שם הצעיר החור והשותק הזה. ארבע ככרות-זהב השאיר לנו חברנו המנוח. ובהם נוכל לקנות הרבה חשש ותבן הנמצאים לרוב בספרותנו, אצל סופרים ששמש ידוע הרבה יותר מזה השם הנדח-נדח לעת-עתה: אורי ניסן גנסין.—

ז. שניאור.

בְּטָרִם...

בְּחור חֲנֹר נָרָם
קָם בְּבִרְכֵי הַיָּם...

(א. נ. גנסיין: כּוּרִם)

כן... כֹּאִילוּ מִכְרָכֵי הַיָּם, מִמְדִּינָה רַחוּקָה בֹּא אֵלֵינוּ הַבְּחֹר הַחֹר וְהָרֵם וְשֵׁר
לָנוּ אֶת שִׁירָתוֹ הַחֹרָה וְהָרֵמָה... כֹּל כֵּךְ רַחוּק הִיָּה כְּלוּ, כְּלוּ עִם שְׁעֵרֹתָיו הָעֵרְמוֹנוֹת
וְעֵינָיו הַכְּחוּלוֹת, עִם קוֹמָתוֹ הַזְּקוּפָה וּבִתְ-צִחוּקוֹ הַנְּדִיבָה, כֹּל כֵּךְ רַחוּק הִיָּה כְּלוּ כְּלוּ
מִכְלָנוּ... הִגֵּו הִיָּה חֲסוֹן וְהַצֹּאֵר מִתּוֹחַ: לֹא עֵלָה עֲלָיו עוֹל—וְהַשִּׁירָה נִבְעָה עֲנוּגָה
וְאִיתָנָה, לֹא חִקְרָה וְלֹא תִבְעָה, כִּי אִם נִבְעָה, נִבְעָה... לֹא הִיתָה זֹאת שֶׁאֵנָה עַל
הַחַיִּים כְּמוֹ שֶׁאֵצֶל צִרְנִיחוּבִסְקִי, שֶׁאֵנָה אוֹנִים פּוֹרְצֵי גְבוּל, וְלֹא תִבְעִית עֲלֵבוֹן מִן
הַחַיִּים כֹּזוּ שֶׁל בְּרִדִּיצֶבֶסְקִי; לֹא הִרְגִּישָׁה כֵּאֵן הַקְּרִירוֹת הַסְּלֵעִית הַחוֹדֶרֶת אֵלֵינוּ מִשִּׁירָת
שׁוֹפֵמָן וְלֹא יְגוֹנוֹ שֶׁל אִישׁ הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר הָאֵשׁ עֲצוּרָה בַּעֲצוּמוֹתָיו וּבְכוּאוֹ לִהְלַחֵם
וְהִנֵּה רִיחִים שֶׁל רוּחַ לִפְנֵי-יְגוֹנוֹ שֶׁדַּחְבּוּ שֶׁל שׁוֹפֵמָן. עֲצֻבוֹ הָעֲנוּג שֶׁל גִּנְסִין
הִיָּה מִזֹּקֵק וְרֵךְ כִּפְלָג אֲבִיבִי בַּעֲרֵבָה, כִּי יִפְנֶה יוֹם... עֲמוּק הַכָּאֵב וְחוֹדֶר, אֵךְ כִּכָּה
מִתּוֹק הוּא, כִּכָּה עֲמוּק וּמִתּוֹק...

בְּכִנּוּרוֹת פֶּלֶא נִגְנוּ לִפְנֵי הַחַיִּים וְלֹא הַקּוֹלוֹת צִדּוּ אֶת לְבוֹ, בִּי אִם הַהִדִּים;
כִּשְׂמִיחַ אֲשֶׁפִּים הִשְׁתַּרְעוּ לִפְנֵי הַחַיִּים וְלֹא הִצְבַּעִים מִשְׁכּוֹ אֶת עֵינָיו, כִּי אִם צִלְלֵיהֶם.
כִּכָּה עֲדִין וְרֵךְ הִיָּה מִבְּנֵה נִפְשׁוֹ... וּמַהֲדִים וְצִלְלִים אֵלוֹ אֲרָג לָנוּ אֶת הָאֲרָג הַנִּפְלֵא,
אֲרָג שִׁירָתוֹ... עֲנוּג וּדֵק וּשְׁקוֹף הִיָּה הָאֲרָג הַזֶּה, עַד כִּי רַק הָעֵין הִיָּפָה וְהַבּוֹחֶנֶת
בַּחֲנָה אֶת רִפְרוּפּוֹ בֵּין הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, אֶת רַעֲדַת הַמִּיתָרִים הַדְּקִים, אֶת צִלְצִלֵי
הַשִּׁירָה הַזִּכָּה, שִׁירַת הָעֲרָגוֹן וְהַגַּעְנוּעִים, הַגַּעְנוּעִים הַנִּצְחִיִּים וְהַמְּזוּקָקִים לִיָּפִי אֲשֶׁר
לֹא כֵאֵן, לְאַהֲבָה אֲשֶׁר לֹא כֵאֵן...

וּכְפֶּעַם בְּפֶעַם בַּחֲדוֹר אֵלֵי צִלְצִלֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת הִקְשַׁבְתִּי רַב קֶשֶׁב וְלֹא יָדַעְתִּי
מֵאֵין בֹּא הַקּוֹל... וְלֹא יָדַעְתִּי אִי רֹאשׁוֹ וְאִי סוּפוֹ, מִתִּי נוֹלָד וּמִתִּי נֶאֱסַף... הִנֵּה רַק
זֶה חֲשַׁבְתִּי, כִּי מִן הָאֲדָמָה הוּא צוֹעֵק אֵלַי, מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר כֹּל כֵּךְ אָהֵב אוֹתָהּ
הַמְּשׁוֹרֵר, וּפִתְאוֹם וְהַקּוֹל יֵרֵךְ, יַעֲדֵן, יוֹלֵף שִׁפִּי, שִׁפִּי מַעֲרִיבוֹת שְׁחָקִים, אֲשֶׁר גַּם אוֹתָן
בְּכָה אָהֵב הַמְּשׁוֹרֵר, כִּכָּה שֶׁאֵף לְמַהֲרָן וְלִרְוִמָן... וְהַקּוֹל מִרְפָּרֵף מִסְבִּיב לִי בֵּין הָאָרֶץ

ובין השמים, והוא כבר כל כך קרוב, כל כך קרוב... עוד מעט ואתפשו, עוד מעט ומצאתי את מקורו... נחוץ רק לנסות קצת הצדה מן החולין הרועשים; נחוץ רק להתרחק קצת ממעבה החיים ולהתיצב מן הצד, אצל... ובינתיים וכנור העדנים נאלם, המיתרים נתקו... עוד נפשי מלאה צפיה לצלילים חדשים, עוד נפשי מרגישה כי כל זה רק הקדמה למה שיבוא, כי כל זה רק „בטרם... והכל נשאר כמקדם, מלא צפיה למה שהיה צריך לבוא ולא בא... הכל עוד נשאר בטרם...

* * *

„אז הייתי אדם פנוי... אז הייתי יושב במבוא הכפרים וזורק אבנים בנהרות... אה, היכן היית אז!”

כך כתב לי במכתב אחד, כארבעה חדשים לפני מותי, ומדי קראי את הדברים האלה קמה לפני מארץ הקומה הזקופה והנדיבה ועיני התכלת אשר לא שבעו מראות את השמים ואת הארץ ואת הנהרות; קם לפני הבחור החור והרם אשר במקרה נולד לעם אשר כל אלה אין לו, לא שמים ולא ארץ ונהרות... לא קם עוד בינינו משורר כמוהו אשר לא התפלסף התפלסף על המבע ולא רק „חובב” אותה, כי אם היה קשור לה בכל נימי נפשו... רגב מרגבי האדמה, גל מגלי הנהרות...

ואולם לא תמיד יכול היה המשורר לשבת במבוא הכפרים ולזורק אבנים בנהרות... בן היה לעם נודד וגולה, אשר גם נפשו נודדת וגולה ותהי גם נפש המשורר נקלעת בכף הקלע ומנוח לא ידעה; מארץ לארץ, מים לים...

„כשקראתי היום במכתבך את הדברים: להיכן אתה נוסע לא ידעתי מה אענה לך. לא היתה זו אותה נסיעה שאנו רגילים בה, אלא „כך”. זוהי אותה קדחת שבנפש המבקשה גם היא את תקונה בשלטול ממקום למקום...”

מכתב זה קבלתי ממנו כחצי שנה לפני מותו ובאותו זמן גופו בערך, כששאלתיו לשלומי של ידיד אחד, ענה לי כדברים האלה:

„אותו בחור שאתה שואל עליו, שמעונוביץ, בן אחותי היה וחביב לבי היה, אבל לשלומי אל תשאל שוב, ידיד יקר. אנחנו נבוא אליו והוא אלינו—לא יבוא. סלח לי „נגינה זו...”

אנחנו נבוא אליו והוא אלינו—לא יבוא...

ד. שמעונוביץ.

גַּנְסִין.

שָׁם בְּלֵב הָרֶחֶב יֵאָר יוֹם הַמָּוֶת...

א. נ. גנסין.

כעשר שנים לפני, ב"רגעי חיים קשים", נראה אלי גנסין בפעם הראשונה. שכור מהיכרות חדשה זו, זכורני, טילתי עמו אחר כך כל אותו היום, ובלבי הגיתי אז תודה לקובץ כתבי הקלוקל, שנתפרסם בדפוס זמן מועט קודם לכן, על שהוא הוא היה הגורם לדבר. רק באותה שעה ניתן לי ה"הונורר" האמיתי שלי, והבינותי, שכל עיקרו של ענין הכתיבה בכלל אינו אלא מין החלפת מכתבים בין אנשים אחים מעשים, מפוזרים ומפורדים על פני תבל, שרובם אינם מכירים זה את זה. "לא בודדים אנו בתבל—יש, יש?...—תעיתי אז בלויית חברי החדש ברחובות הומל, שהיו זרים לי עוד, והראש סחרחר מרכישת הנפש הנפלאה, שבאה לי בהיסח הדעת, מההכנה ההדרית, מאלו הניצוצות-הגלויים החדשים, שנתָּזוּ אז תוך כדי דבור, מניה-וביה, על ידי התנגשות הכחות. כל כגון דא טועמים אך-סופרים מתחילים, סופרים-נערים, בשעה שהם מוצאים מין את מינו בנכר, בנדודים, בתחלת הסתו... כן, כן. יש אושר שמור רק לנו המשוררים!

אלא שכמו תמיד, ברגעים טובים ביותר, כן גם אז, עלתה לפתע עב-עצבות קטנה ופגמה את הכל. נייעורו בעותי הסוף—זה, שעם כל רחקותו, הריהו מחכה, מחכה לנו שם, שם, בשפת הרקיע. ואולי גרמו לכך גם אותן העינים העגומות, שנשארו בתוכן תמיד את כבואת האופק הרחוק.

רק כעשר שנה עברו מאז—וגנסין בקבר. מה זה? כבר?... אותו הסוף?... אבל אותנו השירידים אין זה מבעית עכשיו. עכשיו אין המות נורא כל כך. ברגענו האחרון, שיבוא היום או מחר, נזכור, שהולכים אנו אליך, אליך, גנסין יקר שלנו!

ג. שופמן.

וינא. 1918

א. נ. גנסי.

ימי חיי האיש הזה עלי אדמות היו מועטים.
הוא התהלך בינינו, נדמה לנו, כאחד מאתנו, החי את חיינו, דואג את דאגותינו
ונאנח את אנחותינו.

מעמדו בחיים היה ידוע לנו, ידענו גם על מצב רוחו; אבל תכונת נפשו
ואפיה, שפת נשמתו ושירתה?

מסתכלים היינו בו ובחיייו, מרגישים בחבלי-הוויתו, מקשיבים להם, מורידים
את ראשנו ומגמגמים לבין עצמנו: נהירים לנו יסורי הנפש ושלטולה. הלא גם נפשנו
מוטלה לא אחת בין אשפתות החיים וגם לבנו דָּנָה. אבל החיים מלאים ענין, עשירי
גון ורבי הטלטול ומשיאים הם אותנו מאותו רכזו ההרהורים והרגשות ומשזרים את
דכונתה של הנפש. לא כן בכך-אדם זה. אין החיים מפכחים את רוח התוגה הנסוך
בו. נשאר הוא בתחומו, תחום הרגשותיו-הרהוריו, יונק הוא באין הפוגות מאותו
הסם האוכל בקרבו. הוא מפרכם ביסוריו, מפרכם ונחנק, רוצה לזעוק מרה ומשתק
את הקוץ המתפרץ במעמקי הלב, משתקו ומקברו שם. ובשעה שבקברו מתפשט
הארס הצורב בכל החדרים, מרעיל את כל רמיח איבריו, — בה בשעה מבהיק האישון
שבעינים העמוקות-הטהורות ובת-הצחוק אינה סרה מעל השפתים החמות-החביבות.
גם האישון שבעינים וגם בת-הצחוק מעידים על הסער שבלבב, על העבודה המיובה
שנעשית בקרבו פנימה. היסורים מתגברים, עוד מעט והלב צער ותוגה יקרע
לגזרים, אבל מחוץ רק נדנוד קל, רק רמיזה דקה.

וכשהרהרנו במצב-רוח זה, כשרצינו לעמוד על תכונת-נפשו, היינו נגשים על
ידי כך לידי יצירותיו, עומדים עליהן ומקשיבים רב קשב. הברנו, שהדפים השונים,
שנמסרו על ידו ושראו אור עולם, הרי הם דפי לבו, דפים הקשורים ודבוקים
לנשמתו ולהרהוריו-לבנו, לשירת התוגה ישלו ולהד זמרתה, לחביגי הנשמה ולפרכוסה.
הצורה המוזרה שביצירותיו, הרטט שבהן, הקולורית המיוחד והתסיסה הקודחת —
כל אלה הכניסונו לתוך עולמו הפנימי של גנסיין וגלו לפנינו את תעלומות נפשו.
לעתים בלתי קרובות הגיעו אלינו דפי יצירתו, הדפים השונים והמשונים,
בלי התחלה וסוף, בלי הקדמות וסופי דבר, בהרהור-הרגשות הסבוכים, באנחות

השבורות והמזניקות, בצורת החיים המדוכאה ובהד קולה המזור, — והיינו עומדים ותמהים עליהם, עומדים ומתפללים, וכשהיינו משתדלים לחדור אל תוך עמקי היצירה, כשהיינו מחפשים אחרי מקורה, — היינו באים אל תוך נפשו והרהורי לבו של היוצר. דרכי העקלקלות של מעשה יצירתו היו מובילות אותנו אל תוך חדרי לבו, תכונת נפשו, ועל ידי כך התקרבנו אל אישיותו, הכרנו באופן התרשמותו מן החיים, וחביוני נפשו נעשו נחורים ומובנים לנו.

כי שפת יצירתו של גנסין הרי היא שפת לבו ונשמתו. גנסין אחד הוא בחייו וביצירותיו. החיים ממלאים את יצירותיו, ומעשה יצירתו ממשיכים את דרכי חייו. היצירה היא עולמו הפנימי ממש וסביבתו הרוחנית. אין כל חלל, אין כל דיסטנציה בין גנסין האדם וגנסין היוצר. וזהו עיקר מעלתו, וגם חולשתו האמנותית, ומכאן המפתח לדרכי יצירתו, לסגנונו ולאופן הרצאתו.

ביצירותיו משך גנסין את חוט הרהוריו-הרגשותיו, משך את החוש אל תוך דפי ספריו באותה הסדר והצורה שבצבצו, נולדו וחיו בקרבו פנימה, עם כל אותו הרכוז השונה, עם כל אותו הערבוב שבהרהורים והרגשות, הרשומים והפגישות, העליות והירידות שבחביון הנפש, עם כל ההעויות השונות והפרוכסים שנפשו של גנסין היתה עשירה והיתה לוקה בהם. לגנסין חסר הפרוצס של יוצר-קומבינזור, המעבד את חושי הריח, הראיה וההרגשה, ביחד עם רשמי החיים, ומוסרם אחר כך על ידי צורות ספרותיות קבועות. אין לו אותה מכוונת-היצירה, שבה מתעכלים רשמי החיים ויוצאים חדשים. ומשום כך הרי כל הספורים שלו קשורים ודבוקים בו ובנשמתו, הרי הם חוליות, חוליות לשלשלת חייו. אין בהם מוקדם ומאוחר, קופאים הם על מקום אחד, בלי מאורעות מן החוץ, עד כמה שחייו הוא עברו מעבר למאורעות.

אי אפשר לערער על מעשה היצירה שלו, אי אפשר לבוא במענות על הצורה ודרכי יצירתה, כשם שאי אפשר לערער על חיי אדם עצמם, על תכונת האדם ופרשת חייו.

כי יצירותיו של גנסין הרי הן פרשת חייו. והמהרהר אחרי גנסין הוא מגיע לידי יצירתו, והבא לדבר על יצירותיו הרי הוא רואה את גנסין.

נפש רכה ורגשנית, העורגת והוזה, המלאה געגועים וצער, ונתונה בכבלי גוף קשה ונקשה.

שם במחבואים תוסס הלב, מתאנח על צער עצמו וצער אחרים, על הרבה, הרבה; יש לו על מה לקבול ולהתאונן.

הוא היה בעל טמפירמנט חי, במזגו היה הרבה משל תסיסה קודחת ורותחת, אבל הטמפירמנט שלו היה סגור ומסוגר תחת שבעה מסגרים. חבלי הוויה ויגון

עולם בתוך הלב פנימה ומבחוץ שתיקה כבושה ועקשנית. יללת עולמים פורצת מתוך הנפש, דמעות מעיקות בלי הרף בגרון, ואין לך אלא שתתנפל על המטה ותתפרץ בכבי גדול, שיקרע את הלב הדואב, — ובפנים השקטים שוררת מנוחה מוזרה.

יש שהאדם מסתיר את מחבואי הנפש מאחרים מתוך התגאות, מתוך יחס של בטול אל זרים. אבל השתיקה אצל גנסין הרי היא טבעית, נובעת מתוך עמקי נפשו. כמו כן אין הוא מתקרב אל אנשים מתוך רצון להראות להם על מעלותיו ולהגיד בפניהם שבחי עצמו, אלא כשהוא נגש אליהם, הרי הוא בא מתוך הכרת, נדחף מאיזה כח טמיר ונעלם, והרי הוא נשאר עושה מה שהוא עושה ומהרהר מה שהוא מהרהר.

מרדף הנהו, מרדף ומשלך מן המנוחה, משלות החיים. אין זו הליכה ושאיפה אל איזו מטרה, אל איזו נקודה, אלא נדידה, נדידה-תענה ממקום אי-ידוע אל איזה מרחק בלתי נודע. אין לו עיקר וספל בחיים, אין אמתיות הבאות מן החוץ, אין מעשה נצח ודברים העומדים ברום עולם. כי אין דבר העומד מחוץ להרגשותיו. הכל נוצר ונולד בקרב הלב, יונק ממנו ואובד בו, וכל כך נקל הוא המעבר מגדולות לקטנות, מנצחיות לדברים בלתי חשובים. אם אי אפשר להשיג את סודה של ההווה והיותו של העם, אם במשך זמן מרובה סובבים מסביב לכותל הרם והנשא, סובבים מסביב לו ואי-אפשר להפילו, לפתוח בו סדק כחודו של מחט או להשקף מעבר לכותל ולהודע אף מעט מזעיר, אז פונים מלאי-יאוש בשאט-בנפש או ברוח מדוכאה, מזניחים את הגדולות והנצורות ומשכיחים אותם בענינים בעדמא. לפעמים באים לידי המשחק מתוך הכרה צלולה, כדי להשתיק את הכאב הגדול שבלב. אבל בעת המשחק מתפרצות אנוחות, מתוך בת-הצחוק משתקף הרוח הנשבר, מתוך העינים המאירות — צערו של היאוש ויאושו של הצער.

אין להם לאנשים הללו משלות האושר, אין הם יודעים ממנו. ואם יש כי ישקטו, גם השקט שלהם הרי הוא מוזר, הולני, עצבני. אותו אודם התכליתי שבפניו של חולה מסוכן, שמאריכים את שעותיו בתחבולות רפואה. לכאורה, אדם ככל האנשים, מתנהג כהלכה, אבל רגע יעבור והשקט יחלוף והאודם יכחד, ושוב יתחילו פרפורי הגסיסה.

אותו מצב הרוח המבושם והריחני, „לחיצה לב אימה וזרם דם רותח שוטף אל הפנים וסולד את העינים“, או „שמחשבה מפכה חיה ורניה ויש בה מהחריפות ויש בה מהתסיסה הקוצפת ויש בה מהדשנונית המתוקה והחזקה“, בשעה שמחשבה זו ממלאת את כל חדרי הדבב ואיזו תונה כמוסה וחריפה באה, „תונה של איזו יראה, שאינה מובנה והיא מתחילה לוחצת ולוחצת את הלב עד לכדי כאב חד וצורב, והחזה היה גדול והנשמה נכבשת וסולדת ונפסקת“.

צד ללבב, צד „משום שכבר היה ברור כיום, שימי הילדות הפורים חלפו בכדי, ופרחי הלב בלָלֹבֶם נבלו ושוב לא ישובו לפרוח, ואלו האילנות וצמרותיהם ההזזות, אותם שבאחד הימים כה דברו לנפש השוקקה, הללו שוב אינם אומרים כלום—בהחלט כלום. תם ונשלם, אחים רחמנים! צבת פְּקָרָה מְכֹונֶת ללב ומתג שלוח לבלום ובראש אשמורות רוחות פסקניות יוצאות ומקשקשות, כאותה קופסה שחורה: כי כל דרכיו משפט...”

ואיזה דבר מנחש בלב, דבר בלתי נודע ובלתי מובן. איזו תהיה כלפי העולם ומלואו, איזו תביעות=עריגות בלתי נודעות כלפי חוץ וכלפי פנים.

היגון והצער, שיש להם פשר ופתרון—אלו מקילים ומשתקים את היגון והצער. כשאתה רואה את מקורם, אתה מקבל תנחומים במעשה מלחמתך, או בזה שברורים לך לכל הפחות טכסיסי המלחמה, אף על פי שבעצם אתה חלש ורפה=אונים להתקומם נגדם. אבל קשה הוא שבעתים, בשעה שאתה חש ומרגיש העקה בלב, חניקה בגרון, ואין אתה רואה את הנאשם, אין אתה מוצא את הפשר ליסוריך. הכל לוטא בערפל כהה, אין דרך, אין מוצא, אין מפלט.

ומהו עיקר הטרגיות שביו?

קללת אלהים הרובצת על העם? לא, לא. חיי עצמו שלא עלו לזו? שוב לא. הא. הא והא? אפשר. יש בו הרבה צער, צער האומה וצער עצמו, המקושרים ומאוחדים, ואי אפשר להגיד, אימתי נגמר האחד ומתחיל השני. יש פה ערבוב של הרבה צער כבד ומעיק, שאי אפשר דנתחו ואי אפשר לבררו. אין אתה רואה, כיצד הוא בא פתאם אותו הצער שבלב ומטיל את ארסו הצורב לתוך הנפש הכואבת.

„השמים ממעל להם שלווים וטהורים ובטוחים כל=כך, והוא בעצמו הבלוי גם כן את חזהו בהרחבה ויוכנן את צעדיו לאט ובבטיחות, ללכת הביתה. אולם לא עברו רגעים מועטים, הלב הרגיש כאילו התחיל מתקלף בקרבו איזה קרום דק, והוא מתקלף ומתפצל ונפרד לבועות קטנות המחליקות, מחליקות וצובתות את החזה ומתפרצות אל גרונו.” („הצדה”).

ובשעה אחרת—כשהיה יוצא מהם היו פניו נוהרים וקומתו היתה זקופה, וכשהיה פוגש במכרים היה עונה להם שלום ברמה. ואולם כשהיה אדם רוצה לדבר בו באותה שעה, היה עונה לו בדברים קודחים והיה מתחמא:

— סליחה. הנה אני נחפו עכשיו; אבל מסתמא עוד נתראה. ואולם כשהיה

בא הביתה לא היה מתמהמה שם הרבה. לוגמת קהוה ותרגימה כל שהיא וסקירה מרפרפת ב„שלוח” החדש והפיכה ארעית באחד הזורגלים הרוסים, ודמדומי-הערב הגה מתחילים הומים ומתחילים תובעים בפנות הבודדות, וממרחקים מתגנבת המולה עמוקה של הככר ההומיה, והברות נגינה רכות מרחפות ונגוזות בתוכה, ותונה

גדולה לא פשר לה ולא שחר מחגנבת וזולפת וממלאה את הנפש והומה ומוצצת את החזה והולכת ומרתחת את הרקות ומתפשטת ומששטשת את העינים ולוטפת ומרדפת, מרדפת בלי אמר ובלי דברים החוצה...

— לאן?

הערבה מתלחשת אחורי החלונות, וידיו שומות בכים מכנסיו וכתפותיו מורמות ומבלישות כל שהוא את ראשו וככה הוא משייל ומזמזם נכאים וגונה ברתחה ודוחש לפרקים:

— מאי הוה עלה—רבוש'ע, מאי הוה עלה!

כי עוד טרם יצא החוצה וטרם יראה את איש, והוא כבר יודע מראש את מי יראה ואת מי ידבר ומה יספר לו זה ומה יגיד לו אחר. עוד טרם יצא מפתח פיתו ועוד טרם לקחה אזנו דבר, והוא כבר יודע ברור למדי את אשר יגיד לו לבו באחרית הלילה, מדי ישוב הביתה ויעלה את המנורה, והכתלים לא יחרדו אפילו, והוא יתנפל בגניחה אל מטתו ויכבש את פניו בכרים, או כי יסתרה בסופה והחוברת של „האמת" בידו...

והלילה לא יחכה. הנה יהיו השמים הולכים ונעשים להם רצינים=קודרים וטהורים וענפי הערבה המרובים יהיו מתלחשים והאפלולית תהא גוברת והחתול יהא מביט מהפנה והדמדומים הרוים יהיו הומים והומים—רבוש'ע! ואתה, הצעיר והבריא, לא יהיה לך שוב אלא שתמחץ קדקוד אל קיר ותהיה גועה כשור, או שתכבש פנים בכר ותהא מניח ליללת=עולמים שתהא פורצת ומבכה בלי תכלית איזה אבדן עולמים...

— הש=שד יודע מאי האי...—

ויש שבן אדם זה משייל בשעות הערב עם אחד ממכיריו „והוא מדבר אתה הרבה והוא נזכר בהנאה יתרה אפילו באנשים ובדברים שלא היתה להם כל שייכות אליו כלל, והיה מתנפד בכמית נפש קודחת על כל דבר פחות שבפחותים והיה מחטט בו ומהפכו ודבריו היו נלהבים וקולו היה מתחדד משהו בסופו והיה באותה שעה צוחק פעוטות ובחדוה חדה ונלאה — — — ופתאם התחילה חולשה ריקנית מוצצת את לבו והוא הרים משהו את כתפותיו ובטא:

— א, האלהים אתם!

ומיד קבצו פניו מרירות תוססת ושאל את חברו הדומם במהירות מרפרפת:

— א? מה אמרת? („בינתיים)."

הרינו מחזרים אחרי מקור הצער והתונה—ואיננו באים עד תכליתו. רוצים אנו לראות את התחלתו ואיננו יכולים. האדם מטבעו הרי הוא שכחן. שוכח הוא על נקלה את האתמול. כשהשעה מראה לו פנים שוחקות, אז הלב צוהל והנפש

שוקטה ומרנינה—ולחיפך, כשהיסורים מרובים, אז הם מכבידים על הלב, והנפש קצה בחיים. אבל האדם של גנסין—התנחומים אינם תנחומים לו וחדות החיים אינה חדוה. מתוך החדוה אורבת תמיד האנחה, מתוך האושר הרגעי יגון העולמים. אין לך שעה שאינה קשורה ודבוקה בהרבה שעות שלפניה. יש שרוה קלה שורה עליו, ובעצם הרי הוא מוכן ומזומן להתענג על רב טוב הצפון בשעה זו בלבב, אבל בה בשעה הלב צורב ומוטל בכאב נורא; בעיקר הדבר, הלא יש לו באותה שעה דבר מלבב ומנעים, שיש בידו למלא את הלב רגשי נועם וחדוה, אלא שבאזנים מצלצל הד היסורים שעברו עליו ושעומדים לעבור עליו. ויש ששקשה השעה, מלאה תמרורים, ובכל זאת מציין האור מתוך העינים ובמסתרי הנפש שוקקת הנאה פנימית חרישית. קשה הוא למצא את התחלתם של הרהורי הרגשות הללו ואי-אפשר להגביל להם גבולים. הרי הם ככדור מסובך ומעורבב שבמדה שתרבה לפתחו, בה במדה חסכונו ותערבבו.

יש, שהוא בעצמו מנסה לעמוד על פשר צערו ותוגתו. אלא שאין הוא נגש אל הצער ברצון כביר לברר וללבן, כדי להלחם בו. הרי הוא חש ומרגיש בהכרחיותו, אלא רוצה הוא לפעמים רק לעמוד על אפיו. מִבֵּין אנשי גנסין מועטים הם אלו, המגלים את מכמני לבם. אבל כשהשעה מגיעה לידי כך, אז דובב הלב בכאב מרובה וברטט. לידי התגלות הלב באים האנשים בעיקר במעמד האשה, שיש לה טהר הלבב ואזן קשבת, שקרבותה מביאה לידי הרגשות כמסות.

„הוא היה מדבר באוזניה על הנוולות המכוערה, הסולדת תמיד את נשמתו, והגסות השורטת, המקוממת אותו תמיד כצד נגדה, ועל העקה הכבדה, אשר הם מעיקים תמיד עד לבו גם עת רבה אחרי כן. ומעט מעט היה עובר ומדבר לה על איזו גדיים שנעשו תיישים ועל הטבע שאין לפניו אלא ארעיות ועל האדם שאין לו ולא כלום אפילו מה שאפשר היה שיהיה לו—אחרי כי כל מה שאתה רואה ושומע וחושב... וכל ביוצא בזה, הרי זה כאלו נוטה הצדה ונגזז לגמרי, בשעה שאתה בא לידי גופא דעובדה. ובשלמה? העיקר הוא בשלמה? אבל כלום יגיד לך מי?

היא משתעלת בזהירות וגונחת, „אומהו“ לא ברור ובישני, והוא פניו מתכרכמים ונשימתו נעשית קצרה וידו מתנועעה וקולו רוחש ביסורים;—אנכי בימים האחרונים... לא דבר לענין הכתיבה—בכלל... לכאורה, אין אתה יודע אפילו מה היה... כמדומה לא כלום... מה? אבל מסתכל אתה היטב והנה לא זה. משהו שאני... לא זה—והכל כאן?”

ובפעם אחת הוא בא לידי הרהור: „הכל ניהא. אלא מה משונה? משונה זה, שהוא הגה והגה בספרים הללו (בספרי קדש) ופתאם חדל. למה חדל? אבל כלום

לא אחת היא לו—למה? וראי היה אז נימוקו אתו; אבל זה כבר אבד. אותו נימוק, שבאחד הימים היה, כמדומה לו, חשוב במאד מאד, זה אבד; אלא שאבדתו כבר אינה חשובה שכמותו. אלא מה חשוב? חה—כמה מהשטות יש באותה שאלה. מה חשוב? נפלא—כמה שדופות המלים הללו. מה חשוב? חה, פגרי מלים בהחלט — — — הוא הביט פתאם אל סביבו באיזו חרדה שביאוש. מה זה היה לו? פתאם הכתה גלים בלבו איזו תשוקה נמרצה ומשונה במאד והיא החליט לגשת מיד אל אבא, אל אבא זה גופו, המטייל לו פה בנחת, ולשאול אותו תחנונים—לישאול אותו תחנונים רותחים והומים:

— אבא! הלא אמת היא, שיש אלהים בשמים, אה? פשוט—אלהים גדולים וטובים... או אפילו שאינם טובים—אמת, אה!

אבל מיד גנח פרא ופניו חורו ובשפה נשוכה חזר וישב. („בטרם“). ולאחרי ימים אחדים נפגש בבחור זה עצמו בביתו של חברו הרוסי אנטיפ, הגר באיזה כפר עם אשתו וילדו הקטן, וצעיר זה עצמו הרי הוא שוכב במשה בחדר הצר וחושב, שבעיקר הדבר טוב היה, אלמלי נטשה, אשתו של חברו, היתה נשואה לו והוא היה מצטחק בילד הקטן בשעה שהיא היתה צופה הליכות ביתה.

ואיה מקום המרגוע לנפש נודדה זו? איה הפנה השקפה, שאלה תתענגע הנפש, שאלה תערג ויששם תמצא את מנוחתה?

זין לו דירת=קבע ואין הוא יכול להשתקע הרבה במקום אחד. „יש כדור אחד קשה וחזק, כצור הזה, והוא מוטל בחזה מימים ימימה והחיים אינם נוחים והנשימה כה כבדה“. זמן מה הוא חי בין מכרים ובאיזו סביבה ופתאם הוא מרגיש לחיצת=לב. ושואל הוא את עצמו: „מה הוא עושה פה? — — — אחרי זה נצנצה במחו ונעלמה שוב המודעה של הדוקטור מוילנה; ופתאם נצבה לפניו כמו חיה וילנה המעשירה, ויזכור את ישיבותיה הרבות ואת הביבליותיקה של שטרשון ואת עבודתו בבית=המקרא ואת ה„כנסת=ישראל“ עם תמונתו היפה של סמולנסקין ואת לילות העבודה הכבירה בחדרו השוקט ואת חבריו החולמים, גם הם כמוהו, ולחיצת לבו גברה עד למחנק ועיניו קמו רגע ואזינו התחילו הומות, ואז העמיד בהכרה מבולבלת את כוס=המים על הכסא ורגליו תעו אל הפתח; וכשיצא החוצה ורוח צח בא אל קרבו, אורו עיניו מעט, ורקותיו היו דופקות ולבו הולם, והוא עבר את קצה הרחוב ויצא אל מחוץ לעיר והלך בעצלות ועיניו מביטות בשוין=רוח נוגה אל המסלה הארוכה—ארוכה, אשר היתה שטוחה לפניו שוממה ומתעלפת מחום היום.“ („הצדה“).

וכשם שגדלו הגעגועים לאיזו סביבה שבעיר, כך בזמן אחר נעשים קשים החיים בעיר, שהוא מבלה בה בין מסבת מכרים; כל כך מעיקים החיים, עד שרואה

הוא את מפלטו האחד מחיי הקשים במעבר ובניסה מזה. בקושי רב עולה בידו להשיג את הכסף המועט בשביל הנסיעה, אבל לבו יגיד לו: „אָה, שד משחת! תהא זאת אחרית או תהא זאת התחלה—אחת היא לו. ליותר אינו זקוק כלל, ביותר אינו רוצה שוב...”

ונפשו מוסיפה דובבת חמות:

— „שנתי הנדחה... שנתי השכולה והנדחה... אָה, לנוח קצת, לנוח כל שהוא, להתנפל בקפיצה אחת, כמו שהיה רגיל באותם הימים משכבר, אל אותה מטה רכה ושלוה שבחדרה של אמא, להסתתר בכבישת גו ופנים בכרים ובכסתות ובסדינים המרובים ולהיות בטל, לגמרי בטל בתרדמה רצופה ומשיכה את הכל.” („בטרם”) אבל להסתתר בכבישת גו ופנים בכרים ובכסתות, להסתתר בלבד—את זאת לא הרשה לעצמו הרבה. בקרב הלב חי עוד רגש אחר יחד עם אותו הרגש העקשני, השתקני. אותה ההעקה הנוראה שבלב וברוח, אותו היגון שהכנים תחת כנפיו את כל היותו, בקשו לצאת, לספר לאחרים על אשר בלב פנימה. הם בקשו להם מוצא מתוך חדרי הלבב.—המצא בזה גנסין הקלה, או אפשר שמעשה היצירה היה נוסף לחייו הקשים והמעיקים?

דומה, שראה רק צער ויסורים רבים גם בזה. גנסין היוצר התהלך בעקבות גנסין האדם ועל פי רוב לא יכול להשיגו. כי גנסין האדם עולה בהרבה, הרבה על גנסין היוצר, ובפרט ביצירותיו הראשונות, והתסיסה כה רבה והרצון לבטא את התסיסה כה חזק, ובטרם שנגמרה היצירה כבר לותה אותה מלתו שר גנסין האדם: לאו, אין זה המבוקש! כי דכוכה של הגפש, האפולולית המעיקה שבחדרי המוח, הערבוב שבהרגשות גדול ורב הרבה יותר ממה שעלה לו למסור בכתב. גנסין משך תמיד חושים, חושים מתוך אותו כדור הערבוב הגדול, שהוא ונשמתו היו מסובכים בו, אבל היאוש והצער היה גדול בשעה שהחושים נפסקו ויצאו קרעים, קרעים. והיצירה היתה מקור ליסורים נוראים שבנפש, למצוקה רבה. אין רגשי נועם לא לפניה ולא לאחריה. רוח קודחת, הרגשות תוססות ולב כואב מקדימות לה, ורוח נשברה ונפש רצוצה ואי-ספוק נורא מלוים אותה. לאט לאט תתגלה בו איזו יראה ביחס ליצירה והוא קרב אליה רק מתוך הכרת.

„הוא בא הביתה והוציא את מחבריו וחיש ולא חש איזו מועקה רועדת עד כדי דמעות תחת כל חזונו, וישב אל השלחן ויהי כוסם עת רבה את ראש עטו ומביט אל המחברות ומוציא מפרק לפרק גניחות של יאוש מסורסות מנחיריו, ולאחרונה התהיל עטו פולט אותיות עקומות ורועדות ומזנובות,—חולניות עד כדי הקאה”—והפסיק באמצע והתנפל בגניחת יסורים על מטתו ושכב עת רבה, גונח ורוחש מפרק לפרק.” („הצדק”).

דרכי היצירה הבאה מתוך מועקה רועדת והמביאה אחר כך להתנפלות בגניחת—

יסורים—בהכרח שיהיו שונים ומיוחדים. דרכי היצירה דומים לאופן חייו של ערבוב של הרגשות דקות ונפש רצוצה, של ריאליזם חי וליריזם הזה, של מי חיים, פרפורי נפש ונגוהות הדמיון; קושי החיים, הכלי-הווה יחד עם רחישת אין להם לספוריו מנהיג ומורה דרך, אין הכרה צלולה ומטרה ברורה. יש לאות קשה, אבל אין זו לאות הבאה מתוך עצלות, אלא לאות הבאה מי קשים. אין פה יראה מפני סודו של החיים ואין פה רצון להמלט מפני אותו הספור יסובב באין הפוגות מסביב לסוד החיים ולסוד היסורים. קשה הוא ומה הוא טוב ומה הוא רע, אים האורות ואים הצללים, אימתי החרדה וההתנגה. הכל כה סבוך ומסובך, והאחד אחוז בקרני משנהו. יש פה חבת ונבטולם, קבלת החיים והקאתם, והכל נעשה בכבוד ראש מיוחד והנפש מפו וכאב נורא מוצץ את הלב באין הפוגות.

מעשי היצירה הרי הם המשך של חייו בכל צורותיהם המיוחדות והמו הרי הם בטוי נפשו ואפשר על פי זה לראות ולהראות על הלוכה של נפשו הלך רוחו ודרכיו. כי כל יצירה ויצירה משלו הרי היא כקטעים של יומן קטעים שנקבעו ונמסרו בצורה ספרותית.

ועד כמה גדל האיש גנסי, עד כמה עמקה אותה הסרגיה שבלבו, זה תראה לנו יצירתו האחרונה „אצל“.

זוהי שירת-הברבור של גנסי וזוהי שירת-הברבור של אותו האינט העברי, החי לו את חיי נפשו והמתוה לו נתיב, נתיב משלו, בנפתולי חייו שב עשר האחרונות.

כאן הגיעה אמונתו של גנסי לידי גובה, שלא הגיעו אליו כל סו השרים את שירת האינטליגנט, השירה הנונה ומלאת נכאים. כאן מצאו את כל אותם ההרהורים—הרגשות המתרוצצים בנפשו של האינטליגנט, עם אותה הנשמה, הטוט המוח והמית הרקות.

„הוא כבר היה יושב נלאה וחזהו היה כואב וכואב, כאלו נפל מהגג ו בקרבו. הוא כבר היה יושב נלאה וחשב משום מה באותו יאוש סולד ש הרותח ורותח ונוקב ברתיתו זו במפולש:

— אבדו החיים. השירה נושנה והיא מפלה ונואלה—אפילו יסוריה ו נושנים והם מפלים ונואלים; אבל החיים—החיים אבדו... חסל! — — —

„ובקרוב כבר היו הרקות הגריות מוצתות והבשר שנלאה היה רותח והג התנהלה בכבדות ושארית מו-שבה צלולה אבדה, ונשארה במלואה רק אותה קשה ומציקה, שמתחת לחזה הכואב, זו שהוסיפה פתאם חיל ושמה מחנק הנשימה וסלדה את הריסים מתחת למצה. הם לוהט ודממה חונקת ורוח קודו שבלב. רוצה היית לבכות לרוחה. אבל בכה לא תבכה. יושב אתה שבור ו

ואובד ורק אותו צור קשה ודומם מציק ומציק מתחת לחזה. קשה לנשם וקשה לבכות וקשה אפילו לגנח גניחה רצוצה—קשה לחיות בכלל. אדם אובד ושבור—משום שכל מה שמסביב כה בריא. אדם אובד אבדה נואלה ושבור שבירה נואלה. מפני מה תכחד? מה שהיה—הוא כל כך נואל וכל כך לא חשוב ומשום זה גם לא יפה ואיש לא היה חסר כלום לו לא היה. ומה שיש... ומה שיהיה — —

„הוא חזר והביט פתאם מסביבו — — — התחילה פתאם גוברת בחזהו איזו

תשוקה גדולה לשחרור והוא קרא בהתרגשות כבושה:
— נחום הטוב! הבה גשם נא לרוחה—אה? הלא כברות ארורה זו... השד משחת! לחיות אינה נותנת... — — —

לבו שלו הכביד ככה וככה גברה בו תאות השחרור הכפותה והחוגרת אונים במסתרים — — — ודברי כבושין פרצו מפיו:—זוכר אתה—כשהיינו ילדים? אלהים! אותם החלומות הנואלים, שטפחו בנו החורשות הללו... הנה כבר איננו ילדים. — — — זקנים? לאו. ואולם—הלואי שהיינו זקנים. ומה כל החרדה? החלומות נתברו... אה, אבל כלום אלה חסרים לנו? אויר... קצת אויר לנשימה, נחום הטוב... ותמיד... תמיד... השד משחת! כברות נצחית זו שבלב... — — —

ירדה תוגה ללב וכבשה ברכות את הנשימה ונכנסה הנפש מקרבת הפחד הפסקני.

במה מתחילים? אנה חשים מפלט?

והמפלט חש ממקום אחר.

קיוב.

נחמן מייזל.

ח ש א י ת .

(בעקב "אצל" של א. נ. גנסין*).

— — כליל אפל ושותק בשבת האדם יחידי לנפשו יש שירעד פתאם מאושה קלה ואי-ברורה ויפחד מפני אנחה כבושה ומרוסקה שקלטה אזנו. הוא ירא להשמיע קול וברממת האפל יהמה הלב, יהמה.

למה יכאב הלב?..

בתוך שאון אלפי פיות ממללות יש שיביטו עליך לפתע מאחת הפנות עיני-צער, ובמבט האלם יתגלו לך הרבה דברים שנפשך תבכה עליהם במסתרים ובחשאי. מועקה תבוא ללב ותכביד על הנשמה.

מה יעיק לנשמה?..

בערב חור ונוגה יתעה ההלך בשבילים הזרועים עלי בציר מאדמים. שמש שוקעת תאיר באחרוני שכיבה את אחד השבילים הלומה באדים חורים. הלך, למה תרעד?..

— בין העלים הכמושים של השלכת במשעול הצר צפור ירויה מתלכטת יחידה בכנפיה השבורות...

פרכוסיה הם הנשמעים באושה ועיניה הן המתגלות פתאם. ו"כצפור ירויה זו שכנפה מורדה ושותתת דם והיא גופה מתדחקת ומתלחצת אל הפנה שנפלה לשם ממרומים ומביטה בחרדה קפואה אל הציד השלול, הקרוב אליה בידיו הגסות" ("אצל", נתיבות 186),—כצפור ירויה זו מתראה לפנינו לא רק רוחמה הקטנה והענוגה, אחת הגבורות של "אצל", לא רק אפרים דק-הרגש, כי אם גם, ואולי ביוחד, אורי ניסן גנסין עצמו.

נפש יפה זו שמיצירותיה העצמיות הראשונות כבר הרגשנו בה את "החרדה הקפואה" ואת הכנפים הפצועות והמורדות לא התאוננה ולא קראה בצר לה. דומם נשאה את כאבה, ורק בדבריה המעטים והספורים אפשר היה להכיר את אצילותה ואת עמק בדידותה. במקום אחד אומר גנסין: "פלג אלהים—נשמת אדם יפה", וכפלג זה הומה שיחתו לפעמים קרובות בחצאי צלילים ובגמגומי-הקדים. זה האיש

(*) קצוה חרברים בא במקום אחר, ד. א. פ.

שמעט כל כך להביע את יסורי לבו ורחשיו והשתדל שלא להרים את הפרכת מעל נפשו הירויה, התגלה פתאום בכל גדלותו האמנותית ויפיו האישי ביצירתו האחרונה. המבטא „שירת הברבור” נעשה כבר לבנלי יותר מדי מרוב שמוש, אבל בנוגע ליצירתו זו האחרונה של גנסין שנדפסה בה „נתיבות” א' מבטא זה אובד את שטחיותו היום-יומית ומקבל צלצל מיוחד וזהר מיוחד. כי גנסין היה נראה לי תמיד כאחד לבן ההולך בין שְׁהִי-הַחַיִּים, הולך ושותק, ורק לפנות ערב ישב לו באחת הפנות של החדר האפל ובדממת הצללים ישמע קולו הפנימי, הרך והמתון, זה הקול המדבר על הדברים היותר נוראים בשקט ובשלוה של אחרי הסער. ונזכר אני בדברי משורר צעיר אחד:

שֶׁר הַבְּרִיּוֹר עָלֵי לֶבָן.
„אובד דם בין קְתָל־אֶפֶל...”

נגוה וחרישית היא שירתו והצעקה לא תחלל את קדושת יגונה. רק לפעמים רחוקות יש שנגניחה עצומה, גניחת הנפש הבוכה במסתרים על אבדנה, תשמע בין צלילי השירה הרכה ורק האוזן הקשובה תכיר בה. במקום אחד בספורו „אצלי אומר גנסין: „יתי לו לאותו בחר — — ויספר נא שוב... הוי, כי אני לשלום, בני אדם רחמנים, ובלבד... אח, אל תשלחוני לנפשי כי שמות בנפשי...”

ושמות אלו שבנפש מתגלות בהרבה קטעים של שירת חייו היפה והעצובה. אם יש איזה פחד בהמלה האחרונה של כל אדם הולך למות, הנה משנה פחד ותגה מעוררים דבריו האחרונים של אמן גדול ואדם נעלה. אבל לא המות, שאת משק כנסיו אנו שומעים בכל הספור, נורא ביחוד, כי אם החיים המעיקים והסבוכים הפוצעים תמיד את כנסיו השבורות והשותתות דם של האיש. איזו אימה אלמת יש בדברי גבורו של גנסין: „ומה כל החרדה? החלומות נתבדו... אח, אבל כלום אלה חסרים לגוי אויר... קצת אויר לנשימה, נחום המוב...”

ואת זה אומר האיש, שכל חייו הם חלומות משזרים בנגהות! הוא מיכרח לאמר זאת, מפני ש„קשה לנשם וקשה לבכות וקשה אפילו לגנוח גניחה רצוצה...” הוא כאילו משלים עם אבדת חייו ונכון לשלם בעד אויר לנשימה... הכנעה זו, הבאה מתוך חסר ברירה, לא היתה אפשרית לולא האכזריות הגסה של החיים שהתעוללה בהם והערין. שמות שונים לגבורי גנסין, אבל בכלם אנו רואים את האחד שאצל עליהם מרוחו ושומעים את קול האמן-היוצר המלווה בשבילי חייהם. נעים וסובלים עברו כלם לפנינו עד אשר התרכזו והתקבצו ב„אצלי” ספורו זה הוא כעין סינתזה של יצירתו, מעין סך-הכל של חיי היצירה כלם. קיום בודדים, תאורי נפש מיוחדים, הרגשה עמוקה של יפי הטבע, ליריות ועוד — כל זה היה נמצא פחות או יותר בכל אחד מספוריו הקודמים, בעלי ערך אמנותי שונה. ב„אצל” מצאה לה את בטויה נפש האמן כלה, עד כמה שהתגלתה

ביצירותיו הקודמות, ואולי מצאה את השתקפותה גם נשמת האיש. התגלות-לב והשתפכות הנפש—שתי אלה באות ראשונה ב„אצל“. קורא הנך בספור זה ופתאום תראה לפניך את כואב עומד ומתודה. בגעוועים עצומים לרעות ולחמלה תדבר אליך נשמת אחיך מבין השיטין. ולא רק על עקת-החיים ופרפורי הלב תספר לך, כי אם גם על אימת המות ושלותו.

לא לשוא מדבר גנסיך לפעמים כה קרובות על הניחוש. לבו נחש לו. עוד לפני זמן רב, כעשר שנים לפני מותו, שר גנסיך:

מלך, לבי חולה, תריר פכלי שברך
שם בלב הרחב יאיר יום המות —
גלכה נא לאורו עד כואנו קברו...

(ב,הצפירה, 188)

והוא הלך לקראת האור הקר והמקפיא של המות, מבלי למחות ומבלי לצעוק. רק רחמים היה מבקש. כמה פעמים הוא פונה ב„אצל“ לאחים הרחמנים! נוראה וטרגית היא בקשת-רחמים זו של האצילות הגאה והיפה הגועה מרעב... רחמים גדולים טעון „יורד“ אצילי זה, מפני שאין בעדו עזרה ממשיה, כי לא ללחם ירעב, „אור... קצת אור לנשימה“...—מי ירפא את ריאתו החולה, מי ינדב לו מחייו? ולנפש רכה ועשירה שירדה מכל נכסיה—מי יביא תרופה?

הנה עומד גנסיך ומתודה: „היו נגחות וצר היה ללבב. צר משום שכבר היה ברור כיום שימי הילדות הזורים חלפו בכדי ופרחי הלב בלבלובם נבלו ושוב לא ישובו לפרוח; ואלו האצילות וצמרותיהם ההוות, אותם שבאחד הימים כה דברו לנפש השוקקה, וזללו שוב אינם אומרים כלום—בהחלט כלום. תם ונשלם, אחים רחמנים! צבת כקרה מכונת לב ומתג שלוח לבלום ובראש אשמורות רוחות פסקניות יוצאות ומקשקשות, כאותה קופסה שחורה: כי כל דרכיו משפט... וזהו משפט, ישראל רחמנים?...“ (אצל, 62)

בשאלה זו האחרונה מורגש רק שחור הצער, אבל לא מחאה איזו שתהי. מוחים כל זמן שיש עוד תקוה או אפילו צל של תקוה, אבל כאשר באה ההכרה של „תם ונשלם“, כאשר השתכן בחזה שנתרוקן מריאתו האיוש הגדול והכביר על הלב הכואב—אז אינם מוחים כבר.

הנה הוזה והומיה, חלומות-מקלט וסבך הרגשות דקות מן הדקות—אלה נעשים עתה מנת חלקן שר אפרים, גבורו של גנסיך. ועוד נשארים לו—זכרונות, זכרונות דברים שונים, מכאיבים וגם מזהירים, כי זהו כל ההוה של גבורי גנסיך, כלם חיים הם בעולם וזכרונותיהם, ואצלם כל מאורעות חייהם הם כאילו בגתים. במצב כזה אפשר גם להיות שלך, כי גם הטוב גם הרע הוא רק חלום, והחלום הוא כל כך עשיר בחזיונות ובגונים שונים. „ונדמה שוב, שאצל החיים אפשר וגם נוח לחיות.“ (שם 184). גנסיך מעולם לא עמד תוך החיים השוטפים והרועשים, והיה תמיד נוטה

„הצדה“. כילד בעל-חלומות המחפש לו תמיד פנת-סתר, כן היה גנסיך בוחר תדיר פנת-חיים ושם היה שר ושופך את שיריו. בתוך זרם החיים סכנה לו לאדם לחלום ולהיות תמיד; כמו כן „אסור“ בשעת המחול הכללי להרגיש הרבה ולהרגיש עמוק, מפני שיותר מדי רב הצער ויותר מדי מהירים זרמי המציאות ההווה. בלנו נמלטים אנו במשך חיינו לא פעם לאיזו פנת-סתרים כדי להתיר שמה עם אשרנו או מכאובנו. גנסיך הנהו אחד מאלה המעטים שמתחלת ברייתם נועדו להיות אצל החיים, מפני שמערכי-לבם יותר מדי דקים ומסובכים ונפשם יותר מדי אצילית ויפה. הבדידות והעצב יליו אותם תמיד בדרכים היתומים שעליהם יתעו בימי חייהם הקצרים.

כי קצרים הם חייהם של משפחת ה„יורדים“ האצילים, וקוצר-ימים זה הנהו לפעמים לברכה, עד כמה שמזרז הרבה. ברכה קשה היא לחבצלת הלבנה הגדלה בבצה ומוכרחה לנבול, כאשר איזה יד גסה קוטפה בעצם יפיה... רק בן שלשים שנה היה גנסיך בשעה שה„הברחיות“ הנוראה פגעה בו. אבל חוץ מה„הברחיות“ שבדבר יש עוד דבר-מה המרעיל את חיי בני המשפחה הקטנה. קשבה מיוחדת לכל רטט קל של הנפש החרדה ולכל אושה שבלב האדם ובטבע ויחד עם זה אריכות ימים—נפגשות לפעמים רחוקות ער מאד. ואצל גנסיך הלא מוצאים אנו כל כך אהבה והבנה לשבע וכל כך טפול של חבה באדם ומכאוביו. אחרי הגדודים הרבים והמשברים הקשים שעברו על אפרים, גבור ה„אציל“, הוא הוזה את עצמו כ„אדם אובר ושבור—מפני שכל מה שמסביב כה בריא“. בדברים אלה הנאמרים דרך אנג באחר הרגעים היותר נפלאים שבספור מצאו להם בטוי לבו הטוב והסלה של גנסיך ואהבתו העמוקה לאדם. הוא אינו מתרעם ואינו מקלל, כי אם, להיפך, מכיר שהאסון בו בעצמו, רק בו. הוא כאילו אינו שולל כלל, כי אם להיפך, מחיב את ההווה; הכל טוב ויפה, רק הוא חולה. אבל באמת לא כך הוא המצב. סביב אפרים ובחיים שאצלם עמד גנסיך הכל אינו כלל וכלל בריא...

אם נחשוב את ערלת-הלב של רבים יאת נסותם „הממשית“ לבריות, אז אפשר ואפשר למצוא הרבה קיום חולניים בהתחדדות הרגש, בחלומות היפים ובעצב הנפשי של גבורי גנסיך; ביחוד יעלו הגלויים של א־הנורמליות ביד המומחים השונים לענינים חולניים ובריאים. יוכל להיות עוד, כי „מומחים“ אלה ישתמשו גם במלה הנוראה „רקדנס“, אבל כל בעל לב ישר יבחין בין הרקדנס המתבטא רק בטכסיס-יצירה ובין זה הנובע מפנימיותו ונפשו של האדם. על כל אצילות „יורדת“ שפוף הוד הצער, ומה גם על זו שיש ביכלתה להפריא את עולם הרגשותינו ומחשבותינו. גם גנסיך היה אחד ה„יורדים“, שלמרות העושר הרב הצפון בתכשיט-הירושה שלהם, אין להם לחם פשוט... בספרויות העמים העשירו ה„יורדים“ מסוג זה את סכום הצלילים הנפשיים ונסיונות החיים, בשעה שהם בעצמם היו „אוברים ושבורים“. בכל ספרות יותר עשירה משלנו היה נחשב

ספורו האחרון של גנסין לאחת היצירות החשובות, כי פניני שירה טהורה פזורים בה לרוב, ועל כלה מרחף הצער האנושי היותר עמוק יחד עם היכולת האמנותית הגדולה. צורי טבע מופתיים כמו התמונות שבספור במקומות שונים (75—61, 88, 115, 122, ועוד) ועמק החדירה לנפש האדם, ביחוד לנשמת בנות ישראל הנוגות והענוגות, עם צורה אמנותית מקורית—בזה אמן גדול יתגאה. וגנסין גדל פתאם ביצירתו זו האחרונה העולה על יצירותיו הקודמות.

כקפיצה אחרונה לשלהבת טרם תדעך...

מפני מקוריותו של גנסין קשה עד מאד הקריאה הראשונה ב"אצל", אבל יותר שאתה קורא בו, יותר הוא צודה את הנפש. מי שנבר על הזרות הראשונה וירד לתוך המשעול הצר שעליו תעה גנסין, מבין גם לשפתו המיוחדת וקאופן הרצאתו הסבוכה; כנפש כן בטויה. בהתאם לסגנון-הנפש ברא לו גנסין אופן בטוי מיוחד, וגם בזה הגיע לידי שלמות ביחוד בספורו "אצל". ידוע, עד כמה חזק הקשר בין עולמו הפנימי של האדם ובין גלוייו בשפה, ואין לחזור על זה. כדאי רק לזכור, כי עצמיות הסגנון סימן גדול הוא לאמן ולאדם, וכי יש חשיבות מיוחדת להרמזים האמנותיים שבהם מרמז לנו היוצר על ההרגשות שאין להן בטוי. גם ברמיזה ובשתיקה יוכר האמן, ולפעמים יש יותר מקום לעצמיות בשתיקה ובשפת-חשאים משיש בדבור. "סולם-הנגינה" של הנפש האלמת שבאדם יותר עשיר בצלילים ובצבעים, מסולם-הנגינה של הנפש הממללת, וכשם שיש סגנון בשפה המדוברת או הכתובה כן יש סגנון בלשון הלב. אשרי מי ששומע לשון זו ומשמיעה לאחרים.

גנסין משתמש בכשרון רב וישוה בשני הסולמים. גבוריו משתקים לפרקים קרובים באמצע השיחה ובמקום המלים יבואו גחוך מוזר, גניחה קשה או צחוק מתגלגל ומתלבט. זעזועי הנפש ורטט הלב נשמעים רק בדממה ונפש לנפש תביע אמר. בעד גנסין נעשים מיותרים, מיותרים לגמרי, דבריהם של גבוריו, בשעה שהוא רואה את הצללים היתומים בשפולי המצח, "ההוגה כאב מזוקק", בשעה שהוא מביט ישר לתוך אישונים-העינים ומרגיש כל שנוי שבהם ובשעה שהוא יודע ומכיר את לחש היסורים המתגלים בנגהות העצובות ובאור השפוך על כל החיים. ב"אצל", כמו בספוריו האחרים, מדבר גנסין הרבה על הנגינה בפסנתר שגבורותיו שופכות בצליליו את צער נפשותיהן החרדות והעדינות, והתמונה היפה בסוף הספור (נתיבות, 185) מקבלת פתאום איזה ערך של סמל: רוחמה הקטנה מנגנה בחדר האפל את מנגינת המות ואפרים עומד ומאזין...

וגם אנו עומדים ושומעים את "המנגינה הנוגה והחולמית" הנשאה והומה מבין לקרעי נפש גדולה אחת, שאלפי מיתריה נתנו קול לכל אנחה מרוסקת ובכי עצור של האדם, לכל נגע קל של רוח החיים. אבל כלי-עדן זה עצמו היה

שבור ותונת הנגוד היא השפוכה על השירה היפה בצורת ספור הנקראה „אצל“. גנסין עצמו אומר עיי גבורו: „אילו היה אפשר הדבר, שיבוא מי שהוא וינקש לו נקוש כל שהוא בנפשו זו מחוצה לה, כשם שמנקשים לה לקדירה של חרס, כשקונים אותה בשוק, ברי היה לו, שזו היתה אז ממציאה לאזנים אותו קול אטום ומרוסק מתחת ברייתו...“ (שם 115)

ברי היה לוי—מפני שאימת המציאות העיקה עליו. להרופא המנקש על חזה החולה ידוע קול זה, „קול הקדירה הרעועה“ המשמש לבחינת המחלה. הרה הצרוד והמרוסק של נפשו השבורה תלוי היה הרבה, בכנפי אותה ריאה שבחזהו שדרשו אויר לנשימה ולא היה להן, או באיזו סבה אורגנית אחרת. אך אין זו הסבה היחידה ליאוש המר ולתונה המבצבצים ועולים מכל הספור. לה „רופאים“ השונים של הספרות אולי די בעובדה בודדה זו, אבל לפנינו חזיון סבוך המעורר את המחשבה ואת הרגש. רק מי שיעמוד על המסופים השונים שביצירת גנסין ויחדור למערכי-לבם ורקמת נפשם, רק אותו האיש שיכיר את ה„ירידה“ (הדקדנס) שבחיים העברים הצעירים ויתקרב קרובה נפשית לה „יורד“ הנוגה והאצילי שחונן בכשרון אמנותי לא-מצוי ובשירה אמיתית—רק זה האיש ידע את מקור החלומות העצובים המרחפים עיף יצירתו של גנסין. כאשר יקרא הקורא את המשפטים הארוכים והאחוזים אחד בשני וירגיש לאט-לאט כי קולו הולך ורפה ונשימתו נעשית יותר ויותר קשה, יבין להגיגה של הנפש הבודדה החפצה לספר מכאבה וחפצה גם לכסות עליו. הסגנון הסבוך והקשה אצל בעל שפה ואמן הסגנון (וכזה היה גנסין עיף תרגומיו ועיף קטעים מיצירותיו) מראה לפעמים קרובות על רגע של בישנות אצילית וענותנות. הנשמה הנוגה והיפה שנשאה את צערה בדומיה נעשית ברגע של התגלות לב לפתע עלגית... וכה היא מגלה ומכסה ואת מצוקתה לא תמעיט. אבל פתאום יש שתפתח מגלת-הלב ומאליה תשמע שירה חרישית הנובעת ונובעת כזרמי דמעות מקילות-הכאב, ואז אנו פוגשים אצל גנסין דפים שלמים של ליריות טהורה. אז הוא מדבר לא רק עד עצמו, כי אם על נשמות נוגות ויפות רבות החיות בסביבתו של אפרים. חלומות כמהו ונוודות-בודדות עוברות לפניך רוחמה הקשנה, זו התינוקת החולמית והסובלת מפרפורי אהבה, דינה הטובה, זינה, זירה ועוד ועוד וכל אחת מהן חיה לנגד עינינו וכאבן חי, ונפשותיהן העדינות ושרטוטי אפין מוארים באורו הרך והמרגיע של גנסין.

כי איזה רך ואשר חרישי יאצילו דבריו על הקורא למרות הצער העמוק ואימת המציאות שב„אצל“ ובכתביו האחרים. וזהו סודו של גנסין.

רק מעטים מחוננים בתונה פוריה ומפרה, וגנסין מתגלה בספורו האחרון כאחד האנשים הנפלאים המשאירים אחריהם רושם מעורב, כעין אותה ההרגשה המתעוררת בלב ההומה בשעת שקיעתו של יום בציר יפה. צר ללבב, אך יחד

עם העצב יורד על הנפש גם מרגוע-אשר. לא מעם נזכר ב"אצל" ע"ד הנגהות שהיו, ונגהות אלו האירו את כל יצירתו. לאורם הלך את דרכו ביחידות ובמשעול הנפתל והצר נעלם גנסין.

במשעול החיים נחנק האיש מחסר אויר לנשימה ומכאב לב, ובמשעול הספרות נשמעה באותה שעה השירה היותר יפה של המשורר שבאיש...

— מורישורי מי סאלומאנט... אחותי רוחמה... הגה ה"הכרח ההגיוני" שבדברים

חה-חה-חה! (שם)

"ההולכים למות יקדמוך בברכה"—קשה ומחרידה היא ברכה זו של אמן גדול בן-שלשים ההולך למות. ברכת-אלהים היא יצירה זו של ה"מורישורוס", היצירה שנשארה אי-מובנה לרוב הקוראים ושתשאר אי-מובנה להמון, מפני עצמיותה ואצילותה המרובה. מתוך יסורים חשאים והרהורי תוגה נבראה שירתו של גנסין ורק ע"י אלה היא נעשית מובנה. יש הבנה הבאה ע"י מגע, מגע נפש בנפש. לפעמים סגורים ומסוגרים כל הדרכים המובילים ללב המשורר, ורק שביל צר אחד נשאר, שביל היחיד ההולך לקראת אור היצירה. בשביל זה יפגש תמיד אח את אח, המשיע והמושפע. אם בתוך החיים או אצל החיים יהיה מקום הפגישה, תמיד יבינו איש את רעהו. "רוב" קוראים, "המון" קוראים—מי אינו יודע את הערך הממשי של מלים אלה בינינו?... יחידים במספר מצומצם פחות או יותר—הגה היא המציאות. ואם כמספר היחידים מספר הדרכים, ואם כעמק צער-החיים ויסורי היצירה גודל רע-הלב או צרות-העין—היש אפשרות אחרת להבנה ולפגישה מחוץ למצב של "מורישורוס"?

יש אימה בדבר, ולא רק בגוגע ליצירתו של גנסין המנוח, כי אם לאלה ה"מורישורי" האחרים שתוגה קוססת את לבם והם אינם יכולים לשתוק. מזמן לזמן יביא הרוח הד מנגינה משונה, מנגינת ערבוביה של נאנחים-נחנקים מצד אחד ושל "יודע-תרועה" מצד שני... אך—הם. אל צעקה! אולי ימצא מי שהוא את "הנה שלו, הנה נצחית וקשה כצור זו, שתמיד היא בנמצא ותמיד היא טובה ותמיד היא מלאה וממלאה אהבה גדולה וסוריה ואמונה רוחשת שבנפש, וזו היתה יושבת למראשותיו — — — וחלמה לו את חלום הבצלים והשומים היפה;—הבאים ויהיה יותר נוה להם לבני אדם לחיות את חייהם פה—חיי אדמות" — — —

אולי ימצא—ואם לא ימצא גם כן לא יצעק. לכל היותר יוציא מזמן לזמן גניחה כבושה ומרוסקה ויאלם סוף-סוף. סבול ודם! תוגה איומה קוססת את הלב השותת דם, אבל לאט-לאט יקלח הדם, כמנוחה ובחשאי... צפור ירויה, אמללה וחביבה... כמה מחרידה שירה חרישית זו העולה מתוך קלוח הדם!

דוד אריה פרידמאן.

מופקת, חרע"ר

קנינים.

אחד המחפשים, אחד התועים—התהלך גנסיך בעולמנו. אולם לא היה בו מהתפרצותם החזקה, מהסופה וסערה, שבדרךם של אלו. עמודי-האש, המלזים את תועי-העולם על דרכם, לא היו לגנסיך, כי עוד באביב חייו כבר כסה השלג את שמי-נפשו. עוד באביב חייו כבר גמדה בו ההכרה כי „היינו הק“ המלים האלו שגורות היו בפיו.

לא כאחד מבאי עולם הזה, המחפש את שבילו שלו בנתיבות העולם ותובע את חלקו הוא בחיים—התהלך גנסיך אתנו. כגר וכוזר היה, שעזב את עולמו הוא, שמעולם לא התאחו בו, תועה בארץ נכריה, „רואה ושומע וחושב ו... וכל כיוצא בזה, ובה בשעה אינו מסיר את דעתו אף להרף עין מה„בשלמה? העיקר הוא—בשלמה? אבן כלום יגיד לך מי?“.

המגידיים פתרונים מימיהם לא שאלו—

בני אדם נולדים או בשאלה או בפתרון — — —

* * *

לגבורי גנסיך אין השאיפה העזה, חסרה להם התשוקה הכוחנית. אותה השאיפה בעלת הכנסים, המרקיעה לשחקים. וממציאה לו, לאדם, את ספקו בה בעצמה. אופקים מזהירים אינם קוסמים את עינם, ונפשם לא תלכד ברשת שר קוי-שמש זורחים. העין המסתכלת בהירה „יותר מדי“. חודרת היא דרך שלוכזות הזהר, המרפרפות על ה„מרחקים“ וקדרות-ההים מתגלית בכל שממונה ויגונה. פרחי-הנשמה מתכמשים ונובלים ללא שמש ודקא אור. כנפי נפשך אינן נושאות אותך השמימה, ורגלך תלושה מהארץ. חוסר האחיות, דבר ישן נושן... אין טענות ותביעות אל השמים, וגם אין רדיפה מבהלת אחרי זה מה שיש תחת השמש. השמים—הלא יפים רק במרחקים, והארץ מתחת—כל כך אבלה וקודרת. והעיקר—עורבא פרח...

את ה„עורבא-פרח“ הזה כבר הכירה ג'ינה ברגשי אהבתה, בעודנה במבחר ימי עלומיה. ואל מי איפוא תשאף ואחרי מה תרוץ? — —

אולם הנפש—התדע מנוחה: מתלבטת היא בזעזועים ובענוים כל-כך נוראים. ועובר האדם ממקום למקום, משביל לשביל, תועה בעולם, ואת ספקו אינו מוצא.

ומאין ימצא? — — —

ולאזננו מגיע תמיד ובדי הרף זמזום של זעזועי-נפש נוראים וכובשים את עצמם. זמזום טורד וטורד, שמתחלה נראה הוא לנו כה זר ומזר, כהר מעולמות זרים, רחוקים-רחוקים, ולאט-לאט הוא חודר, ונוקב, ויורד לתחתית נשמתנו וכובש את רוחנו. במהלך חייו אין התמוטטות עולמות, מהפכות כבירות, עליות וירידות חזקות, כי אם „הולך הוא לו בעצלתים ועיניו מביטות בשויון רוח נוגה אך המסלה הארכה-ארכה, המשתמחת לפניו שוממה ומתעלפת מחם היום” — — —

* * *

אולם לא לנצח יסתיר הענן את השמש. השחר בוקע ועולה מתוך חשכת הלילה וקרני-נפש מזהירות בוקעות להן דרך אף בְּעֵינִים, המביטות בשויון רוח נוגה, ושופכות מזהרן ואשן על קדרות העולם. זרמי החיים מפכים, והנפש נסחפת במרוצתם העזה. נימי-הנשמה, האלמים-אבלים, מתחילים רועדים לאט-לאט, ובחשאי... כי כבר מהם התנומה. מנגינת-הסתרים, הכלואה בחביוני הנפש, פורשת את כנפיה ומתפרצת למרחב, למרחב ולשיר... כי קשה עליה-הוי, מה קשה!-הדומיה העגומה — — —

וחלומות-קשת, דמיונות-קסם מתחילים לטוות את עולמם... החיים, „בכל זאת”, מה יפים ומה קוסמים, והשאיפה כי תיקד-מה מלבבת היא!

והולכת הנפש אחרי המית גלי-החיים ומשחקם, מכרי לדעת ב„שלמה”-
 „זָרְמוּ גַלִּים. גַּלִּים חוֹבְקִים גַּלִּים,
 גַּלִּים חוֹבְקִים גַּלִּים יַחַד בְּחֻלֹם”
 ונשאת היא הנפש, על גלי-החיים הסואנים, ונרמה לה, שהולכת היא ומתקרבת לאיזו נקודה, אולם—

„בְּסֻלְעִים נְגַפִּים וְנִקְצָף הָמָּה מַעֲלִים—
 וְנִקְצָף הָמָּה מַעֲלִים: לֹא הֵם! לֹא הֵם!”
 מתוך חשכת החיים, באישון הליל, יראה לפעמים איזה שביב אור.
 „וְגַל אֶל גַּל בְּחֻלֹם בְּלִילָה לְחַשׁ—
 בְּחֻלֹם בְּלִילָה לְחַשׁ: חֲלוּמֵי קָאוּ”
 אבל היגביר שביב-אור מתעה על חשכת החיים?
 „וְשׁוּב יִהְיוּ: מֶה בְּחֻשָּׁתָּ בְּחֻשׁ?
 הוֹי, מֶה בְּחֻשָּׁתָּ בְּחֻשׁ? גַּם זֶה לֹא הָאוּ”.

(*) את מסוקי השיר הזה מצאתי בסנקס ישן רשומים מפיו של המנות, ואיני זוכר אם זהו שיר מקורי משלו או תרגום. י. ה.

שתי תמונות—זריחה ושקיעה.

גנסין, העומד בשחר ימי עלומיו, עומד לנגד עיני דמיוני, למרות הפסקה ארוכה של שנים רבות. עינים, שבעפעפיהן תלויות קרני חמה, ובקרקעיתן רובצת תהום של מאווים, תשוקות, משאות-נפש. במבטן מתפרצת סערת רוח, אולם כובשות הנה את הרת עולמן.

שמש אדום, בהיר וענול, שזה עתה, עם השחרית, עולה הוא מפאתי המזרח. עומד על מפתן חלל העולם, ונכון לשטף את העולם ומלואו בזהרו. נכון להריק... ולמה, הגידו, אינו נכון?

שפתים סגורות עם פנות דובבות—נחל, הזורם לו בין חופים לבושים ירקרקות ופרחים. שקוע הוא בדומית השקט, וכלו כתפוש הקשבה. אולם—מתהומו עולה תמיד באזניך המולת זרמים כמוסים — — —

והנה—עלעלתי בקבץ, נתיבותי, ונשקפה לי תמונתו של גנסין, התמונה האחרונה. אחרי שבר, עברו גלים על ראשי. סערת-הנפש, אותה הסערה, השואפת למהפכות ומחוללת מהפכות—שקטה, עברה. עצבון, שנמתק זהרו מתוכו. ובעינים— תוגה שהורה ועמוקה, „מעות שאינו יכול לתקן“ — — —

והנפש —

נשאת היא במרום-העולם על כנפי מנגינת-עצב, מנגינה, הנמשכת מדור לדור ומזמרת —

על חזיונות החיים, החזיונות השכיחים והתדירים:

זריחה ושקיעה — — —

י. ה.

מישיבתו בפתח תקוה.

בשנת תרס"ח, בשנה הראשונה לשבתי בארץ אבות, היה הדבר. אני, כותב השורות האלה, שאפתי אז את אויר ארץ ישראל מלא החוה, הרגשתי את עצמי כקטן שנולד: לרקוד ולפזז, לשיר ולשמח כל היום. הלאה דאגת העתיד! השגתי את מטרתי: הנני מהנדס בארץ ישראל ודוקא. במושבה ובבית ספר נמוך—הכל בא כרצוני וכחפצי. הכל היה מזהיר ויפה בעיני—ובאופטמיות מרובה הייתי מתיחס אל הכל: שאלת החנוך, שאלת הישוב, העבודה העברית ועוד. תפקיד חשוב בחיי הנעמים אז—היה ל"גן" שב"אם המושבות", מקום המיולים והמשחקים לגדולים וקטנים, במרם שנשתנתה צורתו על ידי הבתים שנבנו עליו לאחר כך ושרק זכר לדבר השאירו ממנו. בלילות ירח או בלילות ערפל, בחברה או בדד, הייתי מתהלך לי שם לילה לילה ושאיפה אחת היתה ממלאה את לבבי—לחיות ולעבוד, לעבוד ולחיות.

באותם הימים, ימי החדוה ו"ירחי הדבש" לשבתי בא"י, פנו אלי מיפו להשתדל בדבר השגת שעורים פרטיים לסופר צעיר שיבוא. חזון העברית עוד לא היה נפרץ במושבה. כל העברית הצטמצמה בפנת בית הספר וגם שם צריכה היתה להלחם על קיומה, מלחמה בשלום מתמידה. מלבד פועלים אחדים לא היו מדברי עברית. רבים—ממשכילי המושבה כביכול—היו מתיחסים בשנאה ובזו ל"עברית-כברית שלהם". ובסביבה כזאת—שעורים פרטיים לעברית! בכל זאת לא אמרתי נואש. ההכרה, כי חברתנו המצומצמת תוכל לרכוש לה סופר עברי, שיגדיל את כחה, הגדילה את המרץ; ביחוד השתדל אז בזה הקנאי לעברית עד היום ה' ע. שדי לו בקב חרובין לחייו ההים ושגם תשעה קבין חלומות וחזיונות על עתידנו בארץ אינם מספיקים לו. בגורלי נפל להשיג לו שעורים בין גבירות אחדות, שתלמדנה לשם... "השפה היפה". הרבה כוסות טה והרבה פטפושים ע"ד השפה העברית והדבור העברי והמורים העברים בלעתי בנעימה ואחרי הבטחות מצדי, כי על רגל אחת אפשר ללמוד כל השפה ולהבין אפילו את ספורי ר' מנדלי, נאותו ל"נסות" אצל ה"מורה החדש". הכל היה, איפוא, מוכן ומסודר ובכליון עינים חכינו לבוא ה"מורה החדש", אחי האדון גנסי"ן (כך קראנו למנוח על שם אחיו, מי שהיה מורה באליאנס ומיסדה של חכמה העברית ביפו).

סוף סוף בא ה"מורה החדש". הוא בא לגור באותו המלון ששם התרכזה אז החבורה הקטנה של הרוקים המשכילים (בעלי פרדסים, משגיחים, מורים) שהיתה במושבה וששם גרתי גם אני. כמו חי הנני רואה עוד אותו לפני: גבה הקומה, זקוף, צנום, פנים נוגים, מפיקים עצב ומעידים על נשמה רצוצה. הרשם הראשון שקבלתי היה, כי לפני אחד השתקנים הגדולים, המרגישים יותר ממה שמדברים והחיים בעולמם הם שאין לזר חלק בו, המגלים לפעמים טפח מנשמתם, אך מכסים עשרה—עומד אני. שחקן היה המנות. לא הוציא מפיו מלה מיותרת. בעת הראשונה הצטמצמה שיחתו ב"הן" ו"לאו" ולא יותר. באנשים לא מצא חפץ. ה"מתבודד" היינו קוראים לו. הוא אהב לשבת הרבה בחדרו ולקרוא. בעת הראשונה לא השתתף כלל בשיחותינו ובשיולינו. רק כעבור הרבה שבועות התחיל הקרח הנורא נמס מעט מעט. הוא התחיל להלוות אלינו בעת השיולים וארח לחברה בעת שתית הטח תחת עצי האקלפטוס הרעננים. גם אז עוד היה אמנם בין השומעים ולא הרבה שיחה, אך לא התרחק יותר מהחבריא.

ואולם את כל עדינות, אצילות ותמימות נשמתו אפשר היה להכיר מהשיחה אתו ביחידות. התחלנו לטיל לילה לילה על הגרן אפילו בעת גשמים וסערות מרובות, ואז היה לפעמים מרשה להסתכל בפנימיותו מתוך שיחה קלה במשפטים קצרים, קטעים, קטעים.

היינו מדברים על הכל: החיים שעברו, הישוב בארץ, הספרות, שאלת הנשים ועוד. לאט לאט נודע לי כי הרבה הרפתקאות ערו עליו עד שנתגלגל לארץ ישראל. ביחוד עשתה עליו רשם עז המהפכה הרוסית ואבזרית. הוא הכיר צעירים משכילים רוסים (נוצרים), כבד אותם ובא בכתובים אתם. ביחוד הרבה לספר בשבח צעיר אחד ממוסקבה. המשבר שהשבר אז כל הדור הצעיר ברוסיה הגיע גם עדיו והוא לא יכל היה לבסס את חייו שם. מכרת היה להתרחק מכלם. בריאותו התרופפה. ויעצו לו לנסוע לנוח במקום יותר נוח לו. כך היה מגיד.

לעתים קרובות דברנו על החיים בארץ ישראל. הוא לא היה, כמובן, משוללי הגלות; הוא לא בטל את היהדות והיהודים שבנוסה ולא נחשבו בעיניו כקלפת השום. הוא לא בא הנה מתוך חבה וגעגועים לארץ, התיחס אל הכל בקרירות, דן על הכל בלי התפעלות יתירה. בכל זאת שמח מאד על באו לא"י. הרגשתי בו, כי מעט מעט נהפך פה לאחר. פה מצא מנוחה כי טוב. די לנדוד, די להתרגש. פה אפשר לסדר את החיים בלי התרגשות יתרה.

החיים השקטים והמסודרים, העבודה הנוחה בנתינת שעורים לגדולים, השנוי הנמרץ בכל חייו, היטיבו לו הרבה. פניו הוטבו, עצביו הרגעו, והוא נגש אז לעבודה ספרותית גדולה.

לפעמים היה מזכיר את שנות ילדותו, הלמודים וההתפתחות הראשונה, את

אמו חבב ותציד היה שמה נשוא על שפתיו. היא התענינה בכל אשר לו וכאשה פשוטה ואם רחמניה היתה תומכת אותו בעצות שונות. למשך, קבלה היתה בידו מאמו-חביבתו: לא להתרחק בתוך קערה שבבית המלון משום מחלה מדבקת וצריכים היו ליצוק מים על ידיה.

הדומותיו ושאיפותיו משנות ילדותו היו אהובים עניו ביותר. למרות שהחיים פנחווהו והרבה מאיליו נפצו ונהיו לחרסי אדמה, אהב אהב בכל זאת להזכיר את העת החביבה ההיא. מרגלא בפומיה: מי יתני צעיר בן שש עשרה ואשוב אחלום, אשאף ואדאה שחקים. הגיל הזה היה בעיניו המאושר בחיי האדם. הרצאות לא אהב—לא לקרוא ולא לשמוע, מנשפים היה מתרחק, אעפ"י, או מפני, שהיה בעל טעם גדול בסדור נשפים וחזיונות. הוא היה בורח מהכבוד, לא התערב בשאלות כלליות (הימים ימי ה"צעירים" ו"הזקנים" במושבה). צנוע היה בכל. בכל זאת הכליג פעם על אי רצונו וסדר חזיון זרוגני (אגב: האחרון במושבה) לשובת חברת לינה.

את הצחוק לא הכיר. תמיד היו פניו רצינים. לעתים מאד רחוקות ראיתי בת-צחוק על שפתיו. רק פעם אחת ראיתי שמח וצחק בקול רם. ביום ישי אחד רכבנו למבצר אנטפטר—ובשובנו היינו עליוזים. והנה קרה, כי ארבעה מהברינו נפלו אחד אחרי השני לבצה. המחזה היה באמת כל כך משונה ומצחיק עד שאפילו הוא הרציני צחק אז כל השבת כשנזכר במאורע זה.

חברת נשים לא חפש. הוא היה אוהב לשמע את צחוק בנות ארץ-ישראל והתלהבותן; תלמידותיו הגדולות, גבירות חשובות, מפני המושבה, הללו אותו תמיד גם בתור מורה גם בתור אדם חביב ונעים. בשיחתו היה נזהר מאד. נפשו היתה סולדת, בשמעו לפעמים בטויים גסים, או הלצות מן השוק. פעם נסבה בינינו השיחה על האשה וחיי המשפחה. הוא היה מוקיר את חיי המשפחה והוסיף: ביהוד נתוצה בזמננו לאדם משכיל, שכלו קמץ עצבים, אשה פשוטה, בת ישראל כמו לפני, עקרת הבית, בלי חכמות יתרות, אשה שלא תמריד את בעלה בשאלות ספרותיות ואמנותיות, בשאלות החיים. כעין זו של גטה—היה מוסיף.

מהסופרים העברים שבא"י היה מתרחק. בכלל היה קשור מאד לחברת הסופדים שברוסיה, ביהוד לצעירים שבהם. עם פרישמן היה בא בכתובים. הוא כבד אותו מאד ודבר על אדותיו ביראת הכבוד. פרישמן חשש מאד לכשרונו הספרותי שמא יפגם בא"י וכתב לו פעמים אחדות שישוב לרוסיה. כנראה דאג פרישמן להתפעלות המוויפת וההתלהבות המלאכותית ששלטו בארץ. פעם הראה לי מכתב מפרישמן שכתב לו, כי צריכים לפדותו "מכור הברזל", מבית העבדים.

לקיץ התמעטו השעורים. אנו הפצרנו בו, שיקבל שעות אחדות בבית ספר ויחכה עד שיתבסס בארץ, אבל הוא לא הסכים. הוא לא אהב את ההוראה,

ביחוד בבית ספר לקטנים. רניל היה להגיד, כשמתהלכים זמן רב עם הקטנים ומסתגלים להם, גם המחשבה מצטמצמת וחוג-הראות צר ביותר. כשמצבו החמרי הורע, התחילו לדבר על נסיעתו לחו"ל. הוא לא חפץ לעזוב את א"י. עוד היתה תקוה, כי ישאר בארץ. יעצו לו לנסוע ירושלימה לסדר שם את הבימה העברית ולהיות עוזר ב"הפועל הצעיר", שיצא אז בירושלים. הוא נסע בתקוה רבה, אך העלה חרס בידו. הוא שלח לי מכתב מירושלם, שממנו הכרתי עד כמה היה שרוי בצער. הוא שב כלעמת שבא, ובלב כואב החליט לשוב לרוסיה.

נסעתי ליפו ללוותו. עגומה היתה הפרידה. התרוקן אז דבר-מה בעולמי. הרגשתי בצער עמק שא"י לא יכולה להיות לע"ע אפילו מלון נודדים; היא לא מספיקה עבודה ומנוחה לכל בחור בעמה. לחצתי את ידו, ברכתיו, כי ישוב הנה והייתי בטוח, כי ברכתי תקוים. לא כתבתי אליו—אך חכיתי כי ישוב. ירחים חלפו, שנים עברו. בינתיים וגם עלומי אני נגוזו, גם עלי עברה כוס התרעלה, שתיתי מציתי אותה. הצרות התגברו, הצחוק והחדווה נדמו גם בעולמי. יסורי הנפש והגוף עצרוני מבוא אתו בכתובים. מה מאד הייתי רוצה שוב לדבר, לכתוב לידידי השתקן הזה. תמיד השבתי לכשאסתדר ואנוח—אכתוב לו. והנה הבהילתני השמועה הנוראה, כי ידידי זה שנשא את צער העולם בקרבו ושחק—איננו. כתב לא אכתוב יותר לידידי. השורות הללו הנן הברכה האחרונה לידידי המעולה באנשים, שהכרתי בארץ.

ש"ט תרע"ד

ד"ר י. מארש'ק.

פ ע מ י ם .

I .

היה קיץ, הקיץ שלאחר „האביב“ הידוע. בעירה קטנה חביבה שבמולדת בליטה, בביתה של אם טובה ואהובה, הזדמנו חברים צעירים, הורי מפלגה לאומית—סוציאלית ידועה, לדון על הדרך אשר ילכו בה. והדרך גבאה להיות גדולה ורחבה באפק המערפל, שהלך הלך והגלה. היה ברור: ימים כבירים הולכים ובאים והלב התלבט „כצנור בהריחה יום דרור“...

ואי מזה בא לשם—לארח אצל חבירו, גיכ סופר—א. נ. גנסין. כמה בדרך הלב הצעיר את בואו! היתה התמונה שלמה: לוחמים, סופרים ואמנים עברים צעירים. לאיזה קרבות התכונן הלז? זקוף=קומה, גלוי=פנים הלך לו זה הליכה בטוחה--רכה וקלה אמנם—ראמר: רצונכם, ואני מפשיל שרולי—והבה!

בחלצת=קיץ לבנה היה לבן=שערות זה—בן ארצה של אותה אומה—משוטט לו יחף בין שדות=דגן וביער הקרוב. אוכל תות=שדה אדום להנאתו, טובל שבע טבילות ביום—מעשה קנדס—בנהר הקריר ושר לו שירה אוקרינית, מעין

Ох ты смая моя голубка.

ובלילות קיץ, כשכל החבריה היתה יושבת לה בכבש של אותו בית חביב, פותחת בדברים—הר המועצות של היום—ומסיימת בשירי=עם ובצחוק—היה הוא עומד לפות לאחד מעמודי=הכבש, מלווה ברטט פנימי עצור את דבריהם של אלה ושותק, וצלו, שהשתמח לרגליו ארוך ושחור לעין סהר מלא, לא היה זו במקצת במשך שעות שלמות.

רק לפעמים היה נשפל בקולו הרך למילודיה ענוגה של שירת=עם. ורק על אחת היה מדבר—על הספרות. קרא את לירמונטוב ואת ציחוב ודבר הרבה ובחום על ספרותנו. על עצמו לא דבר, אולם „הצדה“ היתה כבר בתיקו של פרישמן.

הקיץ רד, התחילו עלים נושרים והעירה נתרקנה. יצא כל אחד לדרכו, יצא גם הוא; והיה ברור—לגדולות!

II.

חרף 7—1906, כלומר 1905 היתה כבר מאחור והסך הכרי היה לעינים.
— באת לחרף אתנו, חרף קשה זה יהיה, — ככה פגשני אורי-גיסן בקיוב.
שנים כאלנ עשו הרבה: גופו צנם והתמתח, כתפיו נמשכו למעלה והתבלטו
ביותר והראש כאלו שקע ביניהן. היה כבר גם לאחר „בינתים”.
ואמנם ידע הלב את אשר נבא, הכל בא. היה חדר אפל, אימת „ציד” ודיו
קופאה בדיוחה והיו גם שעורי פרוטה.
— — — שעת-לילה מאוחרת. בחוץ סוערת סופת שלג יבשה והחלונות
לוהטים מארגמן-המדורה שהשיאו בקרן הרחוב, והנה דפיקה קלה בדלת. ידענו:
זהו—מפודול... לבוש מעיל קל, שפס לבן מסמר ועגולים כחורים מתחת לעינים.
יודעים אנו וממהרים תה, לחם וחמאה וכוס יין.
„קשה, קשה”—היה נודם לפרקים ותו לא.
וברחוב כבר לאחר ככלות הכל. והשעה—הרת עולמו של הזיגזג, חברים
אהובים פורשים והולכים לבקרים לאכסניות הרשות, בולמוס של מפלגתיות, והשארית
עשתה „חובבי-שפת-עבר” והתחילה מדברת עברית.
ובורד, עוצר נשימה מחמת כאב אנוש, היה תועה לנפשו בסביבות קיוב
הנעדרות, כמתוך כאב-שנים מתמיד.
היה אמנם שופנהויער של „רקלס” בכים ודרמה בהיכלו הלבן של סולובצוב
ורדנפך והיה גם עוד דבר... ודאי שהיה.
אולם „קשה, קשה”.
אלא שלפעמים היתה הפוסטא פולטת חוברת של „המעורר”.

— — — — —
ופעם בליל ערפל כבד ולח נעלם אורי-גיסן מקיוב: הוא נשא ברכבת ללונדון.
ז. דוד.

אורי ניסן

(מלים אחרות)

מה היה לי אורי ניסן עד בואו אלי ללונדון—לא הייתי יכול להגיד גם אילו הפצתי. עפ"י מסבות חיי אין לי אף שורה אחת מכל המכתבים הרבים אשר כתב אלי עד שנת תרס"ז, ולא אוכל לזכור גם דבור אחד ממה שכתבתי אני אליו. יחס אמתי, שרשיי היה בינינו תמיד, מיום שהכרנו איש את רעהו, אך כמו מתוך הערפל נשקף לי היחס ההוא. אהבה?—בודאי ובודאי. בכל אופן, מצדי. את האיש העדין, רם-הקומה והרגש וטהור-הנפש והרוח הזה אי אפשר היה שלא לאהוב, ביחוד בבחרותו. לו היו אז תנועות כל-כך גרציוניות, מיוחסות-מלידה, ויחד עם זה מלאות איזו פשטות עצורה, הגובלת עם בישנות של ילדה בת שש. ואפן דבורו: „אין הוא מבין, בכל זאת, לרעו של איש שיחו. אין הוא יודע היטב, למשל, את „זו פלשר“, אבל אפשר, כמדומה, להגיד בבטחה, כי עצמה לה כבירה, אם לא בלתי מצויה... כלומר... נו, כן... מכבד זאת—מוזר!“ („צללי החיים“, „גניה“). את קולו אני שומע בזה ואת זעזוע-כתפותיו של אותו אציל...

היתה, היתה אהבה—בלי כל ספק. הערצה?—זו כבר אולי לא היתה כל כך חזקה ועמוקה, ביחוד מעת שנפלנו שנינו לתוך מה שקורין „החיים“. כמדומני, שתמיד—יחד עם הקנאה, ההתקנאות שמן הנמנע, התקנאות רוחשת וצורבת במעלותיו הרבות עלי—קננה בלבי מעין הרגשה, מצד אחר, שהוא עוד חלש גם ממני, שהוא עוד פחות ממני מוכשר להביע את רחשי עולמו הפנימי, ובמה שנוגע דקשי-חיינו החיצוני, הרי גם בזה הוא עוד פחות ממני מוכשר לעמוד בקשרי המלחמה. יותר מדאי היתה מדת היחסנות והרכות באורי-ניסן, פחות מדאי עקשנות וברזל, בכדי שאעריצהו.

כאמור: ערפל, ערפל. לא אזכור דבר מסוים, לא אזכור כמעט כלום. ואולם זה נחרת בקרבי—ועכשיו הוא צף ועולה. בביליסמוק היה היום ההוא. אנחנו שנינו כבני שבע-עשרה—שמונה-עשרה. אני כבר עזבתי את הישיבה ולמדתי „מלאכה נקיה וקלה“, והוא, הגדול ממני בשנה או בשנתיים, עדיין ישב בבית אבא, אפרוח בקלפתו. אני קראתי אליו לצאת „מן הבצה“, כנהוג. „בצה“, כמובן, על דרך המליצה וביחס לסביבה של עיירה על גבול „ערי המרכז“ של רוסיה הפנימית;

מה שנוגע לאביו הרב, מורנו לפני שנים שלש שנים בנמרא ופוסקים, אי אפשר היה שלא לשמור אליו רגשות נאצלים בלב גם ימים רבים לאחר כך. אז קבלתי ממנו בתור תשובה אגרת בת ארבעה או חמשה גליונות פוסטה—ואולי עוד יותר—כתובים מפנים ומאחור. והנה במקום אחד בתוך כתב-ידו הצפוף-הספירי הנפלא אשר עליו ישתומם כל רואה, היתה נקודת-כתם אחת קטנה, ומתחתיה רשום: פה נפל אגל דמעת. אגל דמעה על אבדן החיים. הנה הוא שורף את הניר. אחא! אחא!— את הלשון בדיוק לא אוכור ולא אוכל לזכרה כמו, אבל כי היה הדבר הזה וכי נכתבו אז כדברים האלה, דברים שהיו בעוד שנים אחדות. ליקוד שירת „בינתים“— לא אפונה.— אחא! אחא!

אגל-הדמעה ההוא צף ועלה בינינו אחר זמן-מה בורשה. הוא החל למשוך בשבט סופר, זאת אומרת להדפיס מזמן לזמן קצת ממה שהוא כותב, לצאת ולבוא במערכת „הצפירה“; השתכר כשמונה רובל לחודש וגר ברחוב דיעלנאי' מספר 21 מעון 21, ואני באתי לורשה ולנתי אצלו בגניבה שנים-שלשה שבועות ובגניבה—כי לא היה בידי כל פספורט, והממונה על החצר נתן בי עין לרעה. ההרגשה העצמית לא היתה לעילא ולעילא, ואף על פי כן היתה איזו השראת-עלומים, צפיה לאיזה דבר, קלוט רשמים עם כל העונג שבקלוט זה. התראו עם נומברג, עם רייזין, שהוציאו אז איזה קבץ בשפת-האם; קראו בספרים, ובפרט במאמרי-בקרית. אורי ניסן בעצמו כתב איזו רשימת-בקרית על „דימון יהודי“ והדפיסה ב„הצפירה“ ב„פסידונים“, „פסידונים“—הרי אף במלה זו היה איזה כה-משיכה של חדוש. בקיצור, היינו מן „הנכנסים“; עמדנו בתפסת „שחרית“.

והנה בערב אחד הביא הוא מן הרחוב איזה לוח-אחיאסף חדש, שיצא באותו יום מביית-הדפוס, ודוקא בערב שהיה לנו גם לחם, גם תה, גם נפט במנורה, גם כירה מוסקה. ישבנו שנינו בעת ארוחת-הערב והתחלנו: „ביום קיץ יום חום עת השמש ממרום הרקיע תלהט כתנור היום, עת יבקש הלב פנת שקט לחלום“ וכו' וכו'— שיר מאת ח. נ. ביאליק!—וכעבור שעה קלה, כתום האוכל, כבר התגדרנו מעומדים איש לפני רעהו בידיעת-השיר בעל פה....

— „לי יש גן, ובגן תחת אוג כבד צל“—הטעים הוא כל מלה ומלה בתענוג מוחשי, פיזי....

— „ובליל הו—רף, ליר קור, עת מחש--כים ושחור“—משכתי בנדימה לעומתו....
— „ביתי קטן ודל, בדי מבללים ופאר“—צהל הוא והשתובב, ומתוך השתובבות „ישב אצלי והממני“ בשעת אמירת פסוק „אצלי שב והתחמם“, חקה „סופת ליל קול כאוב“, תאר בפשוט ידים ורגלים את „ענות רש גוע ברחוב“, קפץ, התנער „ולחצני אל לבוי, רעו, אחיו הטוב“—

ופתאם—

הדמעה שנשלחה במכתב מפוצץ לביליסמוק נוצצה בעין, ואחריה נשרה עוד אחת...

ורקסם נאמן אורידה עליה,

רענעוירים!

...רחפו עצמותינו. ועל האח בער איש, על השלחן הנר...

רק כעשר שנים עברו מן הערב ההוא, והיו ימי קיץ דומים לתור הסתו, ימי סגריר ועב, עמום שומם היקום, רפש הולך ורב, דלף טורד על גג, עש בקרב לבב—בלונדון.

לבוא ללונדון לא יעצתיו, אף כי גם מנע לא מנעתי אה הדבר ממנו. כתבתי לו בפירוש—זה אני זוכר—לא בשבילך המקום, אך אם אינך מחכה כבר לכולם ואין לך מה להפסיד—בוא.

והוא ענה: איני מחכה לכולם. המקום הבא אינו בשבילי, ואי המקום אשר הוא בשבילי? אני נוסע. מה אפסיד?

והוא בא. אבל ביום הראשון לביאתו, בשעה הראשונה נוכחתי, שכל זמן שהנשמה באדם—עדיין לא כלו כל קציו, כל חשבונותיו, עדיין הוא, סוף-סוף, מחכה ומצפה ועדיין יש לו—לעולם יש לו—מה להפסיד. וכתוצאה מזה ראיתי, שאורי ניסן, גם אחרי ככלות הכל, לא היה צריך לבוא לעיר ההיא ולמה שחכה וצפה לו בעיר ההיא.

כי אצלו כבר אחרי ככלות הכל, כי הוא כבר מקודם—גם בלעדי מזרח לונדון—הגיע עד זבולא בתרייתא—זה היה גלוי. אך הוא כאילו הסתיר. והסתרתו זו פגעה בנו, בי, רעו הישן, ובאשר ביילין, ירדו החדש. למה הסתירה הגבר? לא שחפצנו, כי הוא ישפוך לפנינו את לבו—בזה לא היה צורך. בפניו, כבכל מה שכתב, היתה אז המלחמה בין השאיפה לגלות ולשפוך שיהו ובין השאיפה לכסות על כל הנעשה בו פנימה—וזה היה די, בעיקר, לדעת מה אתה. דיות היו גם תנועות הפנים, ההערות הקצרות; ולא על שלא הרבה לדבר על עצמו, על העיקר, שבשבילו נגמר אצלו הכל, רעם הלב—כלום היה יכול והיה צריך להיות אחרת? כלום האנשים מסוגו, מסוגנו, צריכים לפירושים יתירים, על מה חשך או יחשך עליהם העולם? ואם, כאמור, רע היה בעינינו הדבר, הרי לא היה זה אלא על שהוא כאילו נושא עליו צנה וסותרה של סבלון שתקני, על שהוא כאילו מתחם ומתגרר בזה, בסבלו הנסתר, ובזו לנו, הבלתי סובלים. למה? באיזו זכות? ביחוד הייתי אני, לבשתי ולכלמתי, ענר בנוגע לזה, ממחלתו הפיזית, אשר מת

בה, לא ידעתי, כי הוא לא הגיד לי. אילו ידעתי, כי אז אולי היתה אחרת. ואולם מפני שלא ידעתי, לכן לא נצילתי מן המחשבה המדאיבה: למה יתפנק? היתה לאציל-רוח שכמותו להתפנק? שבור ורצוף הוא כמונו כלנו-ובכן? ובכן למה יתהלך ככה? הלא כמונו כמוהו. וכי דמא דידן סומק טפי? וכי אנו פחות חורים ממנו? ובאיזו רשות יביט עלינו ממעלה למטה? ולא טוב מזה היה גם בעת שחשתי, כי אכן הדבר אינו פשוט כל כך, כי אכן איזה דבר סתר יצוק בו, כי אכן עולה הוא עלי בסבלונו-להיפך, אז דאבתי עוד יוחר: למה, איפוא, יחריש ויכסה גם ממני? למה גם לי לא יגיד? האם לא כדאי אני לזה? אורי ניסן? אורי ניסן?

פעמים אחדות בעת ההיא פגשתי בחוצות וויטשפול, עמדותי ממש בד' אמותיו, והוא היה כל-כך אבוד-עשתונות או כ"כ מהלך שקוע בשרעפים, עד כי לא השגיח בי כלל. נראה ואינו רואה. לא יכולתי לחשוב, כי מתחפש הוא-שמרני, אלה, ממחשבה כזו-ההוא, אציל-הרוח, יתחפש לראותני ולבלי הכירני, לעשות את עצמו כאינו רואה? אך זאת חשוב חשבתי, לא יכולתי שלא לחשוב, שהוא רואני ואינו רוצה לראותני. ואז אמרתי אל לבי: אך ישטמני אורי ניסן, אך ישטמני. הוא אינו רוצה במשטמה זו, קשה עליו המשטמה, אך הוא ישטמני... מה אתו? בעד מה ישטמני? מח פשעי ומה חטאתי נגדו? האמנם על אשר גרמתי לו לבוא הנח?.. אי אפשר... הוא-בעל היושר העילאה, בעל הלב הגדול באמת? ואולם מי יודע... נפתל לב אנוש... אולי דוקא מפני יושרו הגדול, דוקא מפני שקשה לו כל-כך לשנאני ולבזו לי, לכן עוד יוסיף לשנאני ולבזו לי. — — — ויש גם אשר אמרתי, ולא לעתים רחוקות: דברים בטלים. יש על מה לשנאני... וכי אני אוהבה?

כן, נפתל לב אנוש... והיו רגעים, שנתתי לו את הצדק הגמור... מלבד הנימוקים הפסיכיים, שהאנשים השבורים והרצוצים, האנשים כבדי-הרוח, האנשים היודעים מסתרי נפש חבריהם, אי אפשר להם, שלא ישטמו איש את רעהו, יש שמצאתי, כי גם מהצד החיצוני איני נוהג בו בכל הדילקטיות הראויה. הן אני הייתי הפעם ה"אזרח" והוא הגר-ואני תובע ממנו יותר מדאי, איני מתחשב עם הרגליו ועם צרכיו המיוחדים, כמעט שאני מאלצהו לעבוד במה שלא הסכים... אן אותו היחס הצפוי....

נפתל לב אנוש, וכיחוד לב אנוש אשר האושר יורנו כמו דוח. אין צדק ואין מוסר ואין רגשות טובים את האיש אשר השווה אלהים מעט אושר. הן גם אני גם הוא לא צפינו כלום מבואו לונדונה, ואעפ"כ כאילו שנינו היינו מרומים... כאילו שנינו קוה קוינו, כי הפגישה תהא אחרת, כי היחוסים יהיו אחרים, כי היינו

יחדיו יהיו אחרים...

ויש אשר השבתו: הכל מדברים על יסורים. המלה יסורים נשאת על כל לשון. גם ביחס אלינו. בעלי יסורים אנו. סופרים עברים, גולים במזרח לונדון, חולנים, עניים וכו'. אבל מה יוכלו האנשים לדעת על מדת-היסורים של היחס הזה, אשר ביני ובין אורי ניסן, בין אורי ניסן שלי...

ברגעים הטובים המעטים, שודאי היו גם אז, נצרפו הלבבות וזקקו מסיגי המינא. אז הבינונו שנינו, כי אין אני אשם, כי אין הוא אשם, כי אין אנו אשמים, כי רק האסון רובץ עלינו. ואולם בכל הימים ובכל השעות ראה ראיתי, כי לצנינים אני בעיניו, כי אין הוא יכול נשוא את כל הבלי וקלקולי, את כל מבוכותי ותעתועי, את כל נטיותי הרעות ופשוטותי הרעות, שהייתי מתפשר אז, כמו תמיד, עם התנאים הרעים ועם החיים המרים. והוא, מצדו, היה בעיני לקורע בזדון את קרום התפשוטות עם מקומי ועם מצבי במזרח לונדון ועם העובדה של מזרח לונדון בכלל ועם דבר הוצאת הקונטרס החדשי המדולדל שהוצאתי אז. איני יודע אם כך היה הדבר, אבל נדמה נדמה לי עתה, שאני בימים ההם, אחרי עבור עלי שלש שנים למגורי בוויטשפיל, כבר למדתי, אם כי לא בלי-עמל, כמובן, לקבל את פני המציאות אשר מסביבי, כאילו התעריתי בה ואין לשנות, ואין להחליק, ואין לצאת מתוכה. לא רק שאי-אפשר, אלא שגם לא כדאי, אין מן הראוי, אסור. אני אפילו למדתי למצא בה איזו הנאה, איזו נחת רוח, שאין למסרה בשום שרטושים ספרותיים. בכל אופן, אני הייתי אז כמתחנן בכל מעשי, בכל מנהגי: תנו לי לחיות—ואחיה! והנה בא הוא והפריע לי, הפריע לי בכל. הוא אמנם לא דבר כלום, לא הוכיחני, לא יעצני, אבל אי-דבורו היתה קריאת-תגר נוראה על כל אשר מסביב לנו, ועלי בכלל. שתיקתו והוא פלו היו—תגר.

ירא אני, שלא הייתי צריך להזכיר את העובדה ההיא, ירא אני, שאורי ניסן לא היה נותן לי לעשות זה, אילו נמלכתי בו, אבל מכיון שהתחלתי לדבר—לא אכחד גם אותה:

זה היה ביום צאת החוברת הכפולה והאחרונה של אותו קונטרס חדשי. אני הייתי אז רחוק ממקום הדפוס, ישבו נדפסה, כי עבדתי בבית דפוס אחר. הוא—כמעט מתוך אונם—ערכה וגם הגיחה. בהודעת-ההתנצלות שלי לפני „החתומים" על אחר החוברת, על צאתה כפולה ועל הפסקת „הירחון" בכלל, כתבתי: „ויקבלו נא אותה (כלומר, את החוברת הכפולה והמאוחרת) בסליחה". בערב שבת מבית הדפוס וראיתי בעמודים הנדפסים: „ויקבלו אותי בסליחה". נפשי המרה מרה לי על התרשלותו של המגיה:

— אוי, אורי ניסן! אוי, אורי ניסן, מה זה עשית לי?
הוא לא הוציא הגה. רק הצטחק מעין צחוק של התנצלות ובקשת סליחה,
ועם זה הביט בי בדממה. ואת המבט ההוא קשה להשכיח מן הלב.
ההצטחקות היתה של איש רך, טוב, זוכר חסד-נעורים ואינו רוצה בריב,
הצטחקות מפיסת, עדינה וחלשה. למה תצעק? אל תצעק—הצטחקותו הרגילה. אך
המבט — — —

אלמלי אפשר היה להביע בדברים כל מה שאמר אותו המבט, כי אז היו
הדברים האלה אולי דוקרים יותר מן הספור הכי-דוקר שלו—מ"בטרים".
במקצת, משהו, כל שהוא, אחת מששים, היה פירושו:
— אי, אתה, אתה, הצועק, המתקצף, הטפשו... לפניך איש אובד, איש
מתהפך על משכבו לילות שלמים בענוי-מות, ובשרו ישא בשניו, איש אשר על
כורחו הוא חי ואין קץ, אין קץ לסבלונו, איש אמן ואוהב אמנותו, אשר לא יכתוב
רק מתוך שנאתו את התיבות... ואתה, ידידו, כביכול, מדבר אתו משפטים—בשעה
שעולמו חשך בעדו מחשך אחרון—על איזו תיבה כסילית באיזו הודעה כסילית
משלך: אותה—אותי...

— אבל הקורא יקרא, שאני מבקש, כי יקבל אותי בסליחה... הגע בעצמך...
אותי... הלא בושה היא!—הוספתי לדאוג מתוך הרהורים על מבטו ולא על בת צחוקו.
ואולם הוא כבר עמד ופניו אל החלון. בלי-אמר.

* * *

כעבור שבועות אחדים אחר זה נסע אורי ניסן מלונדון.
— כמו אבן נגולה...—אמרנו אני וביילין איש לרעהו, כששבנו מן הלוייה.
ומאז עד יום מותו, גם מפוצפ, גם מורשה, הוסיף לכתוב לביילין, אך אני
לא יספתי לקבל ממנו אף שורה אחת, אף דרישת-שלום ארעית.
הוא ודאי חשב, כשזכרני עלה על לבו:

יִבְהַתְּעַשֶׂה ה' לִּי, וְיִבְהִיטוּ לְמַסּוֹם

לֹא תִשְׁרֶנִּי עֵין זָרָה...

י. ח. ברנר.

על אודות מכתבי א. נ. גנסין.

אחרים מידידי וקרוביו של א. נ. גנסין נגשים להוציא את כל מכתביו, שרק חלק מהם נדפס בקובץ זה, בספר מיוחד ולכן פונים הנה המאספים והמוציאים בבקשה אל כל אלה האנשים וההוצאות העבריות שעמם בא א. נ. גנסין בכתבים להמציא לנו, ע"פ האדרסה שלמטה, את כל מכתביו אליהם מזמנים שונים. כל אלה החפצים לקבל בחזרה את גופי המכתבים יודיעונו על זאת ונשיב להם בתודה את המכתבים אחרי שנשתמש בהם. מוסקבה, ערב שוכות, תרע"ד. ש. ביחובסקי.

האדרסה:

С. Быховскому. МОСКВА, Маросейка, 13, «Литература».

S. Bychowski. MOSKAU, Maroseika, 13, „Literatur“.

